

P
aukenslag!

Blad van de Vakgroep
neerlandistiek,
Universiteit Belgrado
List Grupe za
nederlandistiku,
Univerzitet u
Beogradu

2020
godina
grupe za
nizozemske
studije

2021/2022

22

Paukenstag! 2022

Inhoud

Sadržaj

I Actueel / Aktuelno

- 5 Terug naar het leslokaal / Povratak u učionicu (door/pišu: Nevena Dinić, Tijana Bjeletić)
- 8 20 jaar Vakgroep Neerlandistiek: interviews met de eerste generatie studenten / 20 godina Grupe za nizozemske studije: intervju sa studentima prve generacije (door/pišu: Uroš Martinović, Anđela Stojiljković, Daniil Vološin, Jana Bogdanović, Tea Masniković, Nevena Dinić, Lena Nuaj)

II Tip van de redactie / Preporuke redakcije

- 16 Hallo witte mensen van Anousha Nzume: waarom moeten we racisme in Nederland nog steeds bespreken? / Zdravo beli ljudi autorke Anuše Nzume: zašto još uvek moramo da pričamo o rasizmu u Holandiji? (door/piše: Anja Tramošljanin)
- 18 Lepa mlada žena, T. Viringa (door/piše: Teodora Mladenović)
- 20 Muziekfestivals in België 2022 / Muzički festivali u Belgiji 2022 (door/piše: Jovana Filipović)
- 22 De tentoonstelling van Gradimir Smuđa / Izložba Gradimira Smuđe (door/piše: Nevena Kedžić)

III Onerzoek / Istraživanja

- 24 Beeld van Nederland in de film Pulp Fiction (door/piše: Ivana Jovičević)
- 27 De receptie van Herman Kochs boek Het diner in Servië (door/piše Olivera Mitić)
- 32 Prevođenje kulturno-specifičnih elemenata iz savremene holandske književnosti na primeru romana „De avond is ongemak” Marike Lukas Rejnfeld (door/piše: Jelena Lapadatović)
- 36 „Suske i Viske” Modernizacija stripa od 1972. godine do danas (door/piše: Jelena Lapadatović)

IV Kunst en geschiedenis / Umetnost i istorija

- 41 De betekenis van androgyne types in de kunst van Jean Delville / Značenje androginih figura u umetnosti Žana Delvila (door/piše: Anja Tramošljanin)
- 46 De betekenis van maskers in het werk van James Ensor / Uloga maski u delima Džejmsa Enzora (door/piše: Sara Mihić)

V Literatuur en vertalen / Književnost i prevođenje

- 50 De tegenstelling tussen westerse en oosterse levensbeschouwing in de roman De stille kracht van Louis Couperus (door/piše: Anja Tramošljanin)
- 55 Duško Radović „Lepo je sve što je malo” (vertaald door/prevela: Eleonora Tomić)
- 56 Miroslav Antić „Plava Zvezda” (vertaald door/prevela: Teodora Mitrović)
- 57 Valentina Baktijarević „Htela sam da ti kažem da” (vertaald door/prevele: Ivana Zubac, Nevena Kedžić, Jana Čirović)

VI Interviews / Intervjui

- 59 Ludmila: Nieuwsgierigheid is onze beste vriend (door/intervju vodio: Milan Ristić)
- 60 Francesco Gucci: Hoe overleef je Belgrado / Preživeti Beograd (door/intervju vodile: Ivana Zubac, Nevena Kedžić, Jana Čirović)

VII Verslagen / Izveštaji

- 63 Dag van de Vlaamse cultuur in Bratislava / Dan flamanske kulture u Bratislavi (door/piše: Milan Ristić)
- 64 Gostujuće predavanje dr Rolanda Nađa / Gastlezing van dr. Roland Nagy (door/pišu: Nevena Dinić, Uroš Martinović)
- 65 Izložba Kings & Queens / Tentoonstelling Kings & Queens (door/pišu: Sara Mihić, Anja Tramošljanin)

Identiteitskaart

Lična karta časopisa

stichter / osnivač	Morries Leeraert
jaar / godina	2007
nummers / broj izdanja	22
frequentie / periodičnost izlaženja	3/2/1
uitgever / izdavač	Arius
redactie / urednici	studenten / studenti
taal / jezik	Nederlands en Servisch / nizozemski i srpski
fases / faze	I (2007-2010) <ul style="list-style-type: none"> - 9 nummers / brojeva - 2-3 keer per jaar / puta godišnje - studentenmagazine / časopis kolažnog tipa II (2011-2020) <ul style="list-style-type: none"> - het speciale nummer / specijalni broj - collectief afstudeerscriptie / kolektivni 'diplomski rad' - een keer per jaar / izlazi jednom godišnje III (vanaf/od 2021) <ul style="list-style-type: none"> - studentenpapers / radovi studenata - onderzoek / istraživanja - vertalingen / prevodi - website: paukenslag.com

Časopis *Paukenslag!* je časopis studenata Grupe za nederlandistiku Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Strani lektor Moris Lerart ga je osnovao zajedno sa studentima 2007. godine. U početku je izlazio tri puta godišnje dok od 2011 godine izlazi jednom godišnje, a do sada su objavljena 22 broja. Sadržaj časopisa, napisan na holandskom i srpskom jeziku, omogućuje čitaocima uvid u jezik, kulturu, istoriju i književnost nizozemskog govornog područja.

Paukenslag! is het officiële blad van de Vakgroep neerlandistiek van de Filologische faculteit van de Universiteit van Belgrado en het wordt door de studenten gemaakt. Ogericht in 2007 door Morries Leeraert, het blad werd in het begin drie keer per jaar uitgegeven en sinds 2011 een keer per jaar. Tot nu toe zijn er 22 nummers uitgegeven. De inhoud van het blad, geschreven parallel in het Servisch en het Nederlands, biedt inzicht in de taal, de cultuur, de geschiedenis en de literatuur van de Nederlandstalige gebieden.

Milan Ristić

I Actueel Aktuelno

Terug naar het leslokaal

Door/piše: Nevena Dinić

Još jedna, i to poslednja, školska godina obavijena velom korone. Pripreme za prijemni teku, dok istovremeno pokušavam da postignem da ispunim sve obaveze koje me čekaju tokom četvrte godine gimnazijskog školovanja. Vratili smo se u školske klupe, ali delimično, tek toliko da osetimo da i dalje postoji živa, a ne samo virtuelna reč.

Svake druge nedelje odlazim na nastavu nadajući se da ćemo ponovo svi zajedno sestiti u školske klupe, ali i istovremeno slutim da se to neće dogoditi. Samim tim, moje misli se polako udaljavaju od sadašnjeg trenutka i kreću da se približavaju onome što tek sledi, a to je početak fakulteta.

Budućnost me je radovala, a sad mogu i da potvrdim da je to bilo opravdanih razloga. Potpuni povratak u učionice na prvoj godini fakulteta mogu da izdvojim kao najbolju stvar koja se dogodila svima, a pogotovo nama brucošima.

Koliko god tvrdili da nam je *online* nastava prijala, u jednom trenutku je ipak postala nesnosna. Pričajući s kolegama, zaključila sam da nam je nedostajalo međusobne interakcije.

Nijedan kompjuter nije mogao da zameni profesora, učionicu, niti školsku atmosferu koje, u jednom trenutku

Povratak u učionicu

više nije bilo. Srećom, sve se to vratilo i konačno se osetio boljitak. Postala sam produktivnija jer sam konačno dobila motivaciju i želju za učenjem, što mi je jako nedostajalo tokom *online* nastave. Odlasci na fakultet me podsećaju na to koliko sam zapravo srećna i zahvalna na tome što ponovo imam priliku da budem okružena ljudima i živom rečju, jer je to ono što je zapravo ključno kada je u pitanju učenje jezika.

Brzo smo savladali svoje prve korake jer smo imali priliku da od početka razgovaramo sa lektorkama uživo, dok, naše starije kolege, pre svega sa druge godine, nisu bile te sreće jer im je cela prethodna godina bila *online*, što je znatno otežalo proces usvajanja jezika. Može se reći da su čak, na neki način oštećeni, ali su sada i oni konačno dobili priliku da mnogo toga nadoknade.

Naravno, i dalje su prisutne izvesne poteškoće, poput obaveze nošenja maski u zatvorenom prostoru, ali to je nešto što će nas pratiti još dugo. Svesni smo činjenice da je to jedan od načina prevencije koji nam zapravo i omogućava da budemo tu gde jesmo i da takođe ostanemo zdravi, što je i najbitnije. Ostaje nam još da se nadamo da se situacija neće pogoršavati, to jest da ćemo biti u prilici da se i dalje družimo i učimo svi zajedno u učionicama, baš onako kako dolikuje.

Nog een, en deze keer het laatste, schooljaar gehuld in een corona-sluier. De voorbereidingen voor het toelatingsexamen zijn in volle gang, terwijl ik alle verplichtingen, die op mij tijdens het vierde jaar van het middelbaar onderwijs wachten, probeer na te komen. We zijn terug naar de schoolbanken, maar alleen gedeeltelijk, net genoeg om te voelen dat er een levend, en niet alleen het virtuele woord, nog bestaat. Om de week ga ik naar de les, in de hoop dat we allemaal weer samen op de schoolbanken gaan zitten, maar tegelijkertijd vermoed ik dat dat niet gaat gebeuren. Daarom gaan mijn gedachten langzaam weg van het huidige moment en komen ze dichterbij wat als volgende moet komen, en dat is het begin van de universiteit.

De toekomst verheugde mij, en nu kan ik bevestigen dat het terecht was. Ik kan de volledige terugkeer naar het leslokaal in het eerste jaar van de mijn studie noemen als het beste wat iedereen, en vooral ons eerstejaars, is overkomen.

Hoewel we beweerden dat we *online* lessen leuk vonden, werden ze op een gegeven moment ondraaglijk. In gesprek met collega's kwam ik tot de conclusie dat we de wederzijdse interactie het meest misten.

eigen archief / privatna arhiva

eigen archief / privatna arhiva

Geen computer kon de professor, het leslokaal, en de schoolsfeer, die op een moment is verdwenen, vervangen. Gelukkig kwam het allemaal terug en eindelijk kunnen we een verbetering voelen. Ik werd productiever omdat ik eindelijk motivatie en wil om te leren, die ik tijdens *online* lessen echt miste, terugkreeg. Naar de universiteit gaan herinnert me eraan hoe blij en dankbaar ik eigenlijk ben dat ik weer een kans heb om door mensen en het levend woord omringd te zijn, omdat dat cruciaal voor het leren van een taal is.

De eerste stapjes hadden we snel onder de knie omdat we vanaf het begin de kans hadden om met de docenten persoonlijk te spreken. Onze oudere collega's, vooral de tweedejaars, hadden niet zoveel geluk, omdat het heel vorige jaar *online* was, wat het voor hen veel moeilijker maakte om de taal te leren. Er kan worden gezegd dat ze op één of andere manier daar de dupe van waren, maar nu kregen ze eindelijk de kans om veel goed te maken.

Natuurlijk bestaan er nog bepaalde moeilijkheden, zoals het verplicht dragen van mondkapjes, maar dat is iets wat ons nog lang gaat volgen. We zijn ons bewust van het feit dat dit een manier van preventie is, die het voor ons mogelijk maakt te zijn waar we zijn en ook gezond te blijven, wat het belangrijkste is.

Door/piše: Tijana Bjeletić

Pre dve godine, s početkom pandemije, životi učenika i studenata širom sveta promenili su se iz korena. Zum, skajp i druge mreže zamenili su učionice, trpezarijski i radni stolovi školske klupe, mesto „domaćina poziva“ zamenilo je katedru, a minijaturne slike na ekranu naše drugare i kolege.

Poteškoća je bilo mnogo, kako tehničkih tako i psiholoških – od loših kompjutera i slabog interneta, preko velikih grupa u kojima nije bilo prostora za napredak i aktivno učestvovanje u obrazovanju, sve do gubitka volje za učenjem i osećanja neke vrste beskorisnosti, pa čak i depresije iako smo i dalje bili redovni učenici i studenti, . Retki su bili oni kojima je *online* nastava odgovala.

Ipak, bilo zato što je pandemija to dozvolila ili zato što smo postali svesni nedostataka obrazovanja „preko žice“, ove godine smo, delimično ili u potpunosti, počeli da se vraćamo u učionicu. To je većini nas, studentima, učenicima, a pretpostaviću i profesorima, olakšalo studiranje i rad i vratilo nam želju da nastavimo da ulažemo trud u svoje obrazovanje.

Studiranje sam započela u učionici. Redovno sam išla na predavanja, koja sam pratila sa zadovoljstvom i entuzijazmom i na kojima sam rado učestvovala. Stekla sam prijatelje sa kojima sam provodila vreme i van fakulteta, gotovo nakon svakog predavanja. Redovno sam učila za kolokvijume i ispite.

Međutim, kada je pandemija počela i kada smo prešli na *online* nastavu, sve se promenilo. Shvatila sam da lakše pronalazim volju da se spremim i putujem skoro sat vremena gradskim prevozom kako bih otišla na fakultet, nego da sednem za sto, uključim kompjuter i ulogujem se na skajp ili zum da bih pratila predavanje.

Uopšte nisam imala osećaj da studiram ili radim bilo šta smisljeno sa svojim životom, zbog čega mi je bilo teško da učim, pa mi je i prosek opao, što možda i nije mnogo važno, ali je pokazalo kako je takav način studiranja uticao na mene.

Sada smo se, nakon tri semestra *online* nastave, vratili u učionicu. Iako ove godine nastavu pratim kombinovano, predavanja koja su bila uživo vratila su mi veliku volju za učenjem i ulaganjem mnogo većeg truda nego što je to, za mene, bilo moguće kada je nastava bila na daljinu. Ove godine se ponovo osećam kao pravi student. Studiranje je za mene, kao i za većinu studenata, bilo najbolji period u životu dok sam fizički išla na fakultet i sada, kada smo se vratili u učionicu, ponovo je to postalo.

Twee jaar geleden, met het begin van de pandemie, zijn de levens van de leerlingen en studenten wereldwijd veranderd. Zoom, Skype en andere netwerken vervingen leslokalen, eet- en werktafels vervingen schoolbanken, de plaats van “de host van het gesprek” verving het leraren bureau en de miniatuurafbeeldingen op het scherm vervingen onze vrienden en collega’s.

Er waren veel moeilijkheden, zowel technisch als psychologisch – van slechte computers en zwak internet, via grote groepen waarin er geen ruimte voor vooruitgang en actieve deelname aan het onderwijs was, tot het verlies van de wil om te leren en een soort gevoel van zinloosheid, zelfs depressie bij velen, hoewel we nog voltijdleerlingen en studenten waren. Zeldzaam waren degenen die van de *online* lessen hielden.

Echter, ofwel omdat de pandemie ons daartoe in staat stelde, ofwel omdat we ons bewust werden van de tekortkomingen van het “draadloos” onderwijs, begonnen wij dit jaar, gedeeltelijk of volledig, naar het leslokaal terug te komen. Dit maakte het voor de meesten van ons, studenten, leerlingen en, denk ik, professoren, gemakkelijker te studeren en te werken. Bovendien gaf het ons de wens om ons in te spannen voor ons onderwijs terug.

Mijn studie is in het leslokaal begonnen. Ik ging regelmatig naar colleges, die ik met plezier en enthousiasme volgde en waaraan ik graag deelnam. Ik maakte vrienden, met wie ik ook buiten de universiteit tijd doorbracht, bijna na elke college. Ik studeerde regelmatig voor toetsen en examens.

Echter, toen de pandemie begon en toen we naar *online* lessen overstapten, veranderde alles. Ik realiseerde me dat het voor mij gemakkelijker was me te voorbereiden en bijna een uur met het openbaar vervoer te reizen om naar de universiteit te gaan, dan om aan een tafel te zitten, mijn computer aan te zetten en op Skype of Zoom in te loggen om een college te kunnen volgen.

Ik had helemaal geen gevoel dat ik aan het studeren was of dat ik iets betekenisvol met mijn leven deed, waardoor ik het moeilijk vond te studeren. Mijn gemiddelde is ook gedaald, wat misschien niet te belangrijk is, maar het toonde hoe deze manier van studeren mij beïnvloedde.

Nu zijn we, na drie semesters van *online* lessen, weer terug in het leslokaal. Hoewel ik dit jaar de lessen gecombineerd volg, motiveren de persoonlijke lessen mij om te leren en veel meer moeite te investeren dan het voor mij mogelijk was tijdens het afstandsonderwijs. Dit jaar voel ik me weer een echte student.

Het studeren was voor mij, zoals voor de meeste studenten, de mooiste periode van mijn leven toen ik fysiek naar de universiteit ging, en nu, als we weer in het leslokaal zijn, werd het dat weer.

Alumni

Interviews met de eerste generatie studenten Intervjui sa studentima prve generacije

Holandski je nesvakidašnji, ali odličan izbor!

studentkinja I generacije: Zorana Kataranovski

studentkinje XX generacije: Lena Nuaj i Nevena Dinić

Ove godine obeležavamo 20. godišnjicu osnivanja Grupe za holandski jezik i književnost. Tim povodom, odlučili smo da obavimo intervju sa bivšim studentima prve generacije, koji su rado pristali da porazgovaraju sa nama o svojim studentskim danima, u kom smeru ih je holandski jezik odveo, kao i koje savete imaju za buduće generacije. Sa nama je utiske podelila Zorana Kataranovski, saradnica za koordinaciju u Agenciji Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena u Srbiji UN Women, a takođe i jedna od nekadašnjih urednica časopisa Paukenslag!, kao i nekadašnja predsednica izvršnog odbora Centra za naučnu i kulturnu saradnju Srbije i zemalja nizozemskog govornog područja - Arius.

eigen archief / privatna arhiva

Zašto ste se baš odlučili za Filološki fakultet i kako je prevagu odneo holandski jezik?

U srednjoj školi sam zavolela društvene nauke. Oduvek sam s lakoćom učila jezike, a takođe sam gajila interesovanja i prema muzičkoj i likovnoj kulturi, psihologiji, sociologiji, filozofiji, a posebno ka istoriji umetnosti. Ipak, prvi dodir s jezicima je bio još u ranom detinjstvu, kada sam krenula na časove engleskog jezika, pa se odatle kasnije rodila ideja za studiranjem na Filološkom. Pored toga, alternativa je bio Filozofski fakultet, zbog moje druge ljubavi, istorije umetnosti, ali je prevagu na kraju ipak odneo ovaj prvi, jer je jezik, konkretnije rečeno, "zanat", tj. pruža više mogućnosti. Kada je došao trenutak odabira istog, moja primarna želja je ostao engleski, ali me je preveliko interesovanje drugih studenata odvratilo od ove ideje, zbog čega sam krenula da razmišljam u drugom smeru. Novootvorena grupa za holandski jezik i književnost, poslovne mogućnosti koje sa sobom donosi i „egzotičnost“ samog jezika tj. činjenica da u Srbiji nije bilo mnogo ljudi koji govore holandski zapravo su razlozi zbog kojih sam u datom trenutku promenila mišljenje i donela konačnu odluku. Takođe sam volela holandske i flamanske slikare ali to je gotovo jedino što sam o Holandiji znala, kao i da je zemlja lala i klompi. Bio je to nesvakidašnji, ali odličan izbor!

Kako su Vam proticali studentski dani? Kakve su bile kolege, a kakvi profesori? Kakve mogućnosti je katedra pružala?

Studentski dani su zaista proticali bezbrižno i bilo nam je

veoma zabavno. Prednost male grupe je to što je atmosfera bila intimnija, a samim tim i profesori posvećeniji. Ta posvećenost se ogledala u svim prilikama koje nam je kao osnivačica grupe, profesorka Jelica Novaković-Lopušina, pružila da putujemo i upoznamo holandsku i flamansku kulturu, da imamo bogatu biblioteku i predavače iz Holandije i Belgije. Osmislila je zanimljive predmete i predavanja. Takođe je dovodila i savremene pisce, što su retko koji studenti sa drugih katedri imali priliku da dožive, a, između ostalog nam je davala slobodu da i sami izrazimo želju za stvarima koje bi voleli da učimo. Imali smo lektora iz Belgije, Berta, zbog kog smo poprimili flamanski akcenat. Odnos sa njim je bio priča za sebe. Bili smo toliko bliski da nam je čak dolazio na rođendane, što opet potvrđuje atmosferu koja je vladala. Za naše prve godine učenje jezika je bila važna i Irena koja nam je držala savremeni holandski. Nije bila mnogo starija od nas i dobro je razumela naša interesovanja i potrebe. Nakon Berta smo imali lektora iz Holandije, Morisa. Ono što se posebno izdvajalo jeste Jeličino zalaganje da nam obezbedi stipendije u inostranstvu. Nažalost nije postojala mogućnost da studiramo u Holandiji ili Belgiji, ali su postojale stipendije za letnje kurseve. Svake godine studenti sa najvišim prosekom bi dobili priliku da odu na letnji kurs, što nas je dodatno motivisalo i zbližilo. U četvrtoj godini je čak nas troje imalo priliku da provede jedan semestar u Mađarskoj, Austriji ili Češkoj. Kao grupa smo bili jako složni. Nakon studija, skoro svi smo ostali u kontaktu. Neki žive u inostranstvu, ali se trudimo da se viđamo. Razvili smo tradiciju da se makar jednom godišnje okupimo u što većem broju, a neki od nas se intenzivno družimo i dalje. Naša najveća postignuća osim dugogodišnjih prijateljstava

su zasigurno osnivanje Ariusa, centra za naučnu i kulturnu saradnju Srbije i zemalja nizozemskog govornog područja, kao i osnivanje studentskog časopisa *Paukenslag!*. Moja bliska prijateljica i koleginica, Tamara, je sada lektorka na fakultetu. Predavaće vam na drugoj godini. Mislim da je Jelica ponosna na nas.

Da li ste već tokom studija mogli da zaradite od svog znanja holandskog jezika?

Ja sebe, iskreno, nisam smatrala dovoljno spremnom u tom trenutku, mada sa ove tačke gledišta bih vas savetovala da se slobodno oprobate u tome tokom studiranja, kao što su to tada uradile neke od mojih kolega. Većina je držala privatne časove pri kraju studija, a jedan kolega je čak od druge godine počeo da drži časove mlađim studentima. To je Marko, verovatno ste čuli za njega govori jedno šest jezika, a pored holandskog je završio i lingvistiku. Sada je na postdoktorskim studijama u Gracu. Pored posla u kol-centru, prevođenja, držanje časova je jedan od poslova za koje se mnogi opredeljuju kao početnici tokom i pri svršetku studija. Naša kolegijalnost se takođe ogledala u tome što nismo jedni drugima obarali cene i što smo uvek gledali da podelimo posao. To bih vam od srca preporučila da kao generacija poštujuete i preporučujete jedni druge. Uvek ima dovoljno posla i mesta za sve, a često će vam biti potrebna pomoć kolega.

Da li ste nakon osnovnih završili i master ili možda doktorske studije, i ako jeste, na koji način se taj vid usavršavanja isplatio?

Već pri svršetku studija, aplicirala sam za *Erasmus Mundus* master program *Evropske studije* (Euroculture) u Holandiji, ali nisam dobila stipendiju u prvom pokušaju. Morala sam da sačekam godinu dana. U međuvremenu sam odlučila da ne sedim skrštenih ruku, te sam zato upisala master *Teorija kulture* na Fakultetu političkih nauka, dok sam istovremeno držala časove holandskog u školi jezika *Equilibrio* i privatno, kao i časove srpskog strancima. Kada je došao konačan odgovor iz Holandije, na FPN-u mi je ostao svega jedan ispit kao i master teza. Odlučila sam da ne propustim priliku da odem u inostranstvo, pa sam zato napustila FPN, mada, kada se osvrnem na to, žao mi je što ga nisam završila, jer mi je tako malo ostalo. Što se studiranja u Holandiji tiče, njihov obrazovni sistem me je oduševio, ali nije bilo lako. Organizacija nastave, obrađivanje gradiva i pristup profesora je daleko drugačiji i inovativniji u odnosu na Srbiju. Nastavni program i predmeti su bili osmišljeni kako bi studentima omogućili što više praktičnog rada, usavršavanja i usmeravanja ka raznim korisnim znanjima

i veštinama povezanim sa našim ličnim interesovanjima. Master je trajao tri semestra. Studirala sam na engleskom jeziku, ali sam komunikaciju na holandskom uvežbavala sa kolegama iz Holandije, u prodavnici, na ulici i u svakom momentu kada mi se pružila prilika za to. Prvi semestar sam pohađala u Hroningenu, koji je bio moj *home university*. Trebalo mi je malo vremena da se prilagodim na brz tempo rada i nivo angažovanosti koji se od nas zahtevao, pogotovo što sam studirala sa ljudima iz cele Evrope, iz zemalja sa drugačijim školstvom od Srbije. Drugi semestar sam provela u Getingenu, Nemačkoj, koji je bio moj *host university*. Treći semestar sam mogla da biram između povratka u Hroningen ili staža/prakse. Izabrala sam praksu i tokom tih meseci sam stažirala u Evropskom centru za manjinska pitanja u Flensburgu, Nemačkoj, a istovremeno sam pisala master tezu, koju sam završila pri povratku u Srbiju.

Školovanje u inostranstvu je za mene bilo jedno veliko i pozitivno iskustvo. Život u Holandiji i Nemačkoj me je naveo da postanem samostalnija, stekla sam znanja koja u Srbiji možda ne bih imala priliku da steknem, usavršila sam znanje engleskog jezika, ali sam takođe napredovala i sa holandskim i malo naučila nemački. Smatram da je bilo kakav vid nadograđivanja i usavršavanja u inostranstvu pametan korak za vas i da vam u životu može dosta dobrog doneti, što gledano iz ugla posla i karijere, što životnog iskustva. Bilo je interesantno, pa makar na kratko, živeti u drugoj državi i upoznati se sa kulturama drugih naroda.

Da li smatrate da Vam je Filološki fakultet pružio dovoljno praktičnog znanja?

Pored toga što je profesorka Jelica uložila veliki trud i organizovala rad grupe, što je ogromna odgovornost, bilo je aspekata koji su možda mogli da budu još razvijeniji. Volela bih da smo imali stručno prevođenje, tj. prevođenje za specifične stručne oblasti, zatim simultano i konsektivno prevođenje i srpski jezik kao predmet. Znanje maternjeg jezika je jako bitno za prevođenje, a takođe mislim da bi nam dobro došla i metodologija nastave, koja je važna za svakog budućeg predavača. Imao je Filološki svojih mana, pružao je preširok obim gradiva koji studenti kasnije nisu mogli da iskoriste na adekvatan način, a manje praktičnih veština, mada smatram da je to izazov svih naših fakulteta. Svakako bih vas savetovala da iskoristite svaku priliku koju vam vaša grupa ili fakultet pruža, bilo to program razmene, letnje škole, stipendije i slično, a takođe bih tu uvrstila i veliki broj izbornih predmeta koji bi mogli da vas usmere i koriste vam za dalje napredovanje. Mislim da danas imate više izbora nego što smo mi imali pre 20 godina, a i više ne postoje vize za EU, što je nama bilo posebno opterećenje.

Da li je bilo teško zaposliti se nakon studija i koliko je konkurentan holandski jezik na tržištu?

Nakon povratka u Srbiju, nekih godinu i po dana sam držala privatne časove holandskog jezika i kulture našim ljudima koji su želeli da se presele u Holandiju, ali sam takođe držala i časove srpskog Holanđanima koji su imali želju da nauče naš jezik, pretežno zbog sporazumevanja sa porodicom svojih supružnika. Pored toga sam radila

u dve privatne škole jezika, Đuro *Salaj* i *Lingua Viva*. Prednost nas kao prve generacije studenata holandskog jezika je bila velika jer skoro da nije bilo konkurencije osim nekolicine književnih prevodilaca i sudskih tumača. Istovremeno sam išla u Školu ljudskih prava nevladine organizacije *Inicijativa mladih za ljudska prava*, a pohađala sam i Školu tranzicione pravde u Fondu za humanitarno pravo. Kasnije sam i radila na autorskom ugovoru u *Inicijativi mladih za ljudska prava* i u srpskom ogranku holandske nevladine organizacije *Impunity Watch* i vratila se Fakultetu političkih nauka i završila tada alternativni jednogodišnji program Ženske studije. Nakon završetka studija najviše su me interesovala ljudska prava, tu sam se pronašla. Sledeći posao je za mene ujedno bio i posao iz snova, a to je bio rad u holandskoj ambasadi gde sam bila asistentkinja ambasadoru i zamenici ambasadora, a potom i u australijskoj ambasadi gde sam bila na poziciji asistentkinje ambasadorke. Konkurs u holandskoj ambasadi je bio otvoren za zamenu kolegice koja je bila na trudničkom, a potom i porodijskom odsustvu. Bila sam te sreće da je kolegica dva puta ostala u drugom stanju, pa sam se u ambasadi zadržala duže, a potom sam menjala kolegicu iz australijske ambasade koja je takođe bila na trudničkom i porodijskom odsustvu. U životu je potrebno imati sreće i biti slobodan u pravom trenutku. Nosim samo pozitivne utiske sa oba radna mesta. Stekla sam mnogo novih znanja i iskustava za pet i po godina koje sam provela tamo, kao i divne kolege i prijatelje. Posebno mi se dopala pragmatičnost i opuštenost kolektiva holandske ambasade. Iako prethodno nisam imala iskustvo rada u ambasadi, primili su me na vrlo odgovornu i zahtevnu poziciju. Cenili su moj entuzijazam, znanje jezika i prethodno obrazovanje i uveli me u posao. Mislim da to ne bi učinio svako. Najčešće se traži prethodno iskustvo. Takođe sam u okviru posla dobila puno prilika da nadogradim svoja znanja na raznim kursovima koje su mi obezbedile obe ambasade. Vezu sa Australijom sam nastavila i nakon angažmana u ambasadi, radeći kao koordinatorka međunarodnog arheološkog projekta u Sremskoj Mitrovici, koji su vodili sidnejski i beogradski univerzitet. Mogu zaključiti da su mi svi poslovi koje sam promenila doneli jako interesantna i korisna iskustva, a da mi je vrata ka njima primarno otvorilo znanje jezika i kontakti koje sam ostvarila. Mislim da tržište, pogotovo danas, nudi brojne i raznovrsne poslove. Treba razmišljati da ima posla i da uvek ima mesta za sve ako ste snalažljivi i otvoreni za nove izazove. Sve zavisi od vašeg interesovanja i angažmana.

Možete li da nam opišete trenutnu poziciju, kako ste došli do nje i kako uopšte izgleda jedan Vaš radni dan?

Skoro dve godine radim kao saradnica za koordinaciju u Agenciji Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena u Srbiji, *UN Women*. Mandat ovog UN entiteta je da ubrza napredak u zadovoljavanju potreba žena i devojčica širom sveta. *UN Women* postavlja globalne standarde za postizanje rodne ravnopravnosti i saraduje sa vladama i civilnim društvom na osmišljavanju

zakona, politika, programa, usluga i budžeta potrebnih da bi se osiguralo da se standardi efikasno sprovode i da podržavaju žene i devojčice. *UN Women* takođe koordinira i promovise rad sistema UN na unapređenju rodne ravnopravnosti kao fundamentalne za dostizanje ciljeva održivog razvoja i inkluzivnijeg sveta. Kroz svoj normativni, programski i operativni mandat *UN Women* se globalno fokusira na sledeće oblasti koje su od suštinskog značaja za unapređenje rodne ravnopravnosti: upravljanje i učešće u javnom životu, ekonomsko osnaživanje žena, okončanje nasilja nad ženama i devojčicama, žene, mir i bezbednost, humanitarno delovanje i smanjenje rizika od katastrofa.

Trenutno imamo šest projekata čiji je fokus prevencija i borba protiv nasilja nad ženama, rodno odgovorno upravljanje, planiranje i budžetiranje. Važan aspekt našeg mandata je i rad na podizanju svesti i promeni štetnih rodnih stereotipa, stavova, uverenja, i ponašanja. Posebno se zalažemo za unapređenje položaja višestruko diskriminisanih grupa žena poput žena sa invaliditetom, starijih žena, žena u seoskim područjima, Romkinja, a saradujemo blisko i sa mladima, dečacima i muškarcima. Prošle godine smo podržali razvoj i usvajanje veoma važnih zakona i strategija za rodnu ravnopravnost, sprečavanje nasilja i diskriminacije. Radimo od 9 do 17h, a zbog pandemije korona virusa nam je dat izbor da radimo od kuće ili da idemo na posao. Meni je lakše da sve završavam od kuće. Navikla sam se, a i uštedim vreme zbog udaljenosti posla. Moj posao je dinamičan i raspored mi nije uvek predvidiv. Najveći deo mojih zaduženja se tiču koordinacije rada interagencijske grupe za rodnu ravnopravnost, u kojoj učestvuju sve agencije Ujedinjenih nacija. Godišnje izveštavamo o aktivnostima koje Ujedinjene nacije u Srbiji imaju u vezi sa rodnom ravnopravnošću prema indikatorima koji se tiču internih i eksternih aktivnosti sa partnerima. Drugi aspekt je interna koordinacija aktivnosti i procesa u okviru agencije *UN Women*, poput razvoja godišnjeg plana, pisanja godišnjeg izveštaja, organizacije nekih od brojnih događaja, praćenje društveno-političkih dešavanja itd. Nedavno sam, na primer, pisala internu strategiju naše agencije za saradnju sa organizacijama civilnog društva. Razni zadaci se dodeljuju celom timu i svaki dan nam je drugačiji. Oduvek sam želela da radim u Ujedinjenim nacijama i jako sam srećna što sam deo tima koji radi na unapređenju položaja i prava žena i devojčica u Srbiji. Sebe nikad nisam volela da vežem za jedno radno mesto, niti da se bavim samo jednom temom ceo život, tako da tempo i tematika posla na kom sam trenutno odgovaraju mojim interesovanjima, senzibilitetu i ambicijama.

Da li se i dalje intenzivno služite holandskim jezikom i u kojim okolnostima?

Već nekoliko godina ne koristim aktivno holandski jer se na poslu služim engleskim. Veoma mi je žao zbog toga. Zapravo, nikad u potpunosti nisam bila zadovoljna sopstvenim znanjem, ali osnovni nivo lako povratim. Srećom, tako je sa jezicima, znanje ipak dugo ostaje. Trudim se koliko mogu da pročitam nekad vesti, neke od

časopisa i knjiga koje imam na holandskom, ili pogledam neki film kako bih koliko toliko ostala u dodiru s jezikom.

Da li imate još neki savet za trenutne studente?

Osnovne studije posmatrajte samo kao početak vašeg obrazovanja, odskočnu dasku. To je prvi korak u izgradnji vaše karijere i mesto potrage za budućim zanimanjem. Ne mora da znači da ćete se baviti time što studirate i to nije nužno loše. Budite uporni i ambiciozni, nemojte se plašiti bilo kog posla, volontiranja ili bilo koje prilike da proširite svoje vidike, možda se baš u nekom od tih poslova pronađete. Gradite svoje iskustvo, poznanstva i veštine, nijedan posao nije sramota raditi i na svakom poslu ćete nešto naučiti. Razvijajte veštine i sposobnosti u skladu sa aktuelnostima. Dobro znanje engleskog, holandskog i bilo kog drugog jezika je samo plus svemu tome. Takođe, gledajte da razvijate i kompjuterske veštine, kao i veštinu javnog govora. Iz ličnog iskustva znam koliko sam stvari usput naučila, potpuno neplanirano. Iako nisam nastavila

da se bavim striktno holandskim jezikom i ne koristim ga u poslu danas, bez njega ne bih bila ovde gde sam danas. Uživajte u tome što studirate i ne brinite se previše. Mladi ste i tek na početku faksa. Imate puno izbora. Negujte svoja interesovanja, družite se, putujte koliko god možete i shvatite studiranje kao jednu veliku avanturu.

eigen archief / privatna arhiva

Nova Grupa za novi početak

student I generacije: Srđan Nikolić

student XX generacije: Uroš Martinović

Kako ste se odlučili da upišete holandski na Filološkom fakultetu?

Nikada nisam voleo da radim, a kada sam apsolvirao na Mašinskom fakultetu roditelji su već počeli da mi pleću mrežu i najavljuju kako će mi pronaći posao. Zato sam odlučio da upišem neki novi fakultet. Tadašnja devojka mi je studirala na Filološkom fakultetu, a ako sam išta voleo da radim u životu to je da čitam – a zanimali su me i strani jezici – te sam nekako prirodno odabrao baš ovaj fakultet. Mašinsku struku ionako nikada nisam previše voleo, ali u vreme kada sam upisivao studije taj fakultet je bio jedan od malobrojnih koji su odlagali služenje vojnog roka. Isprva sam hteo da upišem grčki jezik, ali sam zaboravio da popunim neki list, te sam morao da izađem iz podugačkog reda za predaju dokumenata. Ušao sam u naizgled praznu učionicu da bih popunio formular i primetio da u njoj sedi jedna gospođa sa spiskovima za prijavu (kasnije sam shvatio da je ona sekretarica na germanistici). Upitao sam da li joj smeta da sednem i popunim obrazac, ona je bila ljubazna, te smo tako otpočeli razgovor iz kog sam saznao da je zadužena za primanje prijave za upis na novu grupu na Filološkom fakultetu – grupu za holandski jezik i književnost na katedri za Germanistiku. Nekako mi se to dopalo: moj novi početak, nova katedra, a i malobrojni Holanđani koje sam dotad upoznao bili su zanimljivi ljudi. Uz to sam u jednom trenutku boravio nekoliko dana kod prijatelja u Amsterdamu i veoma mi se dopalo. Otišao sam po nove listove i prijavio se za holandski.

Kakav je utisak o studijama bio tada, a kakav je sada, 20 godina nakon završetka? Kakvi su bili profesori i studentski dani? Da li ste imali neke pogodnosti koje su oplešavale studije?

Posle mašinstva, studiranje na Filološkom fakultetu izgledalo je više kao raj nego kao bilo šta drugo. Pretpostavljam da je srećna okolnost za mene bilo to što sam oduvek bio otvorenog duha i spreman na rizike – ne previše u skladu sa svojim tada već ozbiljnim godinama – te mojim novim kolegama i prijateljima nije bilo previše čudno što sam toliko stariji od njih. U stvari, možda im je i bilo, nego su bili dovoljno pristojni da mi ne kažu. Ni naši profesori i asistenti najverovatnije nisu znali šta ih čeka u radu sa prvom generacijom, šta bi trebalo da budu očekivanja a šta će biti stvarna ishodišta. Mi smo bili neka vrsta onih „oglednih kunića“. Imali smo i sreću da nam je lektor u to vreme, Belgijanac Bert, bio poprilično zanimljiv, te je, sve u svemu, život na fakultetu bio i više nego prijatan. Slušajući danas svoje koleginice koje su ostale da rade na fakultetu kako pričaju o planovima, programima, kriterijumima i „neodgovornim studentima“, mislim da se ne bih toliko lepo provodio kao u to pionirsko vreme.

Da li ste počeli nešto da radite već tokom studija ili ipak posle? Čime ste se bavili tokom godina?

Ako sam se do upisivanja holandskog jezika ičim ozbiljno

bavio u životu, bilo je to pozorište – čak ni Mašinski fakultet nisam toliko ozbiljno shvatao. Glumio sam u nekoliko trupa, jedno vreme čak i u Italiji, te sam imao dosta poznanika iz tog sveta. Tako sam u vreme studiranja snimao neke serije i režirao neke komade prijateljima. Povremeno sam radio i kao kopirajter za nekoliko marketinških agencija, pisao scenarije za crtače i tekstove za „Politikin zabavnik“. Što se prevođenja tiče – koje mi je danas jedan od osnovnih poslova i važan izvor prihoda – osim prevođenja reklama imao sam i poneki poslić koji sam dobijao preko prijatelja. Da ponovim: nikad nisam voleo da radim, te se nisam previše ni trudio. Nisam previše dobar primer.

Kako i da li su poslovi koje ste obavljali ili posao koji sada obavljate povezani s holandskim jezikom? Koliko je teško naći posao sa završenim studijama holandskog? Koliko zavisi od „traženosti jezika“ a koliko od istraživanja i/ili snalaženja?

Najviše prevodim. Neskromno tvrdim da sam jedan od vodećih stručnjaka na polju tehničkih prevoda, naročito kada je u pitanju terminologija mašinstva, elektrotehnike i građevinarstva. Nema previše posla za kombinaciju holandskog i srpskog (ali ga ima), no, kada se, recimo, dodaju engleski, nemački, hrvatski, bošnjački i crnogorski, posla ima i previše. Mogu da potvrdim da je stara izreka „Što više jezika znate to ste bogatiji“ tačna. Uz to sam dugo i držao časove holandskog jezika po raznim školama i privatno, radio sam na više privatnih fakulteta kao asistent, veb dizajner, prevodilac, saradnik za akreditacije (dobar sam sa računarima i tabelama), a od kada sam konačno napustio mučan prosvetarski život radim u „Politikinom zabavniku“ za koji sam počeo da pišem i prevodim još na fakultetu. Zato se neretko desi da u ovom listu osvane poneki tekst iz holandskih naučno-popularnih časopisa ili tekst o nekoj temi iz Holandije. Uz to, još od doba studiranja poprilično sam aktivan u udruženju „Arius“, čiji sam jedan od osnivača.

Nažalost, naše društvo je poslednjih 30 godina „društvo

snalaženja“. Ja volim struku u kojoj sam, te sam ostao u njoj iako nema nekog prevelikog novca (doduše, kada prevodite reklamne kampanje za nove kriptovalute i plaćaju vas u bitkoinima – nije ni loše). Ako išta manje volim od toga da radim, to je da radim ono što mi se ne sviđa, te tako nešto nikada nisam ni pokušavao. Posla sigurno ima, potrebno je malo se potruditi, potražiti pomoć prijatelja i starijih kolega.

Koje veštine koje koristite u svakodnevnom životu ste dodatno razvili zbog društvenog (filološkog) tipa obrazovanja?

Posao filologa, naročito onog koji se bavi jezikom, poprilično je zanatski – ali ja se nikada nisam osećao kao zanatlija, niti sam pristajao na takvu društvenu ulogu. Ja to vidim drugačije: mi filolozi smo u društvu u kojem živimo zaduženi da čitamo. U besomučnoj trci za preživljavanjem (ili bahatim bogaćenjem), ljudi imaju sve manje vremena da čitaju pošto su knjige samo u izuzetno retkim slučajevima povezane s novcem (premda su najzabavnija stvar na svetu – čudan paradoks). Zato smo baš mi ti koji bi trebalo da prenesemo mudrost i lepotu čovečanstva stečenu u tome što smo pročitali onima koji od trčanja nisu pronašli dovoljno vremena. To je, po mom mišljenju, najvažnija obaveza koje svaki filolog mora da bude svestan: mi smo čitači i pripovedači. Bilo da prevodimo dela drugih naroda, učimo nekoga njemu nepoznati jezik ili pišemo, uvek bi trebalo da predstavljamo širu sliku – kulturnu i društvenu. Zato moramo neprekidno da dopunjavamo znanja, da budemo obavesteni, načitan i humani – jednom rečju, možda i najvažniji nosioci kulture svog društva, više nalik filozofima nego izvođačima nastavnih i prevodilačkih radova.

Imate li neki savet za trenutne/buduće studente?

Učite, čitajte, budite pametni, vedri, raspoloženi, dobri i provodite se kad god možete – opušteni dani studiranja brzo prođu.

U holandski jezik sam se zaljubila na prvu

studentkinja I generacije: Biljana Rasulić

studenti XX generacije: Anđela Stojiljković i Daniil Vološin

Biljana je studije nederlandistike je upisala 2002. godine kao prva generacija studenata holandskog jezika, književnosti i kulture. Danas živi i radi u Podgorici kao profesor holandskog i nemačkog jezika.

Radeći na ovom projektu sprovela nas je kroz svoje studentske dane i svoja radna iskustva. Od nje smo saznali koliko mukotrpan može da bude put jednog filologa. Biljana se rado seća svojih studentskih dana. Saznali smo kako je katedra izgledala te davne 2002. godine i čuli smo o lektorima i profesorima tog perioda. Pričala je o svojim prijateljima koje je upoznala baš na našoj katedri. Možemo se složiti da je lepo biti deo studijske grupe s malim brojem studenata pošto i mi uživamo u našoj kolegijalnosti i druženju. Takođe, kroz ovaj razgovor smo mogli da vidimo koliko je zaista bitno raditi ono što volimo. Drago nam je što smo ovaj projekat uradili upravo sa Biljanom i pamtićemo kao jedno lepo iskustvo koje nam je donelo mnoga saznanja kako o samom poslu tako i o studijama na našoj Grupi od samog osnivanja, pa do dvadesetog rođendana.

Kako ste došli na ideju da upišete Nederlandistiku?

Još kao mala zavolela sam strane jezike. Prvi strani jezik koji mi je privukao pažnju još kao petogodišnjoj devojčici bio je nemački. Shodno svojoj ljubavi prema germanskim jezicima razmišljala sam da možda upišem skandinavistiku, sve dok nisam saznala da se upravo te godine otvara katedra za holandski jezik. U holandski jezik sam se zaljubila na prvu.

Kako Vam je izgledalo studiranje kao prvoj generaciji Nederlandistike?

Što se tiče samih studija, biti prva generacija studenata holandskog jezika imalo je i svojih prednosti i mana. Bili smo mala grupa, u samom startu od dvadesetak studenata, ali grupa se vremenom rasipala i do samog kraja studija nije nas ostalo mislim ni desetero na katedri. Ono što je prednost male grupe jeste da su vam lektori i profesori posvećeniji, jer vas je manje, pa se samim tim može i više naučiti. Kao prva generacija studenata holandskog jezika imali smo poprilično dobar nastavni kadar. Mislim da niko od nas neće zaboraviti našeg lektora Flamanca, čuvenog Berta. On nas je zapravo prvi put upoznao sa jezikom. Iskrena da budem baš ga se često setim, više nam je bio kao drugar nego kao lektor. Imao je jednu veoma simpatičnu uzrečicu a to je: „Normalno”. Naravno izgovarao je to svojim posebnim akcentom. Bert je zapravo studirao srpski jezik u Hentu pa se tako i zaposlio kod nas na katedri, jer je govorio i naš jezik. Naravno da ne zaboravim i profesorku Jelicu koja je bila osnivač i šef katedre i koja nas je zaista naučila mnogim stvarima koje se tiču holandskog jezika i uvela nas u ovaj svet nederlandistike.

Koje su Vam se prilike pružale kao studentu prve generacije Nederlandistike?

Bilo je i prilike za putovanja, naime nakon prve godine kolega Marko i ja smo dobili stipendiju za letnju školu u Holandiji, u Zeistu, što nam je u tom momentu jako značilo i bilo je jedno zaista sjajno iskustvo. Takvih stipendija je bilo i posle tako da je mnogima pružena šansa za usavršavanje na holandskom govornom području. Na drugoj godini nas par je išlo na studijsko putovanje u Flandriju, u Hent, gde

nas je dočekao lektor Bert. Ovo je isto bilo sjajno iskustvo, kako zbog našeg druženja, tako i zbog usavršavanja jezika i upoznavanja sa Flamancima i flamanskom kulturom. Sve u svemu katedra nam je pružila dosta različitih iskustava i mogućnost i bili su to lepi studentski dani.

Kakva prijateljstva i poznanstva Vam je donelo studiranje nizozemskog jezika?

S obzirom na to da smo bili mala grupa dosta smo se međusobno družili, izlazili na piće, radili zajedno domaće zadatke, spremali ispite, itd. Bili smo mala grupa, ali čini mi se odabrana. Život nas je poprilično razdvojio, udaljio ali mislim da se jedni drugih i dalje sećamo i ne zaboravljamo neke stvari. To su te lepše strane studentskog života, kada steknete prijatelje za čitav život. A verujte mi bilo je na našoj grupi jako dragih i dobrih ljudi koje nikada neću zaboraviti.

Koja su neka od Vaših radnih iskustava vezana za holandski jezik?

Za vreme studija sam davala privatne časove srpskog, nemačkog i holandskog jezika. Prevodila sam honorarno za različite prevodilačke agencije, radila sam kao usmeni prevodilac za holandsku opštinu *Sittard – Geleen* prilikom njihove posete Valjevu i sastancima sa organima gradske vlasti. Jedno je studirati neki strani jezik i spremati se za predavanja i ispite a drugo je taj jezik zaista govoriti i snaći se u svakoj situaciji. Tu morate da zaboravite na strah, strah od greške, strah od neuspeha. Jednostavno morate se potruditi da date sve od sebe, u takvim situacijama reči same naviru. U jednom momentu je došlo do tolikog procvata različitih kol-centara u Beogradu i potražnje za holandskim jezikom. E sad, ne bih da kažem nešto čime bih vas na bilo koji način obeshrabrila ili demotivisala, ali najiskrenije mislim da rad u takvim firmama nije za duži vremenski period. Nekako uvek jedna vrata morate zatvoriti, da bi vam se druga otvorila.

Sa kog posla nosite najviše anegdota?

Jedno od najluđih radnih iskustava koje sam imala

jeste kada sam se zaposlila u jednoj holandskoj firmi u Pančevu koja se bavila PVC stolarijom. Vlasnik firme je bio Holanđanin koji je tražio asistenta sa znanjem holandskog jezika, bar je tako stajalo u oglasu. Međutim, kada sam se pojavila tamo tražio je da prvi dan pravim vrata i prozor u proizvodnom pogonu kao i da radim tehničku dokumentaciju u *AutoCAD*-u. Vrata i prozore bih potom sama trebala da prevozim kolima u Holandiju. Verujte mi, jedna od luđih priča koje su me snašle u životu. Naravno, nisam se tamo zadržala duže od par dana.

Čime se danas bavite?

Već godinama držim *online* kurseve holandskog i nemačkog jezika. Pre pandemije korona virusa sam u Podgorici držala i nastavu uživo, ali sada isključivo *online*. Na časovima imam različite generacije i profile učenika, tako da mi je radni dan poprilično zanimljiv.

Šta je to što Vas motiviše da svakodnevno radite ovaj posao?

Ukoliko me pitate da li volim svoj posao, odgovor je jedno veliko DA! Volim da predajem, volim da upoznajem različite ljude, mislim da je to jedno veliko bogatstvo. Samo bogatstvo se ne može meriti novcem i materijalnim vrednostima koje posedujete, ni time koliko ste jednog meseca uspeali da zaradite, već sticanjem različitih znanja i

veština, iskustava koje vam niko ne može oduzeti.

Kako biste opisali svoj profesorski posao i odnos ljudi prema Vašem poslu?

Rad sa drugim ljudima i učenje drugih je istovremeno i rad na sebi, jer sa svakim učenikom morate imati drugačiji pristup, ne mislim na sam način predavanja već na saradnju. To je bogatstvo koje sam vam ranije pominjala, saznanje da ste nekoga nešto naučili, naravno za ovakav uspeh je potrebno dvoje, ali to je dokaz da se radi o jednoj lepoj saradnji, sa srećnim ishodom.

Koji biste savet dali svim mladim ljudima koji imaju želje za radom i velike ambicije?

Prava škola i rad na sebi zapravo počinju tek nakon završetka studija. Na sebi moramo stalno da radimo, da negujemo te jezike koje smo završili, da ne dozvolimo da odu u zaborav. Nemojte biti lenji, radite na sebi, negujte radne navike. Što više saznajemo i što više znanja stičemo postajemo bogatiji i ispunjeniji, zadovoljniji sami sobom!

Vama i vašim kolegama želim mnogo uspeha i sreće tokom studija. Pa, možda jednog dana budemo zajedno sarađivali na nekim projektima, nikad se ne zna šta nam život donosi.

Holandski mi je odmah zazvučao zanimljivo

studentkinja I generacije: Tamara Britka

studentkinje XX generacije: Jana Bogdanović i Tea Masniković

Iz intervjua sa Tamarom Brtikom, lektorkom na katedri za Nderlandistiku na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu saznale smo koliko se razlikovalo studiranje holandskog jezika pre 20 godina, na potpuno novoj katedri. Saznale smo koji sve poslovi mogu da se rade nakon fakulteta i kako doći do njih, kao i kako je to baviti se profesionalnim prevodjenjem. Otkrila nam je da ne ide uvek sve baš lako, ali da se uz razna poznanstva i snalažljivost uvek može doći do rešenja.

Zbog čega ste se odlučili da upišete baš holandski jezik?

Pre mog dolaska na fakultet postojao je samo lektorat, a studenti su mogli da uče holandski samo kao drugi jezik. Profesorka Jelica Novaković je 2002. godine osnovala Grupu za nederlandistiku, uz saradnike i podršku Nizozemske jezičke unije. Ja to nisam znala, na fakultet sam došla sa namerom da upišem norveški jezik. Imala sam cilj da upadnem na budžet, ali sam videla da je na Skandinavistici velika konkurencija. Tog dana sam otišla na Katedru za germanistiku i raspitala se kod sekretarice. Ona mi je rekla da je veliki broj prijavljenih i predložila mi je nov jezik na katedri – holandski, za koji se mali broj ljudi prijavio, jer je Grupa bila nova. Kad sam to čula, a i jezik mi je zvučao zanimljivo, odlučila sam da ga upišem. To je bila jedna neplanirana odluka. Kada je izašla lista bila sam treća u Grupi za nederlandistiku. Upala sam na budžet, što mi je i bio glavni cilj.

Koja je razlika u studiranju između 1. i 20. generacije?

Tada se studiranje dosta razlikovalo. Nismo radili po Bolonji, već smo predmete slušali tokom cele godine i tek smo u julu imali prvi ispitni rok. Nismo imali domaće, kolokvijum smo imali u januaru, a testove smo imali po dogovoru, ali nismo imali predispitne bodove, oni se nisu skupljali. Dosta je bilo drugačije nego sada.

Koji je bio Vaš prvi posao nakon studiranja?

Profesorka Jelica je ostvarila saradnju sa organizacijom CEEPUS (*Central European Exchange Program for University Studies*), organizacijom koja je aktivna na području Srednje i Istočne Evrope. Glavna koncentracija je u Beču. Dali su nam stipendije za ceo semestar.

Ja sam taj poslednji semestar 4. godine provela u Budimpešti. Nakon završetka fakulteta, tamo sam našla

posao i ostala godinu i po dana da radim. Dobila sam više ponuda za posao, ali sam odlučila da radim za jednu američku naftnu kompaniju. Moja pozicija se zvala *Delivery Assistant*. Radila sam u timu gde smo pomagali klijentima koji su poručivali naftu od tog preduzeća. Mi smo rešavali sve probleme koji su nastali tokom isporuke i plaćanja. U početku mi je bilo dosta teško zbog jezika, jer su se na poslu koristili termini koje nismo učili na fakultetu. Ali vremenom, posle nekih mesec dana sam se navikla. To je bio moj prvi posao gde sam primala platu i bila prijavljena.

Kako se došli do sadašnjeg posla?

U četvrtoj godini je profesorka odabrala jednog našeg kolegu da bude saradnik u nastavi. On je posle godinu dana najavio svoj odlazak na master u Holandiju, a ja posle godinu dana rada u Budimpešti, nisam više bila zadovoljna svojim poslom. I onda sam se jednom prilikom, kada sam bila u poseti Beogradu, sastala sa jednom profesorkom koja me je pitala da li bih ja htela njega da zamenim. Dogovorile smo se da kada se vratim u Beograd odmah krenem sa poslom. To je bilo u junu 2007. godine.

Kakav je bio početak rada na fakultetu?

Bilo mi je jako teško, jer sam pre toga radila u toj kompaniji, a ovo je sad, da kažem, bio totalno drugačiji posao.

Taj kolega je bio narednih mesec dana u Beogradu, pa me je uputio u rad sa studentima, ostavio mi je materijal i udžbenike, pokazao mi je kako da napravim test... Objasnjavao mi je šta testira i kako boduje.

Posle su mi kolege Aca, Jelica i Irena objasnile kako funkcionise administracija i šta se dešava tokom ispitnog roka.

Ali da, ta prva godina mi je bila jako teška.

Šta možete da nam kažete o profesionalnom prevodenju?

Počela sam sa tim 2014. godine. Mene je slučajno kontaktirala jedna žena koja je srpsko-hrvatsko-bosanski sudski tumač u Hagu i pitala me je da li želim da joj pomognem oko nekog prevoda.

Ja sam htela da pokušam, međutim to je bilo nešto potpuno novo za mene. Srećom, ona je bila spremna da mi pomogne i tako sam ja u stvari počela. U početku mi je ona davala neke njene poslove, da prevodim dokumenta.

Tokom godina sam dosta prevodila za razne agencije, firme, prevodila sam diplome, izvode, presude...

I sve sam to sama učila, jer mi tad nismo imali predmet prevodenje na fakultetu.

Na koji način ti prevodi stižu do Vas?

To uglavnom ide preko preporuke.

Na primer, ja sam nekoliko godina držala časove nekim našim zaposlenima u Holandskoj Ambasadi. Pošto sam tamo odlazila i znali su me, kada bi ih neko zvao i pitao

gde da nađe tumača za holandski, oni su davali moj broj. I mene su ljudi tako nalazili.

Jednom je prevodilačka agencija poslala mejl našem fakultetu tražeći prevodioca za holandski jezik. Ja sam se prijavila i od tada me kontaktiraju svaki put kad imaju klijenta kom je potreban prevod sa holandskog jezika.

Da li ste se u bilo kom trenutku pokajali što ste izabrali Holandski?

Ne, ne! Ja sam se u stvari oduševila kada je krenula nastava. Meni se jezik jako dopao. Prvi put kada sam čula jezik, zvučao mi je zanimljivo i drugačije. Pomislila sam da je ovaj jezik čudan. Zaista se nikada nisam pokajala.

eigen archief / privatna arhiva

II Tip van de redactie

Preporuke redakcije

Literatuur

Književnost

Hallo witte mensen van Anousha Nzume: waarom moeten we racisme in Nederland nog steeds bespreken?
//

Zdravo beli ljudi
autorke Anuše Nzume: zašto još uvek moramo da pričamo o rasizmu u Holandiji?

door/piše: Anja Tramošljanin

Anousha Nzume

'Voelbaar en herkenbaar.'
- Humberto Tan

Hallo
witte
mensen

AUP

Het boek *Hallo witte mensen* van Anousha Nzume was geschreven in het jaar 2017. Dit is een non-fictie boek en het gaat over racisme in Nederland.

Anousha Nzume is een Nederlandse actrice, programmamaakster, schrijfster en activiste van Russisch-Kameroense afkomst. Ze is al jaren actief in verschillende antiracistische bewegingen, zoals bijvoorbeeld in de beweging tegen Zwarte Piet. Dit zegt ze over het doel van haar boek *Hallo witte mensen*:

„In dit boek wil ik graag uitleggen hoe je als wit persoon je privilege kunt erkennen en hoe je door dat te begrijpen hopelijk ook racisme in de samenleving kunt inzien en aanvechten.”

In *Hallo witte mensen* bespreekt Anousha belangrijke kwesties die met racisme hebben te maken: institutioneel racisme, wit privilege en witte fragiliteit, exotisme, Zwarte Piet, culturele toe-eigening, enzovoort. In elk hoofdstuk wordt één van die kwesties behandeld. Ze legt die problemen ook in het algemeen uit, maar de nadruk is op de situatie in Nederland. Nzume gebruikt een informele taal, en ook humor, waar dat kan. Ze geeft veel uitleggingen en voorbeelden, die voor iedereen makkelijk te begrijpen zijn. Ze wijst naar de problemen en geeft advies erover hoe we racisme kunnen aanvechten. Het boek is meestal gericht op witte Nederlanders, maar aan het einde van elk hoofdstuk staan er ook nuttige tips voor mensen van kleur. Het doel van deze tips is om hen te helpen met racisme om te gaan.

Vaak vinden mensen dat ze al heel veel over die sociale thema's weten, en misschien klopt dat, maar er is altijd iets nieuws om te leren. Het koloniale verleden van Nederland is wel bekend, maar wat voor mij nieuw was, zijn de neokoloniale praktijken bijvoorbeeld op Bonaire. Nzume legt uit dat Bonaire vandaag de dag een gemeente van Nederland is, en daardoor moeten ze belasting aan de Nederlandse staat betalen, maar desondanks hebben ze niet dezelfde rechten als Europese Nederlanders.

Hoewel dit boek vier jaar geleden is verschenen, is dit vandaag de dag een heel actueel probleem. Als we alleen maar aan de massale *Black Lives Matter* protesten in de hele Nederland in 2020 denken, of aan de demonstraties tegen Zwarte Piet, die elk jaar in Nederland actueel zijn, is dat wel duidelijk.

Juist daarom wil ik dit boek aan iedereen aanraden, vooral aan mensen die de situatie met racisme in Nederland beter willen begrijpen. Bovendien vond ik het verschil tussen bijvoorbeeld boeken over het racisme in De Verenigde Staten en *Hallo witte mensen* heel interessant. Door dit boek te lezen kunnen wij, als witte Europeanen, iets meer over dit probleem leren en begrijpen hoe belangrijk het is om ons privilege te erkennen.

Knjiga *Hallo witte mensen (Zdravo beli ljudi)* autorke Anuše Nzume napisana je 2017. godine. Reč je o knjizi namenjenoj široj publici koja se bavi problemom rasizma u Holandiji.

Anuša Nzume je holandska glumica, autorka i aktivistkinja rusko-kamerunskog porekla. Već godinama je aktivna u različitim antirasističkim pokretima, kao na primer u pokretu protiv Crnog Pita (*Zwarte Piet*)¹. O cilju knjige *Hallo witte mensen* Nzume kaže sledeće:

„U ovoj knjizi želim da objasnim kako vi kao beli ljudi možete da priznate svoju privilegiju i kako kroz razumevanje te privilegije možete, nadam se, i da prepoznate rasizam u društvu i da se protiv njega borite.”

U svojoj knjizi Nzume govori o važnim pitanjima koja se tiču rasizma: institucionalni rasizam, belačka privilegija i belačka fragilnost, egzotizam, Crni Pit, kulturna apropiacija i tako dalje. Svako poglavlje se bavi jednim od tih pitanja. Nzume ove probleme objašnjava i uopšteno, ali fokus je na situaciji u Holandiji. Jezik kojim se služi je neformalan, a prisutan je i humor, gde je to moguće. Autorka daje brojna objašnjenja i primere, koje svaki čitalac može lako da razume. Upućuje na probleme i daje savete o tome kako se možemo boriti protiv rasizma. Knjiga je pre svega namenjena belim Holanđanima, ali na kraju svakog poglavlja se nalaze i korisni saveti za pripadnike rasnih manjina². Cilj ovih saveta je pomoći im da se nose sa rasizmom.

Ljudi često misle da već dosta toga znaju o ovakvim socijalnim pitanjima, a možda je to i tačno, ali uvek ima još mnogo šta da se sazna. Kolonijalna prošlost Holandije je opšte poznata, ali nešto što je za mene bilo novo jeste neokolonijalna praksa koja se i dalje primenjuje na Boneru. Naime, Nzume objašnjava da je Boner i dandanas deo Kraljevine Holandije, i da kao takav mora plaćati porez državi, uprkos tome što stanovnici Bonera nemaju ista prava kao evropski Holanđani.

Iako je ova knjiga objavljena pre četiri godine, bavi se problemima koji su i dalje izuzetno aktuelni. Samo ako pomislimo na masovne *Black Lives Matter* proteste 2020. godine širom Holandije, ili demonstracije protiv Crnog Pita, koje se održavaju svake godine, jasno nam je da je reč o veoma prisutnom problemu.

Upravo iz tih razloga svima preporučujem da pročitaju knjigu *Hallo witte mensen*, a pre svega to preporučujem ljudima koji žele bolje da razumeju problem rasizma u Holandiji. Meni je takođe naročito interesantna bila razlika između recimo knjiga o rasizmu u Sjedinjenim Američkim Državama i *Hallo witte mensen*. Čitajući ovo delo, mi kao beli Evropljani možemo nešto više da saznamo o problemu rasizma i da razumemo koliko je važno da priznamo svoju privilegiju.

1 Crni Pit je pomoćnik Sinterklasa, odnosno Svetog Nikole, figure slične Božić Bati. Crni Pit prepoznatljiv je po licu obojenom u crno ili braon (engl. blackface), zbog čega je svake godine aktuelan pokret protiv ove rasističke tradicije.

2 (prim. aut.) Bolji termin u ovom slučaju bi bio engleski termin POC (people of color), ali usled nedostatka boljeg rešenja na srpskom jeziku reći ćemo pripadnici rasnih manjina.

Lepa mlada žena, T. Viringa

door/piše: Teodora Mladenović

Tomi Viringa (hol. Tommy Wieringa) rođen je 1967. godine u holandskom gradiću Hor i jedan je od najvećih i najpoznatijih savremenih holandskih pisaca. Pored toga što se bavi pisanjem romana, takođe je dopisnik za poznate holandske novine poput *NRC Handelsblad* i *Volkscrant*. Višestruki je dobitnik književnih nagrada, od kojih je najvažnija *F. Bordewijkprijs*. Njegova dela prevedena su širom sveta, na jezike poput engleskog, nemačkog, francuskog, hebrejskog i korejskog. Roman „Lepa mlada žena“ (hol. *Een mooie jonge vrouw*) objavljen je 2014. godine, a prevod na srpski pojavio se 2018. godine zahvaljujući izdavačkoj kući *Booka* i prevoditeljki Ivani Šćepanović.

Reč je o kratkoj, ali uzbudljivoj priči o virusologu po imenu Edvard Landauer čiji se život potpuno menja u trenutku kada upozna 14 godina mlađu studentkinju, Rut. Od tog trenutka pratimo razvoj njihove romantične priče, probleme sa kojima se susreću zbog razlike u godinama, ali i nesigurnosti glavnog lika koje sve više isplivavaju na površinu. Glavna tema jeste prolaznost, s kojom se Edvard suočava i vremenom shvata da on ne postaje mlađi u njenom okruženju, već da ona postaje ona starija. I baš to ga progoni do samog kraja, koji nas ostavlja bez reči svojim neočekivanim raspletom.

Pored toga, Viringa u ovom kratkom romanu uspeva da spontano obradi i savremene teme, poput prevare i odbacivanja. Glavni lik romana, iako predstavljen u lošem svetlu, ipak nam je blizak i suočava se sa problemima savremenog čoveka, gubi jednu po jednu bitku, ali i dalje tiho nastavlja da postoji, možemo da se poistovetimo sa njim, baš zato što je tako nesavršen i neidealizovan.

Roman, iako kratak, privukao je moju pažnju baš zbog raznolike tematike koju obrađuje, ali i zbog jednostavnog jezika koji vam omogućava da probleme savremenog društva i čoveka proživite kroz glavnog lika za samo nekoliko sati. Kada jednom počnete da čitate, teško je ispustiti knjigu iz ruku, baš zbog toga što je reč o priči koja bi mogla da se desi u realnom vremenu, u kući preko puta naše. Činjenica da mi postojimo, dok se pored nas dešavaju stvari kojih nismo svesni i da tako prolazi naš, ali i svačiji život, definitivno je jedan od krajnjih utisaka koji dobijate nakon čitanja „Lepe mlade žene“.

Tomi Viringa
LEPA MLADA ŽENA

ZAPADNO OD SUNCA

BOOKFI.

Muziekfestivals in België 2022

piše/door: Jovana Filipović

België staat bekend om zijn bier, chocolade en frietjes. Het heeft ook een geweldige cultuur van festivals die uniek zijn in Europa. Dit artikel laat je kennismaken met enkele van mijn favoriete Belgische festivals. Er zijn rock, pop, jazz, elektronische en nog zo veel andere soorten festivals in België. Na twee jaar zonder festivals en feestjes, hebben we eindelijk festivalzomer van 2022. Missen we een festival? Ik maakte een overzicht van de grote festivals die je deze zomer zeker niet mag missen.

Tomorrowland

Ik begin meteen met waarschijnlijk het meest bekende festival van alle festivals, *Tomorrowland* in België. *Tomorrowland* 2022 zal plaatsvinden in Boom, België en zal meer dan 400.000 mensen van over de hele wereld aantrekken. Het wordt een driedaags festival met twee weekends kamperen. Het festival bestaat uit twee delen: het campingfestival en het eigenlijke festival. Je kan er enkele van de grootste namen uit de elektronische en technomuziek zien zoals Dimitri Vegas & Like Mike, Armin Van Buuren, Afrojack, Lost Frequencies, Martin Garrix, Major Lazer, DIPLO, Nicky Romero, Ofenbach, Netsky, Alesso, Kungs, Marshmello, Steve Aoki, Tiësto, Charlotte de Witte, Martin Solveig en nog veel meer! Het thema van dit jaar is 'The Reflection of Love'.

Rock Werchter

Rock Werchter is het grootste rockfestival van België. Met bijna 90.000 bezoekers per dag is het een van de grootste festivals van Europa. Het vindt in 2022 plaats van 30 juni tot en met 3 juli. Dit jaar staan er verschillende grote namen op het affiche, bijvoorbeeld Pearl Jam, Metallica en Red Hot Chili Peppers, maar ook Imagine Dragons, The Killers, Twenty One Pilots enz.

Graspop

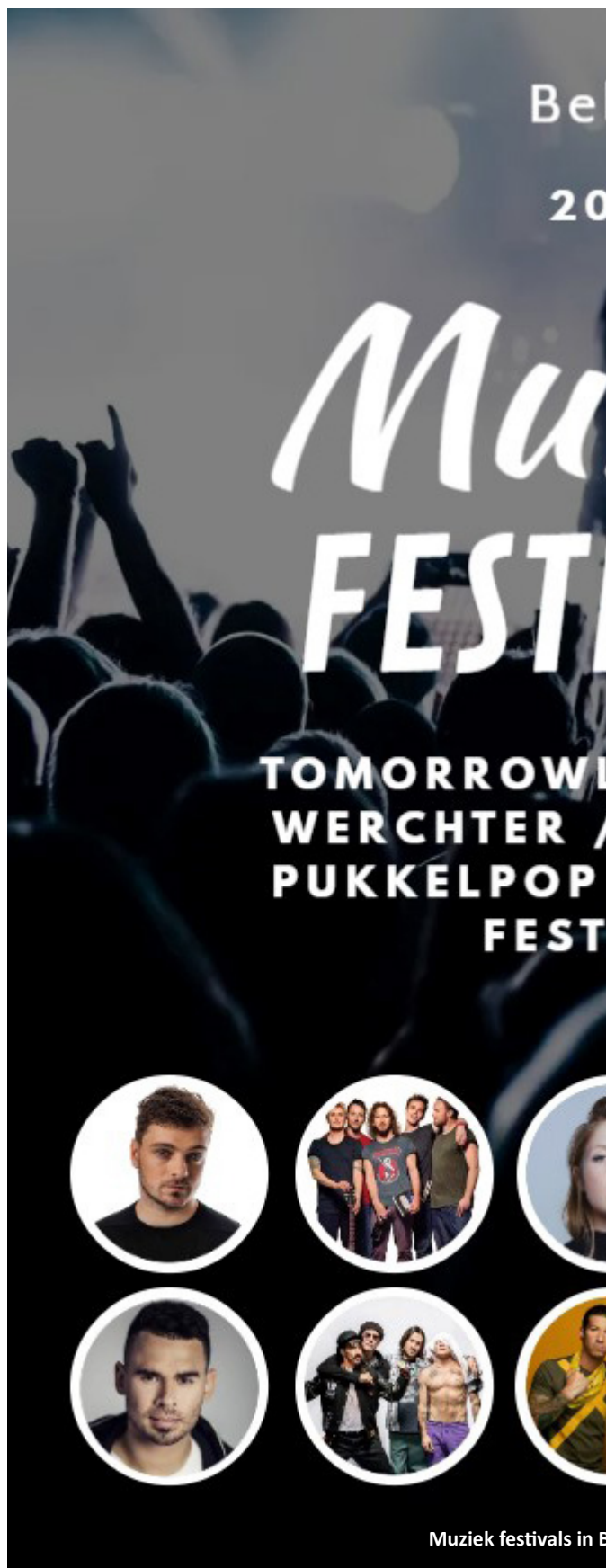
Graspop Metal Meeting, kortweg *Graspop*, is sinds 1996 een van de grootste metal-festivals ter wereld. Zoals de naam het al zegt, is dit een festival voor metal, rock en punk. De line-up van *Graspop* 2022 bevat meer dan 110 fantastische bands, zoals Iron Maiden, Deftones, The Dropkick Murphys, Judas Priest, Aerosmith, en Faith No More.

Pukkelpop

Dit bekende Belgische festival vindt dit jaar plaats op 18, 20 en 21 augustus in Hasselt. Ook op *Pukkelpop* kan je genieten van verschillende genres, van upbeat house tot aan hardrock en metal. Het werd voor het eerst georganiseerd in 1985. Naast headliners Arctic Monkeys en Tame Impala komen ook Slipknot, Charlotte de Witte en Bring Me the Horizon.

Gent Jazz festival

Het Gent Jazz Festival is een internationaal gebeuren voor mainstream jazz, avant-garde jazz en fusion. Het Gentse jazzfestival vindt sinds 2002 elk jaar plaats op de Bijlokesite. Het begon als het Blue Note Records festival en heet nu Gent Jazz festival. Gent Jazz gaat door van 7-17 juli 2022. Tijdens het festival wordt er ook een wedstrijd georganiseerd voor jong jazz artiesten.

Muzički festivali u Belgiji 2022

Belgija je poznata po svom pivu, čokoladi i pomfritu, ali ima i fantastičnu festivalsku kulturu, jedinstvenu u Evropi. U ovom tekstu želim da vas upoznam sa nekim od mojih omiljenih muzičkih festivala u Belgiji. U pitanju su rok, pop, džez, elektronski i još mnoge druge vrste festivala. Nakon dve godine bez festivala i žurki, najzad imamo festivalsko leto 2022. Da li mi je neki festival promakao? Napravila sam pregled velikih festivala koje ovog leta svakako ne smete da propustite.

Tomorrowland

Odmah počinjem sa verovatno najpoznatijim festivalom od svih, festivalom *Tomorrowland* u Belgiji. *Tomorrowland* će se 2022. godine održati u Boumu u koji će dovesti više od 400.000 ljudi iz celog sveta. U pitanju je trodnevni festival s dva vikenda kampovanja. Festival se sastoji iz dva dela: kamperski festival i pravi festival. Na njemu možete čuti neko od najvećih imena iz sveta elektronske i tehno muzike kao što su Dimitri Vegas & Like Mike, Armin Van Buuren, Afrojack, Lost Frequencies, Martin Garrix, Major Lazer, DIPLO, Nicky Romero, Ofenbach, Netsky, Alesso, Kungs, Marshmello, Steve Aoki, Tiësto, Charlotte de Witte, Martin Solveig i još mnogo drugih! Ovogodišnja tema je 'The Reflection of Love'.

Rock Werchter

Rock Werchter je najveći festival rok muzike u Belgiji, a skoro 90.000 posetilaca dnevno čini ga i jednim od najvećih festivala u Evropi. Ove godine će se održati od 30. juna do 3 jula, a na lajn-apu se nalaze različita velika imena, na primer Pearl Jam, Metallica i Red Hot Chili Peppers, ali i Imagine Dragons, The Killers, Twenty One Pilots itd.

Graspop

Graspop Metal Meeting, ukratko *Graspop*, je još od 1996. godine jedan od najvećih festivala metal muzike na svetu. Kao što samo ime već kaže, radi se o festivalu metal, rok i pank muzike. Lajn-ap festivala *Graspop* se ove godine sastoji od više od 110 fantastičnih bendova, poput Iron Maiden, Deftones, The Dropkick Murphys, Judas Priest, Aerosmith, i Faith No More.

Pukkelpop

Ovaj poznati belgijski festival će se ove godine održati 18, 20. i 21. avgusta u Haseltu. I na festivalu *Pukkelpop* možeš da uživaš u različitim žanrovima, od upbeat hausa do hardroka i metala. Prvi put je održan 1985. godine. Pored hedlajnera Arctic Monkeys i Tame Impala dolaze i Slipknot, Charlotte de Witte i Bring me the Horizon.

Gent Jazz festival

Hentski džez festival je međunarodni događaj za mejnstrim, eksperimentalni džez i fusion. Hentski džez festival se od 2002. godine svake godine održava u Bejlokesitu. Na početku se zvao Blue Note Records festival. Hentski džez festival se održava od 7. do 17. jula 2022 godine. Tokom festivala organizuje se i takmičenje za mlade džez umetnike.

Kunst: De draad van kunst van Gradimir Smuđa

piše/door: Nevena Kedžić

Van 8 juni tot 2 juli was er een onafhankelijke tentoonstelling van Gradimir Smuđa georganiseerd door Het Museum van Toegepaste Kunst in Belgrado. De tentoonstelling heet *De draad van kunst*.

Bezoekers kregen de gelegenheid om geselecteerde strippanelen van hetzelfde stripalbum te zien dat oorspronkelijk in Frankrijk in twee delen werd uitgegeven onder de titel *Au fil de l'Art 1* en *Au fil de l'Art 2*. In Servië is het eindelijk in 2015 gepubliceerd door *System Comics*. In deze stukken gaat het over het leven en werk van Henri de Toulouse-Lautrec, Vincent van Gogh en muis-muzicant *Muisart (Mausart)* volgens de tekst van Slobodan Jovanović. In strippanelen zijn er ook veel details uit de stukken van grote meesters, bijv. Rembrandt, Bosch en Munch.

De kunstenaar was ongetwijfeld geïnspireerd door het werk van de grote schilders en hij slaagde erin die inspiratie in de hedendaagse kunst te gebruiken. Hij gebruikte veel bekende details uit hun schilderijen en hij voegde eraan humoristische elementen toe, toch bleef hij trouw aan zijn eigen stijl.

Umetnost: Nit umetnosti Gradimira Smuđe

Gradimir Smuđa, Nit umetnosti / foto: Nevena Kežić

U periodu od 8. juna do 2. jula 2022. održana je samostalna izložba autora Gradimira Smuđe pod nazivom *Nit umetnosti* čiji je organizator Muzej primenjene umetnosti u Beogradu.

Posetioци su imali priliku da vide odabrane strip table iz istoimenog strip albuma koji je prvobitno objavljen u Francuskoj u dva toma pod nazivom *Au fil de l'Art 1* i *Au fil de l'Art 2*. U Srbiji ga je *System Comics* objavio iz jednog dela 2015. godine. Smuđa se u ovim delima bavi životom i stvaralaštvom Anrija Tuluz Lotreka, Vinsenta van Goga i miša-muzičara Mausarta iz autorskog teksta Slobodana Jovanovića. Strip table sadrže i detalje dela drugih velikih majstora, kao što su na primer Rembrant, Boš i Munk.

Umetnik je bez sumnje inspirisan stvaralaštvom velikih majstora i uspeo je da ih na izuzetan način ukomponuje u savremenu umetnost služeći se njihovim dobro prepoznatljivim detaljima i elementima humora, dok je u isto vreme ostao dosledan sopstvenom stilu.

III Onderzoek

Istraživanja

Beeld van Nederland in de film Pulp Fiction

door/piše: Ivana Jovičević

Inleiding

Sinds de première in 1994 heeft Pulp Fiction ongetwijfeld een van de topposities op de lijst met cultfilms verdiend. Tot op heden is de film erg populair bij publiek van alle leeftijden en worden de dialogen vaak geciteerd. Een van de wereldberoemde scènes moet wel *Royale with Cheese* zijn waarin Vincent Vega, het personage van John Travolta, vertelt over zijn reis naar Europa en vooral Amsterdam. Vega beschrijft Nederland als een land waar ze patat met mayonaise eten, bier drinken in de bioscoop, wiet verkopen in coffeeshops en waar de politie je niet mag fouilleren.¹ Aangezien Quentin Tarantino in de filmindustrie bekend staat als de bevorderaar van de moderne wereld, is het geen toeval dat Amsterdam in bijna al zijn films wordt genoemd als symbool van totale vrijheid.²

In het buitenland werd de film meteen een succes en honderdduizenden mensen haastten zich naar de dichtstbijzijnde bioscoop om het meesterwerk van Tarantino te zien.³ De enorme impact van de film op het publiek en de filmindustrie in het algemeen brengt ons bij een belangrijke vraag: heeft Pulp Fiction de beeldvorming over Nederland beïnvloed? Ik probeerde te onderzoeken in hoeverre Pulp Fiction de perceptie van buitenlanders over Nederland en Nederlanders heeft veranderd. Hier publiceren we een aantal hoofdstukken uit de originele paper. Daarin bespreek ik de lange geschiedenis van het beeld dat Nederland, in vergelijking met de rest van de wereld, als een liberaal beleid heeft als het om softdrugs en coffeeshops gaat. De vraag blijft of er een relatie bestaat tussen het beeld en de werkelijkheid en of dit beeld iets over de werkelijkheid zegt.

1 Movieclips. (2011, 27 september). Royale With Cheese - Pulp Fiction (2/12) Movie CLIP (1994) HD [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=6Pkq_eBHXJ4

2 Dutch references - The Quentin Tarantino Archives. (2007, 21 mei). The Quentin Tarantino Archives. https://wiki.tarantino.info/index.php/Dutch_references

3 History.com Editors. (2020, 13 oktober). "Pulp Fiction" opens in theaters. HISTORY. <https://www.history.com/this-day-in-history/pulp-fiction-debuts>

Historische achtergrond

Lang voor Pulp Fiction verdiende Nederland de reputatie van een te liberale natie. Al in de jaren zestig uitte Europa zijn bezorgdheid over het toenemende drugsgebruik onder jongeren, maar Nederland weigerde te erkennen dat zo'n probleem bestond – producten als cannabis en heroïne werden als medicijn gezien en legaal in apotheken verkocht.⁴

De Nederlandse hoofdstad werd al snel een absolute grootmacht op het gebied van drugshandel en een populaire bestemming onder reizende jongeren van over de hele wereld. De straten van Amsterdam werden overspoeld met toeristen die op de Dam en in het Vondelpark sliepen, terwijl drugsgebruik op openbare plekken en op muziekfestivals werd getolereerd.⁵ Vanwege het tolerante drugsbeleid werd Nederland beschouwd als het zwarte schaap van de familie, ook wel Europa genoemd.

De Nederlandse visie op drugsgebruik was ongetwijfeld verantwoordelijk voor het ontstaan van het nationale imago van een drugsparadijs dat later in Pulp Fiction werd verbeeld en verder verspreid.⁶

Beeld van Nederland in de film Pulp Fiction

Het is 1994 en in grote delen van Europa en Noord-Amerika is het gebruik van verslavende middelen ten strengste verboden, maar in zijn nieuwe film spreekt Tarantino van een land waar alles legaal is. Vincent Vega is net terug van

4 De Quadros Rigoni, R. (2019). "Drugs Paradise": Dutch Stereotypes and Substance Regulation in European Collaborations on Drug Policies in the 1970s. *Contemporary Drug Problems*, 46(3), 219–240. <https://doi.org/10.1177/0091450919847846>

5 De Quadros Rigoni, R. (2019). "Drugs Paradise": Dutch Stereotypes and Substance Regulation in European Collaborations on Drug Policies in the 1970s. *Contemporary Drug Problems*, 46(3), 219–240. <https://doi.org/10.1177/0091450919847846>

6 Besamusca, E. Beeld, beeldvorming en imagologie.

zijn reis naar Europa en kan zijn fascinatie voor Nederland niet verbergen. In de inmiddels klassieke scène *Royale with Cheese* vertelt Vega tot in detail aan zijn partner in crime hoe in Nederland alcohol en drugs op openbare plekken worden geconsumeerd – bier wordt geschonken in bioscopen en wiet wordt gerookt in coffeeshops.⁷ Wat dit gesprek nog interessanter maakt, is het feit dat Vega's ervaring in Nederland eigenlijk gebaseerd is op die van Tarantino. In 1992 kwam Tarantino naar Amsterdam waar hij drie maanden lang het script voor *Pulp Fiction* zou schrijven.⁸ Tijdens zijn bezoek verbleef hij in een hostel in het hart van de Wallen en was hij vaste klant van een coffeeshop op de Dam⁹, maar dat was niet genoeg om een compleet beeld te krijgen van de Nederlandse levensstijl.

Patat met mayonaise

Voor sommigen is het meest schokkende detail van de hele dialoog het feit dat Nederlanders mayonaise op hun patat doen, of, zoals Vega het zegt: *they drown 'em in it*. Er zijn tientallen artikelen¹⁰ exclusief over *Pulp Fiction* en deze Nederlandse eetgewoonte – blijkbaar zijn er veel nieuwsgierige filmkijkers die willen weten of Nederlanders echt patat met mayonaise eten.¹¹

Het is tot op zekere hoogte waar. Mayonaise is de meest gegeten saus bij patat in Nederland en daar is een reden voor. Vergeleken met de rest van de wereld, waar patat meestal als bijgerecht wordt gegeten, eten Nederlanders patat als straatvoedsel, dus zonder een heel gerecht bij. Om ze lekkerder en minder droog te maken, voegen ze sauzen toe. Wat we nu mayonaise noemen, is in Nederland eigenlijk fritessaus. De ingrediënten zijn precies hetzelfde, maar de fritessaus bevat meer water en minder olie, waardoor het gezonder en goedkoper is.¹²

Dat is gewoon typisch Nederlands en je kunt gerust stellen dat patat een soort religie is in Nederland.

7 Movieclips. (2011, 27 september). Royale With Cheese - Pulp Fiction (2/12) Movie CLIP (1994) HD [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=6Pkq_eBHXJ4

8 Seal, M. (2013, 13 februari). The Making of Pulp Fiction: Quentin Tarantino's and the Cast's Retelling. Vanity Fair. <https://www.vanityfair.com/hollywood/2013/03/making-of-pulp-fiction-oral-history>

9 Jack Traven. (2014, 14 oktober). Quentin Tarantino: The Inspiration For Pulp Fiction [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=t5Kkl_YS4ug

10 D. (2018, 10 juni). It's true, we do put mayonnaise on our French fries. Medium. <https://medium.com/100-naked-words/its-true-we-do-put-mayonnaise-on-our-french-fries-1d36812bca6>

11 What is the most common way of eating french fries in the Netherlands? Is it true that, like they say in the movie Pulp Fiction, they drown them mayonnaise? (2016, 26 december). Quora. <https://www.quora.com/What-is-the-most-common-way-of-eating-french-fries-in-the-Netherlands-Is-it-true-that-like-they-say-in-the-movie-Pulp-Fiction-they-drown-them-mayonnaise>

12 Het Klokhuis. (2020, 21 oktober). Waarom eten we patat met mayonaise? | Waarom? Daarom! [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=cnjOnEOlDvc>

Politie en fouilleren

Naarmate het gesprek vordert, legt Vega uit dat de politie in Nederland niet het recht heeft om privébezittingen van burgers te doorzoeken. Aangezien Vega uit de VS komt, waar de politie je op elke hoek kan fouilleren¹³, is het geen verrassing dat hij de situatie in Nederland volledig over het hoofd zag. De politie in Nederland heeft het recht om mensen te fouilleren, maar agenten zijn verplicht hun privacy te respecteren en hen te informeren over het doel van de foullering. Er zijn ook verschillende soorten foullering, afhankelijk van de gelegenheid. De vrijwillige foullering vindt plaats bij concerten, muziekfestivals en soortgelijke evenementen. De politie doorzoekt de tassen en kleren van bezoekers op verboden voorwerpen en stoffen. Men kan dit soort foulleren toestaan of weigeren, maar bij weigering kan de organisator de toegang ontzeggen.¹⁴

Preventief foulleren gebeurt om veiligheidsredenen en de persoon hoeft geen verdachte te zijn om door de politie te worden aangehouden. In dat geval is de politie op zoek naar gevaarlijke voorwerpen en/of stoffen zoals wapens en synthetische drugs.¹⁵ Tot 2002 was preventief foulleren alleen mogelijk op vliegvelden¹⁶, wat Vega waarschijnlijk probeerde te suggereren in zijn verklaring, aangezien *Pulp Fiction* uit 1994 dateert. Tegenwoordig zijn er in bijna elke Nederlandse gemeente, behalve in Amsterdam, zogenaamde risicozones waar de politie fouilleeracties kan uitvoeren. In zo'n multiculturele stad als Amsterdam bestaat de angst dat preventief foulleren kan en zal worden ingezet tegen etnische minderheden.¹⁷ In principe zijn films geen betrouwbare bron van kennis, dus als je ooit besluit Nederland te bezoeken, zorg er dan voor dat je op de hoogte bent van alle regels en wetten die er zijn. Dat kan je veel moeite besparen.

Drugsparadijs

Wat de meeste indruk op het publiek maakte, is zeker het deel waarin Vega vertelt over coffeeshops in Amsterdam. Al na één reis naar Nederland trok hij de conclusie dat drugs daar vrij verkrijgbaar zijn: *Yeah, it breaks down like this, ok, it's legal to buy it, it's legal to own it, and if you're the proprietor of a hash bar, it's legal to sell it*. Deze scène was zo legendarisch dat er sprake was van een prequel

13 Turner, M. L. (2020, 4 september). When Can the Police Stop and Frisk You on the Street? Legalzoom.Com. <https://www.legalzoom.com/articles/when-can-the-police-stop-and-frisk-you-on-the-street>

14 Van Gessel Advocaten strafrechtsspecialisten. (2018, 15 oktober). Fouilleren. . . mag dat wel? Van Gessel Advocaten. <http://www.vangesseladvocaten.nl/fouilleren-mag-dat-wel/>

15 Preventief foulleren. (z.d.). Politie.nl. Geraadpleegd op 26 juli 2021, van <https://www.politie.nl/onderwerpen/preventief-fouilleren.html>

16 Regeling - Wet wapens en munitie. (2020, 1 januari). Wetten.overheid.nl. <https://wetten.overheid.nl/BWBR0008804/2020-01-01>

17 Meershoek, P. (2020, 30 mei). Preventief foulleren blijft angstbeeld in Amsterdam. Het Parool. <https://www.parool.nl/amsterdam/preventief-fouilleren-blijft-angstbeeld-in-amsterdam~b-14caff2/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

van *Pulp Fiction* die zich in Amsterdam zou afspelen, maar dat bleef bij een idee.¹⁸

In feite is het merendeel van wat Vega zei niet waar. Wiet is eigenlijk illegaal in Nederland, maar het gebruik ervan wordt gewoon getolereerd. Voor de overheid is het een onmogelijke missie om drugs te verbieden, want mensen gaan ze toch gebruiken. In plaats daarvan zijn er wetten die bepalen wanneer, waar en hoeveel wiet mag worden geconsumeerd.¹⁹

Een persoon ouder dan achttien jaar kan precies vijf gram cannabis per dag kopen, die niet zomaar overal kan worden gerookt, maar in coffeeshops of in het comfort van hun eigen huis. Ook is het runnen van een coffeeshop geen gemakkelijke klus, aangezien eigenaren zich aan strikte regels moeten houden. De kwaliteit van de producten wordt regelmatig gecontroleerd en het thc-gehalte mag niet hoger zijn dan 15%.²⁰

Op dit moment zijn er meer dan 160 coffeeshops²¹ in Amsterdam wat bijdraagt aan het imago dat de stad een echt magisch centrum is. Sinds de jaren zestig wordt de Nederlandse hoofdstad jaarlijks bezocht door honderdduizenden toeristen die de vrijheid van drugsgebruik willen ervaren, maar nu wil Amsterdam een nieuwe reputatie opbouwen.²² Er is sprake van een

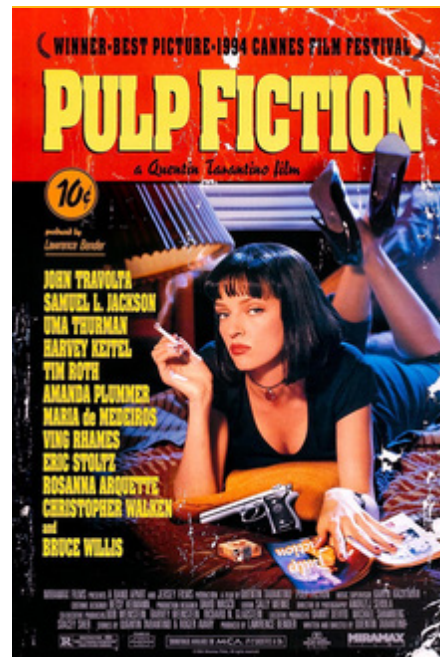
18 Schippers, C. (2019, 23 juli). Een prequel van Pulp Fiction in Amsterdam? Het idee was er. Het Parool. <https://www.parool.nl/nieuws/een-prequel-van-pulp-fiction-in-amsterdam-het-idee-was-er~b5646c4e/>

19 Holland.com. (2019, 16 augustus). Dutch Drug Policy. Holland.Com. <https://www.holland.com/global/tourism/information/general/dutch-drug-policy.htm>

20 Van Veen, M. (2021, 25 juni). 5 myths about weed in the Netherlands. DutchReview. <https://dutchreview.com/culture/society/5-myths-surrounding-dutch-weed/>

21 Coffee Shops | Amsterdam. (z.d.). Amsterdam.Org. Geraadpleegd op 26 juli 2021, van <https://amsterdam.org/en/coffeeshops.php>

22 NPO Radio 1. (2021, 10 januari). Amsterdam

© Miramax Films

mogelijk verbod op wietverkoop aan toeristen²³, waarmee ze hopen het aantal coffeeshops tot een minimum te beperken. Helaas is dat niet zo eenvoudig – cannabis wordt beschouwd als een onveranderlijk symbool van Amsterdam en Nederland in het algemeen²⁴, en *Pulp Fiction* speelde daar een grote rol in.

wil nieuw imago bij toeristen, zónder wiet. <https://www.nporadio1.nl/nieuws/binnenland/dce520fa-5e54-451a-94fc-486eb9137ae1/amsterdam-wil-nieuw-imago-bij-toeristen-zonder-wiet>

23 Koops, R. (2021, 8 januari). Halsema wil verbod op wietverkoop aan buitenlandse toeristen. Het Parool. <https://www.parool.nl/amsterdam/halsema-wil-verbod-op-wietverkoop-aan-buitenlandse-toeristen~b92c98bd/>

24 Redactie. (2020, 18 september). Column • Amsterdam zonder wiet is als Italië zonder pizza. CNNBS.nl. <https://www.cnnbs.nl/column-amsterdam-zonder-wiet-is-als-italie-zonder-pizza/>

De receptie van Herman Kochs boek *Het diner* in Servië

piše/door: Olivera Mitić

Inleiding

In 2009 publiceerde Herman Koch het boek *Het diner* - een van de bestverkochte Nederlandse romans van het afgelopen decennium dat nog steeds de titel ‚bestseller‘ draagt. Deze roman was niet alleen een succes in Nederland, waar het in meer dan 750.000 exemplaren was verkocht, maar ook in het buitenland met 2.5 miljoen kopieën.¹ Het boek verscheen in 54 talen,² inclusief Servisch en Kroatisch.

In 2012 maakte regisseur Kees Prins van het boek een toneelstuk,³ waarna ook vele andere aanpassingen volgden. *Het diner* kreeg zelfs drie verschillende verfilmingen: de eerste in het Nederlands in 2013 onder regie van Menno Meyjes⁴, de volgende in het Italiaans in 2014, onder de naam *I nostri ragazzi* van regisseur Ivano De Matteo⁵ en, tot slot, een Hollywood-versie in 2017 geregisseerd door Oren Moverman, met Richard Gere, Steve Coogan, Laura Linney en Rebecca Hall in de hoofdrollen.⁶

Hoewel het boek een wereldwijd succes werd, was de ontvangst in de Balkan, en meer concreet in Servië, niet zo groot als in andere landen. Het lijkt erop dat het boek een beetje onder de radar vloog en dat het niet dezelfde soort cult-aanhang kreeg als in de rest van de wereld.

Het hoofddoel van dit werk is om te onderzoeken wat voor ontvangst *Het diner* in Servië kreeg en om te analyseren wat de redenen daarvoor waren. Verderop

1 Joppe Gloerich, „Deze Nederlandse boeken zijn een succes in het buitenland”, *EW Magazine* (oktober 2016) <https://www.ewmagazine.nl/cultuur/achtergrond/2016/10/boekenweek-nederlandse-succesverhalen-in-het-buitenland-2891971W/> (geopend: september 2021)

2 Nederlands Letterenfonds, *Herman Koch, Het diner* <http://www.letterenfonds.nl/en/book/651/the-dinner> (geopend: september 2021)

3 „Toneelstuk *Het Diner* in februari in première“, *Trouw* (mei 2011) <https://www.trouw.nl/nieuws/toneelstuk-het-diner-in-februari-in-premiere~b1672fd4/> (geopend: september 2021)

4 Hannah Stöve, „Hollywoodverfilming *Het Diner* stelt critici én schrijver teleur“, *Het Parool* (februari 2011) [https://www.parool.nl/nieuws/hollywoodverfilming-het-diner-stelt-critici-en-schrijver-teleur~b46349f4/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F#:~:text=The%20Dinner%20is%20de%20derde,tijdens%20het%20filmfestival%20in%20Berlijn](https://www.parool.nl/nieuws/hollywoodverfilming-het-diner-stelt-critici-en-schrijver-teleur~b46349f4/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F#:~:text=The%20Dinner%20is%20de%20derde,tijdens%20het%20filmfestival%20in%20Berlijn.). (geopend: september 2011)

5 Ibid.

6 Ibid.

is het op basis van de receptietheorie belangrijk om te kijken naar de rol van de relatie tussen Nederland en Servië als het om literaire vertalingen gaat, de culturele overeenkomsten en verschillen tussen deze twee landen, evenals de vooropgezette notities, de lokale uitgeverwereld en de rol van marketing die mogelijk in het spel zijn geweest.

Receptietheorie

Vanaf de jaren zestig werd de receptietheorie een belangrijk onderdeel van de literatuurwetenschap. Receptietheorie is een versie van de literaire theorie van lezersreacties die de receptie of interpretatie van elke specifieke lezer benadrukt bij het maken van betekenis aan een tekst (dus boeken, films of andere creatieve werken).⁷ Dat betekent dat twee verschillende mensen, hoe vergelijkbaar ook, altijd een verschillende benadering en interpretatie van een tekst zullen hebben. Kort gezegd is de betekenis van een tekst niet inherent aan de tekst zelf, maar wordt gecreëerd in de relatie tussen de tekst en de lezer.

In 1972 bedacht Umberto Eco de term „afwijkende decoding“ om over de rol van de culturele achtergrond te praten als het om het decoderen van het werk van een auteur gaat.⁸ Het is algemeen aanvaard dat een groep met een gelijkaardig cultureel erfgoed hoogstwaarschijnlijk een gelijkaardige interpretatie van een bepaalde tekst zal hebben. Hoe verder ze van de cultuur en geschiedenis van de auteur zijn, hoe meer zal de interpretatie verschillen en hoe moeilijker zal het voor hen zijn om de bedoelingen van de auteur te begrijpen.

Een andere term om in gedachten te houden als het om de receptietheorie gaat is de horizon van verwachtingen. Volgens Hans-Robert Jauss is de horizon van verwachtingen een concept dat probeert uit te leggen hoe een persoon elke tekst begrijpt, decodeert en beoordeelt op basis van culturele codes en conventies die specifiek zijn voor hun tijd in de geschiedenis.⁹ Dit

7 Maarten van Buuren, „Interpreteren: Productie of Reproductie?“ *Spektator*; jaargang 12 (1982-1983) https://www.dbnl.org/tekst/spe011198201_01/spe011198201_01_0012.php (geopend: september 2021)

8 Umberto Eco, „Towards a semiotic inquiry into the television message“, *Working Papers in Cultural Studies* (1972), pg. 103–105

9 *Oxford Reference*, s.v. „Horizon of expectation“ <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095944938> (geopend: september 2021)

betekent ook dat de lezer een tekst benadert gewapend met de kennis, ervaringen en interacties met andere teksten.¹⁰ Deze eerdere teksten wekken bekendheid bij de lezer op basis van verwachtingen en regels van genre en stijl.¹¹

Dat gezegd hebbende, werd de manier waarop het publiek in Servië op Kochs roman *Het diner* reageerde hoogstwaarschijnlijk door de cultuur van hun thuisland, door de manier waarop ze Nederland zien, door de verschillende interculturele relaties tussen de twee landen en de verschillende teksten die hen en hun horizon van verwachting hebben gevormd beïnvloed.

Het is echter belangrijk om op te merken dat literaire receptie tegenwoordig op veel manieren door zaken als geld, promotie, marketing en huidige trends wordt beïnvloed. Het identificeren van dit fenomeen op het voorbeeld van *Het diner* zal ook een onderdeel van dit onderzoek zijn.

De vertalingen en receptie van Nederlandse literatuur in Servië

De eerste Belgische en Nederlandse gezantschappen waren in Servië sinds de tweede helft van de negentiende eeuw geopend.¹² Dit is dus ongeveer de periode waarin de eerste officiële relatie tussen De Lage Landen en dit Westelijke Balkanland begon.

Binnen de literaire relaties tussen deze twee entiteiten kijken, heeft Novaković vijf verschillende fasen van vertalingen en recensies onderscheiden. De eerste fase begon in de tweede helft van de negentiende eeuw met de vertalingen van de werken van Hendrik Conscience.¹³ De tweede fase begon na de Eerste Wereld Oorlog, met de vertalingen van Multatuli en andere Vlaamse auteurs, evenals de actuele bestsellers.¹⁴ Deze vertalingen ontstonden als vertalingen uit andere Duitse en Franse bronnen.¹⁵ In de periode van het tweede Joegoslavië is het contact tussen Servië en de Lage Landen geïntensiveerd,

wat ons bij de derde fase brengt.¹⁶ Dit is de eerste keer dat de vertalingen rechtstreeks uit de Nederlandse bronnen komen en niet uit een andere vertaling van de tekst.¹⁷ Nadat in 1987 het eerste lectoraat Nederlands in Belgrado was opgericht, begon de vierde fase van deze literaire relatie.¹⁸ Zo kwamen we bij de eerste non-fictie publicaties, waaronder het eerste Nederlandse grammaticaboek en het Nederlands-Servokroatisch basiswoordenboek zijn te vinden.¹⁹ Er was een grote instroom in de vertalingen van fictie, dankzij de hulp van verschillende Nederlandse en Vlaamse fondsen, evenals het tijdschrift *Erazmo*.²⁰ De vijfde en meest productieve fase begon in 2002 als het lectoraat Nederlands in Belgrado tot een Vakgroep Neerlandistiek werd opgewaardeerd, met een twintigtal hoofdvakstudenten per jaar.²¹

Dankzij het enthousiasme en de persoonlijke interesse van verschillende personen die aan de vertalingen van de Nederlandse literatuur werken, zijn er vandaag meer vertaalde werken dan ooit – meer dan 100 in de afgelopen 30 jaar.²² Herman Koch's roman *Het diner* was er een van, gepubliceerd in 2015 door de uitgeverij *Zavet* uit Belgrado.

Op basis hiervan kunnen we stellen dat het Servische lezerspubliek min of meer bekend is met de Nederlandse en Vlaamse literatuur. Boeken uit dit deel van de wereld zijn hen niet geheel vreemd en ze hebben ook in zekere zin kennis met de Nederlandse cultuur dankzij media, reizen en de inspanning van bepaalde toegewijde individuen om sterke banden tussen deze landen tot stand te brengen.

De receptie van *Het diner*

Thema's, cultuurverschil en herkenbaarheid

Het diner is een verhaal van twee echtparen die elkaar in een restaurant ontmoeten om over een misdaad die hun kinderen hebben gepleegd te praten. De plot van de roman is gebaseerd op een echte gebeurtenis uit 2005

10 Ibid.

11 Ibid.

12 Jelica Novaković-Lopušina, „Južnoslovenski entuzijasti“ *Erazmo* 9/2015 <http://www.ariusbeograd.com/izdavastvo/E8FB-CD7B22AB5D4B428AA59AF34C03785F9EFD87.pdf> (geopend: september 2021), pg. 131-145

13 Ibid.

14 Ibid.

15 Ibid.

16 Ibid.

17 Ibid.

18 Ibid.

19 Ibid.

20 Ibid.

21 Ibid.

22 Katarina Šumonja, „Nizozemska književnost u prevodu na srpski jezik“ *Erazmo* 9/2015 <http://www.ariusbeograd.com/izdavastvo/E8FB-CD7B22AB5D4B428AA59AF34C03785F9EFD87.pdf> (geopend: september 2021), pg. 146-186

- het in brand steken en vermoorden van een dakloze vrouw uit Barcelona, gedaan door drie jongens met een goede sociaaleconomische achtergrond.

De thema's die deze roman behandelt zijn benaderbaar en actueel: familierelaties, de rol van ouderfiguren in het leven van kinderen, de wens om onze kinderen koste wat kost te beschermen, klasse, geweld, armoede, schuld, verantwoordelijkheid, normen en waarden. Dit, samen met een leesbare schrijfstijl en de slimme manier om informatie aan de lezer door te geven, zijn slechts enkele van de redenen waarom dit boek zo populair werd en waarom het zijn weg ook naar de Servische literaire scene heeft gevonden.

Bovendien is herkenbaarheid een grote factor als het om de receptie van een boek gaat. Vooral als we het over vertalingen hebben, moeten we rekening houden met de rol die cultuur in de literatuur speelt. Specifieker, er is een duidelijk verschil tussen de cultuur van Servië en de cultuur van (Noord-)Nederland.²³ In de Noord-Nederlandse literatuur, die door soberheid, nuchterheid en het protestantse geloof gekleurd is, ontdekt de Servische lezer de *ander*.²⁴ Dit is wat onze horizon van verwachtingen vormt.

In *Het diner* speelt religie echter niet een al te grote rol. Verder vallen in de roman al niet te veel culturele verschillen op. Het verhaal zelf is begrijpelijk en logisch voor een Servisch publiek. Eco's afwijkende decodering suggereert dat het verhaal op basis van cultuur voldoende vergelijkbaar is zodat het lezerspubliek in staat zou moeten zijn de bedoelingen van de auteur en de belangrijkste boodschappen van het boek te verstaan.

Publieksontvangst

In vergelijking met het succes dat de roman *Het diner* in het buitenland had, lijkt de ontvangst in Servië echter niet zo geweldig te zijn. Als we online naar recensies van het boek in het Servisch zoeken, komen er nauwelijks resultaten uit.

Een van de weinige recensies die ik heb kunnen vinden, een stuk van auteur Silvana Hadži-Đokić uit oktober 2018, gepubliceerd op het Servische portaal „Ekspres“, is ondertussen verwijderd. De andere twee

recensies die na het zoeken naar voren kwamen, zijn beide op Kroatische websites geplaatst, wat niet geschikt is voor dit onderzoek. We kunnen dus concluderen dat het boek niet veel aandacht kreeg vanuit het oogpunt van lokale literaire kritiek en media.

Een andere plek die geschikt is om de reacties van een publiek op een specifiek literair werk te onderzoeken is Goodreads - een sociaal netwerk dat speciaal voor literaire recensies is ontworpen. Na een onafhankelijke zoektocht ben ik erin geslaagd om slechts 3 beoordelingen in het Servisch over *Het diner* te vinden (twee positieve en één negatieve). Hoewel er waarschijnlijk meer Servische lezers op Goodreads aanwezig zijn die dit boek ook hebben gelezen, bleek het moeilijk om een nauwkeuriger aantal te vinden. Goodreads is een klein platform dat niet al te populair in Servië is, niet alle gebruikers onthullen hun locatie, sommigen van hen schrijven beoordelingen onder een alias of in een andere taal, terwijl sommigen alleen beoordelingen geven zonder uit te leggen waarom. Dat gezegd hebbende, hoewel Goodreads niet helemaal betrouwbaar is als het om receptieonderzoek gaat, laat het ons zien dat het boek nog steeds in Servië aanwezig was en dat het een publiek bereikte, hoe klein ook.

Het ontbreken van een dergelijke representatie in de media en op het internet is niet onverwacht. De literaire, journalistieke en academische sfeer van Servië heeft nooit genoeg energie in de promotie of recensie van Nederlandse en Vlaamse boeken gestoken.²⁵

De uitgever

Als we het over de ontvangst van een boek in een bepaald land hebben, moeten we ook naar enkele externe factoren kijken. Een van de grootste is de uitgever.

Zavet is een van de kleinere uitgeverijen in Servië. Deze uitgeverij is echter vooral gericht op fictie en het publiceren van literaire werken van betere kwaliteit. Dit betekent dat lezers min of meer weten wat voor literatuur ze van hen kunnen verwachten en dat ze waarschijnlijk een klein maar trouw publiek hebben.

Vergeleken met andere boeken van *Zavet*, past *Het diner* wel bij de rest van hun catalogus. Het is een werk van proza, geschreven in een kleinere Europese taal, wat het soort literatuur lijkt te zijn dat *Zavet* graag publiceert.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

Meer in het algemeen is *Het diner* het soort Nederlandstalige boek dat het vaakst in het Servisch vertaald wordt. Het is een succesvolle roman over hedendaagse thema's, wat de veiligste optie voor lokale uitgeverij is als het om het publiceren van „minder commercieel aantrekkelijke“ titels gaat.²⁶ Hoewel het vertalen van de ene kleine taal in de andere geen vaste manier is om van literatuur te profiteren, lijken de Nederlandse boeken die in het Servisch zijn vertaald, toch op een bepaald niveau opmerkelijk te zijn.²⁷ Dit alles in aanmerking nemend, kunnen we zeggen dat *Het diner* zo goed presteerde als we het hadden kunnen verwachten op basis van de ontvangst die sommige van zijn voorgangers ook kregen.

Iets dat ons een idee kan geven van de verwachte ontvangst van het boek, is de aantal gedrukte exemplaren. In Servië is de nummer voor veratlingen van kleine talen meestal tussen 500 en 1500 kopieën. Er zijn echter veel gevallen waarin het afdruk-nummer niet in het boek wordt vermeld,²⁸ wat ook bij *Het diner* gebeurde. Toch zien we in de Cobiss database dat er 1000 kopieën zijn afgedrukt²⁹. Maar, de roman heeft tot nu toe geen herdrukken gehad, wat betekent dat het waarschijnlijk niet al te populair is en dat het niet uitverkocht is.

Promotie en marketing

Een van de grootste tegenslagen als het om de ontvangst van (vertaalde) literatuur in Servië gaat is de passiviteit of het volledige gebrekaan promotie.³⁰ Als we er rekening mee houden dat sommige boeken door buitenlandse of minder bekende auteurs zijn geschreven, kunnen we zeggen dat de meeste boeken zonder een goede marketingstrategie de aandacht die ze nodig hebben om een financieel succes te worden niet kregen.³¹

Vervolgens, vaker wel dan niet, zijn de boeken die de meeste promotie krijgen gemakkelijk te lezen pulpfictiontitels met weinig literaire waarde.³² Dit betekent dat meer en meer kwaliteitswerken, zoals *Het diner*, vaak aan de kant worden geschoven ten gunste van „stranddagboeken“ die

26 Ibid.

27 Ibid.

28 Ibid.

29 Cobiss < <https://plus.sr.cobiss.net/opac7/bib/218747404#full>

> (geopend: september 2021)

30 Ibid.

31 Ibid.

32 Ibid.

een breder publiek kunnen bereiken en meer exemplaren kunnen verkopen. Dit beperkt onmiddellijk de receptie.

Na het zoeken naar enige vorm van promotie die *Het diner* zou hebben gekregen, heb ik slechts één artikel in de Servische dagblad *Danas* kunnen vinden. In de tekst staat dat uitgeverij *Zavet* beweert dat het boek in de eerste maand na publicatie buitengewoon goed deed.³³

Bekendheid van de auteur

Een ander ding dat de ontvangst van een boek beïnvloedt, is de populariteit van de auteur. Hoe prominenter de auteur, hoe meer boeken er worden verkocht.³⁴ Bovendien worden de auteurs die vaak op internationale bestsellerlijsten staan, veel sneller door buitenlandse uitgeverij opgepikt.³⁵

In het geval van *Het diner* heeft auteur Herman Koch al veel bekendheid gekregen. Hij is een populair en vaak vertaald auteur. Hij is echter niet zo prominent in Servië. Marketing heeft natuurlijk de grootste impact wat dat betreft, maar een andere factor zou ook kunnen zijn dat hij na de publicatie van zijn boek geen evenementen in Servië had. Zulke tours hebben veel invloed en helpen het publiek om zowel boek als auteur te leren kennen.³⁶

Op basis van mijn zelfstandig onderzoek kon ik slechts één promotie eventement voor het boek vinden. Het was door Arius (Centrum voor Wetenschappelijke en Culturele Samenwerking tussen Servië en de Nederlandstalige landen) en de Vaggroep Nederlandistiek van de Filologische faculteit in 2016 georganiseerd.³⁷

Conclusie

Ook al deed het boek *Het diner* van Herman Koch min of meer goed op de Servische uitgeverijmarkt, blijft er nog veel te wensen als het over receptie gaat. Deze wereldwijde bestseller had hier niet hetzelfde succes als in het buitenland. Dat ligt aan meerdere factoren.

Hoewel culturele verschillen tussen Servië en Nederland geen grote rol bij de ontvangst van deze roman

33 „Više od gastronomskog doživljaja“, *Danas* (maart 2016) <https://www.danas.rs/nedelja/vise-od-gastronomskog-doživljaja/> (geopend: september 2021)

34 Šumonja, „Nizozemska književnost u prevodu na srpski jezik“

35 Ibid.

36 Ibid.

37 „Više od gastronomskog doživljaja“, *Danas*

spelen, is Nederlandse literatuur nog steeds een niche in de uitgeverwereld van de Balkan. De uitgevers zijn tevreden met de ontvangen subsidie of een nulsaldo en ze investeren ook niet veel in promotie.³⁸ De uitgeverij zelf is niet al te groot en te invloedrijk in Servië en wordt vaak over het hoofd gezien. De marketing voor dit boek bestond bijna niet en er is nauwelijks enige mediavertegenwoordiging voor. Het bescheiden succes *Het diner* kreeg is vooral te danken aan het enthousiasme en inzet van vertalers, studenten en docenten Nederlands in Servië, die de drijvende kracht zijn als het om literaire relaties tussen de Lage Landen en Servië gaat.

38 Lopušina, „Južnoslovenski entuzijasti“

Bronnen

- Eco, Umberto, „Towards a semiotic inquiry into the television message“, Working Papers in Cultural Studies (1972), pg. 103–105
- Gloerich, Joppe, „Deze Nederlandse boeken zijn een succes in het buitenland“, EW Magazine (oktober 2016) <https://www.ew-magazine.nl/cultuur/achtergrond/2016/10/boekenweek-nederlandse-succesverhalen-in-het-buitenland-2891971W/> (geopend: september 2021)
- Lopušina, Jelica Novaković, „Južnoslovenski entuzijasti“ Erazmo 9/2015 <http://www.ariusbeograd.com/izdavastvo/E8FBCD7B22A-B5D4B428AA59AF34C03785F9EFD87.pdf> (geopend: september 2021)
- Nederlands Letterenfonds, Herman Koch, *Het diner* <http://www.letterenfonds.nl/en/book/651/the-dinner> (geopend: september 2021)
- Oxford Reference, s.v. „Horizon of expectation“ <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095944938> (geopend: september 2021)
- Stöve, Hannah, „Hollywoodverfilming Het Diner stelt critici én schrijver teleur“, Het Parool (februari 2011) <https://www.parool.nl/nieuws/hollywoodverfilming-het-diner-stelt-critici-en-schrijver-teleur~b46349f4/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F#:~:text=The%20Dinner%20is%20de%20derde,tijdens%20het%20filmfestival%20in%20Berlijn.> (geopend: september 2011)
- Šumonja, Katarina, „Nizozemska književnost u prevodu na srpski jezik“ Erazmo 9/2015 <http://www.ariusbeograd.com/izdavastvo/E8FBCD-7B22AB5D4B428AA59AF34C03785F9EFD87.pdf> (geopend: september 2021)
- „Toneelstuk Het Diner in februari in première“, Trouw (mei 2011) <https://www.trouw.nl/nieuws/toneelstuk-het-diner-in-februari-in-premiere~b1672fd4/> (geopend: september 2021)
- Van Buuren, Maarten, „Interpreteren: Productie of Reproductie?“ Spektator, jaargang 12 (1982-1983) https://www.dbnl.org/tekst/_spe011198201_01/_spe011198201_01_0012.php (geopend: september 2021)
- „Više od gastronomskog doživljaj“, Danas (maart 2016) <https://www.danas.rs/nedelja/vise-od-gastronomskog-dozivljaja/> (geopends: september 2021)

Prevođenje kulturno-specifičnih elemenata iz savremene holandske književnosti na primeru romana „De avond is ongemak” Marike Lukas Rejnefeld

door/piše: Jelena Lapadotović

mentor: Doc. dr Mirjana Daničić

SAŽETAK

Ovaj rad predstavlja komparativnu analizu prevoda romana „De avond is ongemak” autorke Marike Lukas Rejnefeld sa holandskog jezika na srpski i engleski jezik. Istraženi su postupci koje su prevodioci koristili pri prevodu kulturno-specifičnih elemenata. Cilj ovog istraživanja je ispitivanje strategije prevodilaca koja je dovela do odomaćujućeg ili otuđujućeg prevoda. (Venuti, 1995) Istraživanje je izvršeno čitanjem dela u originalu i izdvajanjem određenih kulturno-specifičnih elemenata, nakon čega je od njih stvoren korpus. Klasifikacija kulturno-specifičnih elemenata izvršena je prema modelu Didrika Hrita (Grit, 2010). Pažnja je zatim posvećena prevodu na srpski i engleski jezik, pri čemu su analizirani i upoređeni prevodilački postupci koji su prevodiocima doveli do određenog rešenja. Prevodilački postupci su klasifikovani prema modelu Franka Ajšale (Aixelá 2010). Rezultat istraživanja pokazuje da engleski prevod teži odomaćujućem pristupu, dok se u prevodu na srpski jezik javljaju postupci kojima se prevod udaljava od ciljane kulture, to jest otuđuje.

KLJUČNE REČI: prevođenje, kulturno-specifični elementi, holandski, srpski, engleski.

UVOD

„De avond is ongemak” je debitantski roman Marike Lukas Rejnefeld (1991). Ovim romanom Rejnefeld je 2018. godine osvojila debitantsku nagradu ANV, da bi 2020. godine postala prvi holandski i najmlađi dobitnik Međunarodne Bukerove nagrade. Bukerova nagrada dodeljena je za englesko izdanje knjige, pri čemu je nagrađen i prevodilac, Mišel Hačison (Michele Hutchison). Roman je na srpski jezik prevela Mila Vojinović, lektorka grupe za Nderlandistiku Filološkog fakulteta u Beogradu. Rejnefeld se aktivno bavi i pisanjem poezije. Studirala je holandski jezik, a identifikuje se i kao muškarac i žena, te za sebe koristi zamenicu oni (they). Motive za svoje radove često crpi iz svog detinjstva, dok njen stil pisanja karakteriše stream-of-consciousness, poetičnost, ali i sirovost i brutalnost.

„De avond is ongemak” prati odrastanje desetogodišnje Jas u holandskoj seoskoj porodici. Nakon smrti najstarijeg brata, njene roditelje obuzima tuga i oni se potpuno povlače u sebe. Deca tada ostaju prepuštena sama sebi, izmišljaju svoja pravila, opipavaju svet, eksperimentišu i ispituju granice. Roman otvara vrata ka životu u ruralnoj Holandiji. Veliku ulogu igra holandska tradicija, poput narodnih običaja, jela i odeće, ali i religije, stočarstva i

zemljoradnje. U svom radu posvetiću pažnju prevodu ovih kulturno-specifičnih elemenata na srpski i engleski jezik.

KULTURNO-SPECIFIČNI ELEMENTI

Termin kulturno-specifični elementi prvi put uvodi španski prevodilac Frank Ajšala. Međutim, često se koriste i raniji nazivi, poput realije. Ovo su jedinstvene pojave i termini karakteristični za određenu kulturu. Ovi termini ili ne postoje u ciljnoj kulturi ili postoje u vidu približnog ekvivalenta. (Hrit, 2010) Prebacivanje ovih termina u drugačiji kulturni kontekst zahteva određeni poduhvat prevodioca u vidu prevodilačkih postupaka. Roman „De avond is ongemak” obiluje mnoštvom ovim elementima, od kojih su par izdvojeni u narednim poglavljima.

POLDERTOER I KILOMETER

‘Matthies ging al eerder naar het meer, hij deed met een paar van zijn vrienden mee aan *de poldertoer*. Het was een route van *dertig kilometer* en de winnaar kreeg een broodje uierboord met mosterd en een gouden medaille met het jaartal 2000 erop.’ (Rijneveld, Marieke Lucas. *De avond is ongemak* (Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact, 2018), u daljem tekstu T1, str. 15)

„Matis je i ranije išao na jezero, učestvovao je s nekoliko svojih drugara u *trci na polderu**. U pitanju je bila ruta od *trideset kilometara*, a pobjednik je dobijao sendvič s kuvanim kravljim vimenom i senfom i zlatnu medalju na kojoj je stajala godina 2000.”

*fusnota: Močvarno zemljište nastalo ispumpavanjem vode i gradnjom sistema kanala i nasipa. (Prim. prev.) (Rejnefeld, Marika Lukas. *Teskoba večeri* (Beograd: Booka, 2020), u daljem tekstu T2, str. 13)

‘He was going on ahead to the lake where he was going to take part in *the local skating competition* with a couple of his friends. It was a *twenty-mile* route, and the winner got a plate of stewed udders with mustard and a gold medal with the year 2000 on it.’ (Rijneveld, Marieke Lucas. *The Discomfort of Evening* (London: Faber & Faber, 2020), u daljem tekstu T3, str. 12)

Prvi izdvojeni element kulture, *poldertoer*, možemo klasifikovati kao geografski i društveni pojam. Reč je o tradicionalnoj klizačkoj trci na polderu, zemljištu dobijenom ispumpavanjem vode. U srpskoj verziji, prevodilac je odlučio da zadrži ovaj element bukvalnim prevodom *trka na polderu* i dodavanjem vantekstualnog objašnjenja u vidu fusnote. Iako ovi postupci dovode do otuđujućeg prevoda i narušavanja toka misli čitaoca, u ovom slučaju su korisni. Pojam se više puta ponavlja u romanu, a površ toga dočarava sliku holandskog pejzaža. S druge strane, engleskim prevodom *the local skating competition*, delimično je očuvana funkcija ove realije. Opisni prevod uz generalizaciju dovodi do odomaćujućeg prevoda. Uklanjanjem reči *polder* izgubljena je pak referenca na geografiju Holandije. Povrh toga, engleski prevod se još više približava ciljnoj publici upotrebom

analognog pojma *twenty-mile* umesto *dertig kilometer*. Pri prevodu na srpski jezik ovo ne zahteva prevodilački postupak, te ostaje *trideset kilometara*.

FRIESE DOORLOPERS

‘Vader had mijn *Friese doorlopers* van de vliering gehaald en de bruinleren linten om mijn schoenen gebonden.’ (T1, str. 16)

„Otac mi je spustio *drvene klizaljke** s tavana i svezao mi braon kožne trake oko cipela.”

*fusnota: Hol.: *Friese doorlopers* – drvene klizaljke koje se vezuju za obuću. (Prim. prev.) (T2, str. 14)

‘Dad had got my *wooden skates* out of the attic and strapped them to my shoes with their brown leather ties.’ (T3, str. 13)

Sledeći pojam iz kulturnog života Holandije je *Friese doorlopers*. Radi se o tradicionalnim drvenim klizalkama nastalim u holandskoj provinciji Friziji. U oba prevoda imamo objašnjenje unutar teksta, *drvene* i *wooden*, dok je u srpskom dodata i fusnota. Dodatno vantekstualno objašnjenje za ovu vrstu klizaljki nije bilo potrebno, s obzirom na to da se u nastavku rečenice objašnjava kako se koriste. Poreklo klizaljki je izostavljeno iz obe verzije. U engleskom prevodu se mogao iskoristiti već postojeći termin za ovu vrstu klizaljki, *Frisian wooden skates*. Međutim, oba prevodioca odlučila su se za opšti termin u tekstu.

PUDDINGBROODJES

‘Vader neemt weleens *puddingbroodjes* mee van de bakker.’ (T1, str. 119)

„Otac nekad donese *princes-krofne* iz pekare.” (T2, str. 140)

‘Dad sometimes brings *custard buns* home from the baker’s.’ (T3, str. 110)

Kod prevoda realije *puddingbroodjes*, oba prevodioca su se odlučila za odomaćujući pristup. Postupkom naturalizacije, termin je zamenjen analognim pojmovima u srpskoj i engleskoj kulturi, *princes-krofne* i *custard buns*. Ovo se pokazalo kao najefikasnije rešenje.

SINTERKLAASJOURNAAL I INTERTOYS

‘Het was me opgevallen dat terwijl ik anders zo zuinig moest doen met het voer, ik Dieuwertje nu een hele schep mocht geven, naast al het wortelloof dat hij al kreeg. Ondanks het feit dat hij een rammetje was, had

ik hem vernoemd naar de krullenmevrouw van *Het Sinterklaasjournaal* omdat ik haar zo mooi vond. Het liefst wilde ik haar boven aan mijn verlanglijstje zetten, maar ik wachtte er nog even mee, daarbij had ik haar ook nog niet zien staan in *het krantje van de Intertoys*.' (T1, str. 19)

„Primetila sam da su mi sada dopuštali da Loknici dajem punu lopatu hrane, pored sve one zeleni koju je već dobijao, dok sam inače morala da budem štedljiva. Uprkos tome što je bio mužjak, dala sam mu ime po loknastoj voditeljki *Sinterklasovog dnevnika** jer mi je bila veoma lepa. Najradnije bih nju stavila na vrh liste želja, ali odlučila sam da malo sačekam s tim, osim toga, nisam je još videla u *katalogu prodavnice igračaka*.”

fusnota: Hol. *Sinterklaas* – Sveti Nikola, preteča Deda Mraza; u Holandiji se slavi kao dečji praznik, između ostalog uz poklone koje njegovi pomoćnici, Pitovi, dostavljaju deci kroz dimnjake i televizijske programe kao što je *Sinterklaasjournaal* (Sinterklasov dnevnik) (T2, str. 19)

‘I’d noticed that while I used to have to be sparing with the feed, I was now allowed to give my rabbit a whole scoopful, as well as the carrot tops. Despite the fact that he was a buck, I’d named him after the curly-haired female presenter on *children’s TV* because I found her so pretty. I wanted to put her at the top of my Christmas list, but I waited a while as I hadn’t seen her in *any of the toy catalogues yet*.’ (T3, str. 16)

Realije u narednom paragrafu klasifikujemo kao pojam kulturnog i društvenog života, *Sinterklaasjournaal*, i pojam iz privatnog sektora, *Intertoys*. Kod prevoda prvog pojma, uviđamo da su se prevodioci odlučili za potpuno drugačije postupke. Bukvalnim prevodom na srpski jezik, *Sinterklasov dnevnik*, i dodavanjem fusnote, prevodilac je ostao veran izvornom tekstu i kulturi. Povrh toga, ovo rešenje će se pokazati kao najadekvatnije, s obzirom na to da se u nastavku romana javlja mnoštvo aluzija na Sinterklas. U engleskom prevodu pak vidimo potpunu zamenu realije opštim terminom *children’s TV*. Ovime se tekst uproščava i udaljava od izvorne kulture. Ovaj princip vidimo i pri prevodu holandske prodavnice igračaka *Intertoys* na oba jezika – *katalog prodavnice igračaka* i *any of the toy catalogues*. Postupak generalizacije je u ovom slučaju bio potreban, jer sam naziv prodavnice nije relevantan za priču.

KOEK-EN-ZOPIE I PIETEN

‘Boos dacht ik aan Matthies, die nu warme chocolademelk zou drinken bij een van de *koek-en-zopies* op het ijs, aan hoe hij zijn tocht zou vervolgen met rode wangen, aan de dooi die morgen zou intreden: de krullenmevrouw had gewaarschuwd voor gladde daken en mist, waardoor *Pieten* het gevaar liepen te verdwalen, en misschien Matthies ook, al was dat dan zijn eigen schuld.’ (T1, str.,

21)

„Ljutito sam mislila na Matisa, koji sada verovatno pije toplo čokoladno mleko pored jednog od *šandova na ledu*, na to kako će on da otkliza svoju trku crvenih obraza, na otoplavanje najavljeno za sutra: loknasta gospođa je upozorila na klizave krovove i maglu, usled čega postoji opasnost od nestajanja *Sinterklasovih pomoćnika*, a možda i Matisa, mada bi on sam bio kriv.” (T2, str., 21)

‘Angrily I thought about Matthies who’d be drinking hot chocolate from one of the stalls on the ice. I thought of him skating with red cheeks, and about the thaw that would start tomorrow: the curlyhaired presenter had warned of roofs that might be too slippery for Saint Nicholas to get down the chimney, and mist which might lead him to get lost and perhaps Matthies too, even though it was his own fault.’ (T3, str. 12)

Prevodom sledeće grupe kulturno-specifičnih elemenata prevodioci pokazuju istrajnost u svojim postupcima. Za pojam *koek-en-zopie* je u oba slučaja iskorišćen opisni prevod, *šandovi na ledu* i *stalls on the ice*, čime je iskazana njegova funkcija. S druge strane, kod prevoda *Pieten* prevodioci su se odlučili za potpuno drugačije postupke. Sinterklas i Pitovi su u srpskom prevodu već ranije objašnjeni, te je prevodilac iskoristio sinonim *Sinterklasovi pomoćnici* kako bi čitaoca asociirao na povezanost sa prethodnim pojmom. S druge strane, u engleskom prevodu, prevodilac se odlučuje za potpuno slobodan prevod u kome pokazuje svoje umeće. Izostavlja *Pieten* i uvodi pojam *Saint Nicholas* kojim postiže potpuno isti efekat kao i u izvornom tekstu. *Saint Nicholas* u ovom slučaju funkcioniše kao hiperonim za koga se vezuju podređeni pojmovi poput Božića, poklona i Sinterklasovih pomoćnika.

BOUDEWIJ DE GROOT

‘Onder het nummer ‘Jimmy’ van *Boudewijn de Groot* – we konden de tekst feilloos meezingen [...]’ (T1, str. 25)

„Pre nekoliko dana smo, uz pesmu „Džimi” *Baudevejna de Hrota* – znali smo tekst bez greške [...]” (T2, str. 26)

‘[...] all to the tune of ‘Jimmy’ by *Boudewijn de Groot*. We knew the lyrics off by heart and would sing along [...]’ (T2, str. 22)

Kod prevoda imena poput holandskog muzičara, *Boudewijn de Groot*, nailazimo na drugačije postupke. U srpskom prevodu je ime transkribovano kako bi bilo prilagođeno publici. Dok je u engleskom preuzeto u originalnoj formi, što može izazvati zabunu kod čitaoca, ali isto tako može poslužiti za lakše i brže dobijanje informacija o samoj личности.

BEATRIX

‘Ik laat *Beatrix*, een zwarte koe met een witte kop en bruine vlekken rondom haar ogen – alle koeien hebben blauwe ogen doordat ze een extra laagje hebben dat voor reflectie zorgt van het licht –, aan mijn hand likken.’ (T1, str. 148)

„Dajem *Beatriks**, crnoj kravi s belom glavom i braon flekama oko očiju – sve krave imaju plave oči zbog dodatnog sloja zaduženog za prelamanje svetla – da mi liže ruku.”

*fusnota: *Beatriks* od Holandije, bivša holandska kraljica i majka kralja Vilema Aleksandera. Krave u Holandiji često dobijaju imena po članovima kraljevske porodice. (T2, str. 174)

‘I let *Beatrix* lick my hand. She’s a black cow with a white head and brown patches around her eyes – all cows have blue eyes because they have an extra layer that reflects the light.’ (T3, str. 138)

Naredni primer odnosi se na običaj i istorijsku ličnost Holandije. U srpskom prevodu se oseća prisustvo prevodioca koji pokazuje veliko znanje holandske kulture. Transkripcijom imena *Beatriks* uz objašnjenje u fusnoti, čitaoci će naučiti o holandskim seoskim običajima koji igraju veliku ulogu u romanu. Činjenica da Holanđani kravama daju imena po članovima kraljevske porodice će obogatiti čitalačko iskustvo publike. U engleskom prevodu ime holandske kraljice i krave je preuzeto u izvornom obliku. Pri ovom postupku, čitalac ne bi prepoznao da se radi o realiji.

ZWARTE KOUSEN

‘En ik op een dag net als de *zwarte kousen*, waarvoor ik weleens uit word gescholden door klasgenoten – terwijl ik nooit zwarte kousen draag –, me naar binnen frommel waardoor ik alleen nog het donker zal zien, de eeuwige donkerte.’ (T1, str. 121)

„A ja ću se jednog dana baš kao i *crne čarape** zbog kojih me često zadirkuju u školi – iako ja nikad ne nosim crne čarape – srozati na unutra, zbog čega ću moći da vidim još samo mrak, večnu tamu.”

*fusnota: Hol.: *zwartekousen* – „crne čarape”, pojam kojim su se ranije pogrdno označavali pripadnici ortodoksnih protestantskih zajednica, zbog crne odeće koju nose. (T2, str. 143)

‘And one day, just like *the black stockings* which my classmates sometimes tease me about wearing because we’re *Reformists* – even though I never wear black stockings – I will crumple in on myself until I can only see darkness, eternal darkness.’ (T3, str. 113)

Poslednji kulturno-specifični element, *zwarte kousen*, predstavlja istorijski pojam koji se odnosi na određenu grupaciju u okviru holandske protestantske zajednice. U srpskom prevodu je upotrebljen bukvalan prevod, crne čarape, uz objašnjenje van teksta u vidu fusnote u kojoj se objašnjava aluzija na ovaj pojam. U engleskom prevodu, prevodilac se takođe odlučio da zadrži ovu realiju. Kombinuje bukvalan prevod *the black stockings*, ali uz objašnjenje u tekstu, *because we’re Reformists*. Ovim postupkom, prevodilac je holandsku kulturu približio engleskoj. Engleska i Holandija dele mnogo više sličnosti na polju religije, te bi engleskom čitaocu pojmovi poput protestantizma i reformacije bili bliži nego srpskom čitaocu. Ipak, objašnjenje unutar teksta se moglo iskoristiti na isti način i u srpskom prevodu, time se ne bi remetio tok misli čitaoca, kome je ovaj pojam, bez predznanja, svakako nepoznat.

ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje pokazalo je da se za prevod kulturno-specifičnih elemenata mogu koristiti različiti prevodilački postupci. Upoređivanjem postupaka koji su korišćeni u srpskom i engleskom prevodu romana „*De avond is ongemak*”, možemo zaključiti da su se prevodioci ponekad odlučivali za iste postupke, koji su doveli do sličnih efekata. U ostalim slučajevima su se vodili različitim principima. Tako je za prevod realija na srpski jezik češće korišćeno unutar teksta i vantekstualno objašnjenje, dok engleski tekst karakteriše slobodniji prevod i generalizacija. Iako u oba prevoda možemo pronaći postupke karakteristične za obe strategije, možemo zaključiti da srpski prevod ostaje verniji izvornoj kulturi, te teži otuđujućoj strategiji. Dok se engleski prevod udaljava od izvorne kulture i približava ciljnoj publici, te teži odomaćujućem pristupu.

LITERATURA

- 1) Aixelà, Javier Franco. 2010. Cultuurspecifieke elementen in vertalingen. u Denken over vertalen, Nijmegen: Vantilt, 2010
- 2) Venuti, Lawrence. *The Translator’s Invisibility. A History of Translation*. New York/London: Routledge, 1995
- 3) Grit, Diederik. De vertaling van realia. u Denken over vertalen, Nijmegen: Vantilt, 2010
- 4) Rijneveld, Marieke Lucas. *De avond is ongemak*, Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact, 2018
- 5) Rejnefeld, Marike Lukas. *Teskoba večeri*, Beograd: Booka, 2020
- 6) Rijneveld, Marieke Lucas. *The Discomfort of Evening*, London: Faber & Faber, 2020

„Suske i Viske” Modernizacija stripa od 1972. godine do danas

door/piše: Jelena Lapadatović

mentor: Doc. dr Irina Antanasijević

Sažetak

Ovaj rad obrađuje temu modernizacije flamanskog strip serijala „Suske i Viske” (*Suske en Wiske*) od 1972. godine do danas. Na osnovu primera sa zvaničnog sajta stripa, istražene su promene u sadržaju, izgledu likova i tematici stripa. Najpre su istražene promene koje je sa sobom doneo novi autor 1972. godine, Paul Herts (*Paul Geerts*). Potom je predstavljena nova prekretnicu u istoriji stripa, obeležena dolaskom autora Marka Verhehena (*Mark Verhegen*), 2000. godine. Na kraju je prikazana poslednja grupa promena koju donosi crtač Luk Moržo (*Luc Morjeau*). Na osnovu ovog istraživanja zaključujemo da je strip prošao kroz proces modernizacije, ali da je ipak zadržao određene elemente koji ga karakterišu od samog nastanka.

Uvod

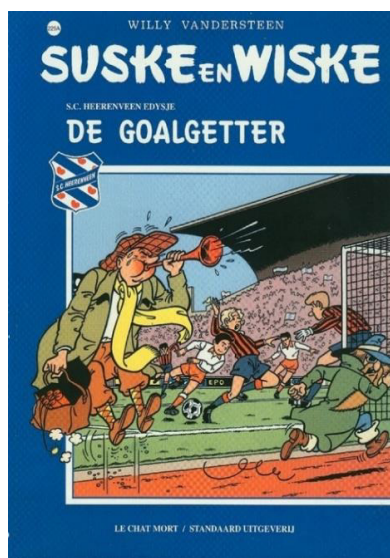
„Suske i Viske” je belgijski strip serijal koji je 1945. godine kreirao Vili Vandersten (*Willy Vandersteen*). Redovnim nedeljnim izdanjima u flamanskim novinama *Standard* (*De Standaard*) i časopisu *Kefje* (*Kuifje*), strip je stekao slavu u Holandiji i Flandriji. Posle povlačenja duhovnog oca, drugi scenaristi i ilustratori nastavili su njegov rad u okviru Studija Vandersten. (*Suske en Wiske op het www*, 2021) Duga tradicija, više miliona prodatih primeraka i nekoliko adaptacija, učinili su „Suske i Viske” najduži serijal stripova u Beneluksu. (de Bibliotheek Utrecht, 2021)

Slika 1

Suske i Viske su protagonisti ovog najpopularnijeg flamanskog stripa. Dva junaka upoznala su se na ostrvu *Amoras* u istoimenoj priči. Suskea tada usvaja tetka Sidonija i on odlazi sa njima u Belgiju. U njihovim avanturama prate ih tetka Sidonija, pećinski čovek nestvarne snage Jerom, detektiv Lambik i genijalni naučnik, profesor Barabas. Suske i Viske putuju kroz vreme i iz priče u priču vode čitaoce kroz njihov svet, pun humora i fantazije, uz blagi moralni prizvuk. Čitalac se susreće sa elementima poznatih bajki, mitova i legendi, ali i filmova, slikarstva, aktuelnih i istorijskih događaja.

Već više od 75 godina Suske i Viske idu u korak s vremenom. Te je tako kroz istoriju strip prošao kroz niz promena. U svom radu posvetiću pažnju modernizaciji koju je ovaj strip podneo u periodu od 1972. godine do danas. Na osnovu primera iz stripa, istražiću najznačajnije promene koje je sa sobom donela smena autora, a koje su uticale na sadržaj, izgled likova i tematiku stripa.

Slika 2

Pol Herts

Strip od 1972. godine

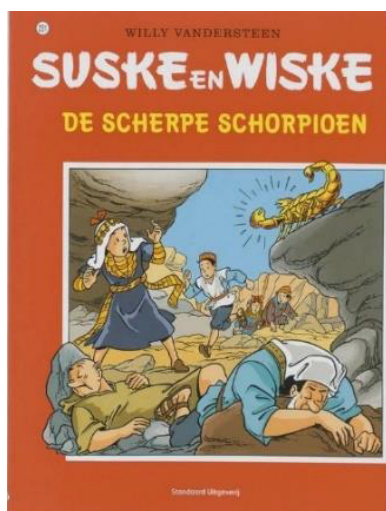
Kreator stripa, Vili Vandersten ustupa 1972. godine svoje mesto Polu Hertsu. Ime Vili Vandersten nikada neće nestati sa naslovne strane. Ova smena autora predstavlja prekretnicu u istoriji stripa „Suske i Viske”.

Sadržaj i izgled

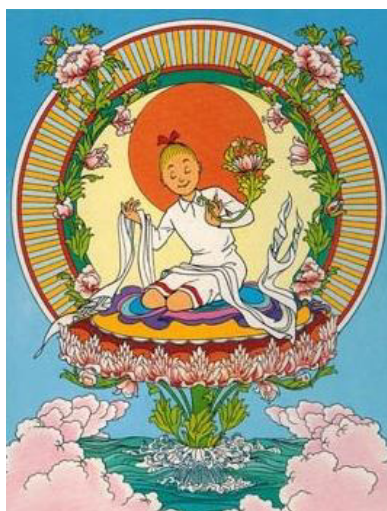
Ono što je obeležilo period od 1972. je prilagođavanje sveta u kome se odvijaju avanture ova dva junaka. Sa komercijalne tačke gledišta, novi pristup Pola Hertsa može se smatrati uspešnim. Strip je prilagođen duhu savremenog vremena, dok se tiraž povećao. S druge strane, mnogi kritičari su uvideli da se strip okreće potrošačkom društvu. Tako čitalac može naići na mnogo prikriivenih reklama u današnjim stripovima, poput reklama za Ford ili Suzuki. (Lefèvre, 1995)

Povrh toga, strip se jasno okreće holandskom tržištu. Junaci ne lete belgijskom avio-kompanijom Sabenom, već holandskom, *KLM*-om. *KLM* ih vodi na egzotične

destinacije, poput Majorke, Meksika, Floride i Hongkonga. Ovo je rezultat dugogodišnje saradnje Hertsa i ove holandske kompanije. (Slika 1) U priči „De goalgetter” iz 1999. Suske igra fudbal u narandžastom dresu, aludirajući na dres fudbalske reprezentacije Holandije. (Slika 2)

Slika 3

Slika 4

Tematika

Promene koje sa sobom donosi novi autor, utiču i na tematiku stripa. Tvorac stripa, Vandersten je u svom duhovnom testamentu postavio nekoliko uslova u vezi sa nastavkom stripa. Po njegovim rečima, strip se ne sme dotaći potencijalno kontroverzних tema, poput religije, rasizma, seksa i droge. Međutim, Herts uspeva da zaobiđe neke od ovih zabrana. (Lefèvre, 1995)

U priči „De sherpe schorpioen” iz 1992. Viske doživljava nesreću, a o njoj brine marokanska migrantska porodica. (Slika 3) Strip se dotiče i teme budizma u priči „De parel in de lotusbloem” (1987). U ovoj priči je predstavljen zapadnjak

koji traži izlaz u istočnjačkoj mudrosti. (Slika 4)

Pored toga, Herts se bavi i drugim aktuelnim temama, poput zagađenja životne sredine. U priči „De mollige meivis” iz 1975. junaci putuju u gradić Rupelmonde i otkrivaju uticaj zagađenja na reku Šeldu i ekološki svet oko nje. (Slika 5) Povrh toga, strip nastavlja tradiciju, te se u ovoj priči pojavljuje najpoznatiji flamanski kartograf, Merkator. (Slika 6)

Slika 5

Slika 6

Mark Verhehen

Strip od 2000. godine

Oko devedesetih godina, tiraž opada i predstavlja povod za nove promene. Ovog puta, promene se tiču modernizacije izgleda i stila samih likova. Strip je pre svega digitalizovan. Studio Vandersten zatim donosi odluku o metamorfozi kroz koju će Suske i Viske morati da prođu. Pol Herts, kao pripadnik sada već starije generacije autora, morao je da se povinuje ovoj odluci. Da bi zatim početkom 2001. godine napravio korak unazad kao pisac i crtač. Strip je preuzeo njegov naslednik i desna ruka, Mark Verhehen. (Suske en Wiske op het www, 2021)

Sadržaj i izgled

Najavljena metamorfoza kroz koju će likovi proći, dešava se 2001. godine. Suske i Viske se pojavljuju u novoj odeći. Suske oblači široke pantalone, dok se Viske pojavljuje u kratkoj suknji i topu koji joj je otkrio pupak. Nešto kasnije, Viske je promenila frizuru i dobila konjski rep. Pored moderne odeće, u stripu se prvi put pojavljuju i novonastali izumi, poput mobilnih telefona i interneta. Suske, Viske i njihovi prijatelji su uvek koristili proizvode koji su bili prisutni u vreme kada su avanture napisane. Međutim, reakcije čitalaca na ove ekstremne promene nisu bile pozitivne. Kao rezultat ovih reakcija, Viske dobija novu haljinu sa kratkim rukavima i nove cipele, dok se njena frizura vraća na staru, „jajeću”. (Slika 7)

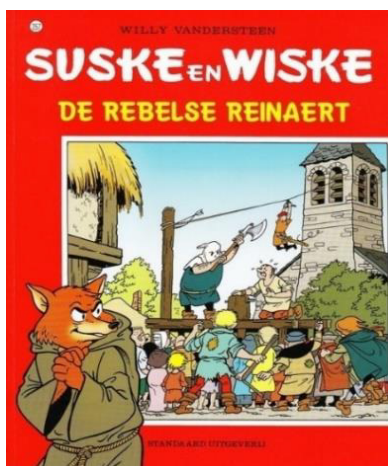

Slika 7

Tematika

U međuvremenu, tematiku stripa karakteriše sve češća pojava političkih tema. U priči „De rebelse Reinaert” se jasno aludira na slučaj Mark Dutru (*Marc Dutroux*). Reč je o kontroverznom slučaju u Belgiji 1990-ih u vezi sa serijskim ubicom koji je optužen i osuđen na doživotnu robiju. Povrh toga, u ovoj priči se pojavljuje ličnost iz holandske književnosti. Reč je o licu Rejnardu iz istoimene basne u kojoj se na satiričan način kritikuje društvo u feudalnom sistemu. (Slika 8)

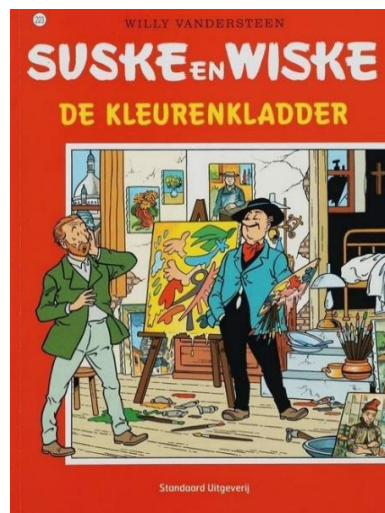
Strip posvećuje pažnju i drugim poznatim ličnostima iz holandske i flamanske kulturne istorije. Tema priče „De Nachtwachtbrigade” iz 2006. je holandski slikar Rembrandt, dok se radnja odvija u Rajks muzeju u Amsterdamu. (Slika 9) Nešto ranije, strip je obradio i temu Van Gog. (Slika 10)

Slika 8

Slika 9

Slika 10

Luk Moržo

Strip od 2017. godine

Od 2005. godine strip obeležava novi crtač, Luk Moržo. Jedna od prvih i značajnijih promena koja se dešava po njegovom dolasku, tiče se korica stripa. Tradicionalni crveni okvir nestaje sa početne strane kako bi bilo dovoljno mesta za ilustraciju na celoj strani. (Slika 11) Ovom promenom rasporeda, prekinuta je tradicija duga skoro 62 godine. (Suske en Wiske op het www, 2021)

Sadržaj i izgled

Studio Vandersteen potom najavljuje nove promene. Obnovljeni junaci prvi put su do detalja viđeni 2017. godine. Iako je poslednja promena u stilu crtanja bila najavljena dosta unapred, promene koje se mogu videti na prvi pogled nisu tako velike koliko su mnogi očekivali. (Slika 12)

Slika 11

Slika 12

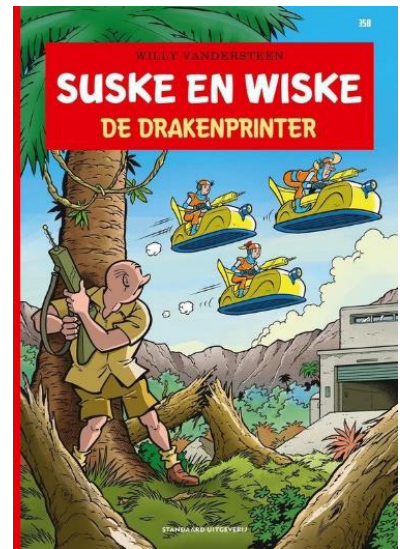

Slika 13

Cela grupa glavnih likova u novom dizajnu debitovala je u flamanskim novinama *Het Nieuwsblad*. U ovoj reklamni prikazana je obnovljena „živa kula”. Pri čemu je dizajn svih likova inspirisan Vanderstеноvim ranijim radovima. Odeća je ponovo prilagođena, dok je Suske povratio frizuru iz prvobitnih stripova. (Slika 13)

Tematika

Danas, strip je nastavio tradiciju modernizacije. Već na naslovnoj strani stripa „De drakenprinter”, objavljenog 1. juna 2021. godine, jasno se vidi uticaj savremene tehnologije. Pored letećih automobila, u priči se javljaju i izumi poput uređaja za kloniranje. Moralni prizvuk je takođe prisutan. Uz pomoć svog izuma, profesor Barabas klonira ne samo telo, već i um. Tako Jeromov strah postaje zmaj, dok se Lambikov strah pretvara u majmuna. Junaci ulaze u borbu sa čudovištima, ali ubrzo shvataju da se životinje samo brane. Ovo sugeriše borbu sa samim sobom i prihvatanje svojih osećanja. (Slika 14)

Slika 14

U priči objavljenoj avgusta 2021., „De naamloze 9”, Suske i Wiske putuju u svemir u nadi da će spasiti Zemlju od zlikovaca. (Slika 15) Dok u priči iz 2019. „Het lekkere lab”, profesor Barabas pokazuje čitaocima svoj novi izum koji pravi jestive oblake od dnk biljaka i životinja. (Slika 16)

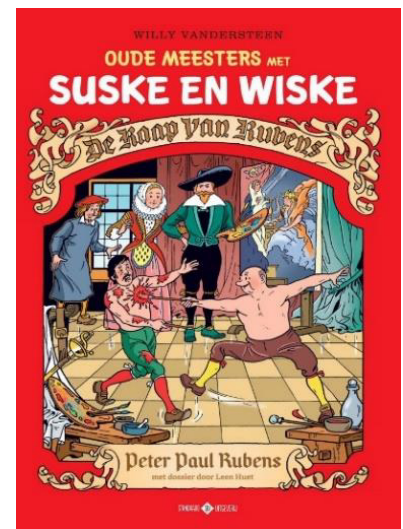
Grad Antwerpen posvetiće 2018. godinu umetnicima iz perioda baroka, u vidu brojnih izložbi i manifestacija. Za tu priliku strip objavljuje novo izdanje klasične priče „De raap van Rubens”. (Slika 17)

Slika 15

Slika 16

Slika 17

Zaključak

U svom radu izdvojila sam najznačajnije promene kroz koje je strip serijal „Suske i Viske” prošao od 1972. godine do danas. Tokom godina, junaci su nekoliko puta promenili svoj izgled. Uz razvoj stila crtanja i doprinos različitih umetnika, likovi su prolazili kroz kontinuiranu evoluciju. Povrh toga, njihov svet je više puta prilagođavan kako bi odgovarao vremenu i pratio dešavanja u društvu. Na osnovu prikazane tendencije modernizacije stripa, jasno je da će strip serijal i u buduće ići u korak s vremenom.

„Suske i Viske” je pak ostao veran pojedinim aspektima iz prvobitnih izdanja, poput humora, moralnog prizvuka i aluzije na mnoge detalje kulturne istorije nizozemskog govornog područja. Možemo zaključiti da Suske i Viske predstavljaju spoj modernog i klasičnog i da je upravo ova kombinacija ključ dugogodišnjeg uspeha.

Literatura

1. Lefèvre, P. Het lustige lustrum, 50 jaar Suske en Wiske, Ons Erfdeel. Raamsdonksveer: 1995. Preuzeto

28. 12. 2021. sa https://www.dbnl.org/tekst/_ons003199501_01/colofon.php

2. De Bibliotheek Utrecht, Suske en Wiske 75 jaar oud. Preuzeto 28. 12. 2021. sa

<https://www.bibliotheekutrecht.nl/collectie/Suske-en-Wiske-75-jaar.html>

3. Suske en Wiske en de Perfecte podcast, Waarom gebruiken Suske en Wiske KLM om te reizen.

Preuzeto 28. 12. 2021. sa [https://www.deperfectepodcast.nl/informatief/waarom-gebruiken-suske-en-](https://www.deperfectepodcast.nl/informatief/waarom-gebruiken-suske-en-wiske-klm-om-te-reizen/#more-1360)

[wiske-klm-om-te-reizen/#more-1360](https://www.deperfectepodcast.nl/informatief/waarom-gebruiken-suske-en-wiske-klm-om-te-reizen/#more-1360)

4. Suske en Wiske op het www, Een inleiding in de geschiedenis van Suske en Wiske. Preuzeto 28. 12.

2021. sa <https://suskeenwiske.ophetwww.net/intro/index.php>

5. Suske en Wiske op het www, Suske en Wiske nieuwe stijl. Preuzeto 28. 12. 2021. sa

<https://suskeenwiske.ophetwww.net/nieuws/vernieuwing.php>

6. Suske en Wiske op het www, Suske en Wiske nieuwe stijl / een storm in een glas water. Preuzeto 28.

12. 2021. sa <https://suskeenwiske.ophetwww.net/nieuws/modern.php>

7. Suske en Wiske op het www, Nieuwe cover voor Suske en Wiske. Preuzeto 28. 12. 2021. sa

https://suskeenwiske.ophetwww.net/albums/4kl/nieuwe_cover.php

Sve fotografije i korišćeni primeri preuzeti su sa zvaničnog sajta stripa:

<https://suskeenwiske.ophetwww.net/>

IV Kunst en geschiedenis

Umetnost i istorija

De betekenis van androgynne types in de kunst van Jean Delville //

Značenje androginih figura u umetnosti Žana Delvila

door/piše: Anja Tramošljanin

De school van Plato, 1898

Inleiding

Het symbolisme verschijnt als een kunststroming in België aan het einde van de negentiende eeuw. Belgische symbolisten organiseerden verschillende tentoonstellingen en kunstkringen in Brussel, met Jean Delville als één van de centrale figuren daarin. In zijn werk ligt de nadruk vaak op de menselijke figuren en hun androgynne natuur. Het doel van dit essay is om de betekenis van androgynne types in de kunst van Jean Delville te verklaren. De vragen die we dan moeten stellen zijn: Waar kreeg hij dit idee vandaan en wat betekende androgynnie voor hem? Waarom koos hij om zijn figuren op die manier te schilderen? Hoe zien de androgynne types in zijn kunst eruit?

Uvod

Simbolizam se u Belgiji kao pokret u umetnosti javlja krajem devetnaestog veka. Belgijski simbolisti organizovali su u Briselu razne izložbe i umetnička društva, sa Žanom Delvilom kao jednom od centralnih figura. U njegovom radu naglasak je često stavljen na ljudsku figuru i na njenu androgynu prirodu. Cilj ovog eseja je da pojasni značenje androginih figura u umetnosti Žana Delvila. Kako bismo to postigli, pitanja koja prvo moramo postaviti jesu: Odakle je dobio ovu ideju i šta za njega predstavlja androginija? Zašto je odlučio da figure slika na ovaj način? Kako izgledaju te androgine figure?

Jean Delville, het symbolisme en de esoterie

Jean Delville was Belgische symbolistische schilder. Hij was ook schrijver en dichter. Het symbolisme ontstaat aan het einde van de negentiende eeuw als een reactie op het realisme en naturalisme. Eerst ontstaat het in Frankrijk als een literaire stroming en straks verspreidt het zich door de hele Europa, in literatuur en in andere kunstvormen. De symbolistische kunst is de kunst van het mysterie, de suggestie en de gedachte. Van groot belang is het principe *kunst om kunst* (of *l'art pour l'art* in het Frans), en dat betekent dat een kunstwerk nu autonoom is en hoeft geen morele, didactische of utilitaristische functie te hebben. Aan het einde van de negentiende eeuw verschijnt er dus een volledig ander visie op kunst dan vroeger.

Delville begint als realistische schilder, maar hij schakelt over op symbolisme. Hij kreeg internationale erkenning en werd gerenommeerd professor. Delville was een Brusselaar, maar hij woonde en werkte ook in andere Europese steden, zoals bijvoorbeeld Parijs, waar hij Péladan, een mysticus en occultist, ontmoette. Deze ontmoeting had een grote impact op zijn werk, omdat dat de eerste keer was dat hij in aanraking kwam met het esoterisme. Het geheimzinnige was iets waarin Jean Delville al geïnteresseerd was, en Péladan introduceerde hem tot de esoterische ideeën, die een terugkerend thema in Delvilles werk werden. Androgyne types zijn één van die thema's. Péladans idee over "*Ideale kunstenaar als een spontaan geëvolueerde ingewijde wiens missie het was om licht, spiritualiteit en mysticisme in de wereld te zenden*" maakte Delville tot zijn levensmissie. Hij deed ook mee aan Péladans tentoonstellingen *Salons de la Rose + Croix*, samen met andere symbolistische kunstenaars. Geïnspireerd door die tentoonstellingen, richtte Delville in Brussel *Salon d'Art Idéalist* en de kunstkring *Pour L'Art* op.¹

De oorsprong en de betekenis van de androgyne types

Wat zijn androgyne types en waar komt dit idee vandaan? In dit geval betekent androgynie een combinatie van de mannelijke en de vrouwelijke kenmerken. De oorsprong van dit idee is al in Plato's werk *Het Symposium* te vinden, in de vijfde eeuw voor Christus. Volgens hem waren mensen oorspronkelijk van androgyne, dubbelzinnige natuur, of in andere woorden: ze waren hermafrodieten. En daarna werden ze door goden verdeeld in twee geslachten. In *Het Symposium* schreef Plato: "*Zo is sinds de scheiding bij de mens de wens ontstaan om uit twee weer één te maken en de oorspronkelijke staat te herstellen.*"²

Deze mythe van Plato was tussen Péladan en andere Parijse symbolisten echt populair, en ze geloofden dat mensen naar die androgyne natuur zouden terugkeren. Hoewel hun ideeën door die van Plato geïnspireerd zijn, is er hier geen sprake van de hermafrodieten in de biologische zin, zoals bij hem. Bij de androgynie van symbolisten is de nadruk dus op de spirituele, en niet op de lichamelijke.

¹ Harris, 2002

² Claes, 2021

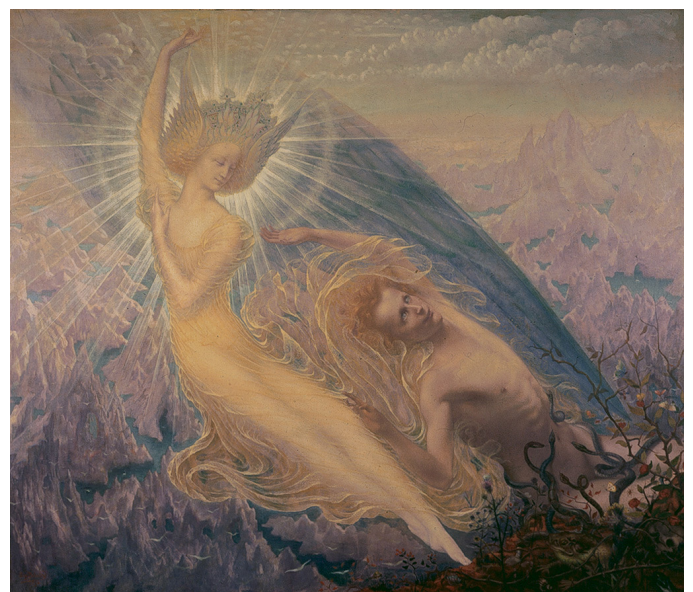
Žan Delvil, simbolizam i ezoterija

Žan Delvil bio je belgijski simbolistički slikar. Pored toga, bio je i pisac i pesnik. Simbolizam nastaje krajem devetnaestog veka kao reakcija na realizam i naturalizam. Prvo se javlja u Francuskoj kao književni pokret i ubrzo se širi po celoj Evropi, kako u književnosti, tako i u drugim vrstama umetnosti. Simbolistička umetnost je umetnost misterije, sugestije i ideje. Od velikog značaja je bio princip *l'art pour l'art* (umetnost radi umetnosti, od francuskog *l'art pour l'art*), što znači da umetničko delo postaje autonomno i ne mora da ima nikakvu moralnu, didaktičku ili utilitarističku funkciju. Dakle, krajem devetnaestog veka se stvara jedan potpuno drugačiji pogled na umetnost u odnosu na ranije.

Delvil počinje svoju karijeru kao slikar realizma, ali se potom prebacuje na simbolizam. Stekao je internacionalno priznanje i postao ugledni profesor. Živeo je i radio u Briselu, ali i u drugim evropskim gradovima, kao što je recimo Pariz. Tu je upoznao i Peladana, mističara i okultistu. Ovaj susret imao je veliki uticaj na Delvilovu umetnost jer je tada prvi put došao u dodir sa ezoterizmom. Delvil se već interesovao za sve tajanstveno, a Peladan ga je upoznao sa ezoteričnim idejama, koje su postale i ostale česta tema u njegovom stvaralaštvu. Upravo u te teme se svrstavaju i androgine figure. Peladanova ideja o „idealnom umetniku kao spontanom evoluiranom znalcu čija je misija da svetu približi svetlost, duhovnost i misticizam“ postala je Delvilova životna misija. Takođe, zajedno sa drugim simbolističkim umetnicima učestvovao je na Peladanovim izložbama *Salons de la Rose + Croix*. Inspirisan njima, Delvil u Briselu osniva *Salon d'Art Idéalist* i umetničko društvo *Pour L'Art*.

Poreklo i značenje androginih figura

Šta su androgine figure i odakle potiče ova ideja? U ovom slučaju androginija predstavlja kombinaciju maskulinih i femininih odlika. Poreklo ove ideje se može naći već u Platonovoj *Gozbi* iz petog veka pre nove ere. Prema njemu, ljudi su prvobitno bili androgine, dvojne prirode. Drugim rečima: bili su hermafroditi. Zatim su ih bogovi razdvojili

De engel der schitteringen, 1894

In tegenstelling met hen, Plato suggereerde niet dat de androgyne types een hogere vorm van mensen zijn: in *Het Symposium* legt hij slechts uit dat oorspronkelijke mensen androgyne waren, niet dat ze meer spiritueel zijn. Er is nog een ander verschil tussen de Ideeënleer van Plato en het neoplatonisme van de symbolisten. Gezien dat, volgens Plato, alles wat we zien een schaduw van de ideale prototypen uit de ideeënwereld is, is de kunst dan een schaduw van een schaduw. Deze negatieve beoordeling van de kunst omzeilden de symbolisten.³ Zoals andere symbolisten, zocht Delville vaak in zijn kunst naar die terugkeer naar de eenheid van mannelijk en vrouwelijk. Volgens hem was androgynie het ideaal, het perfecte bestaan. Met behulp van voorbeelden zal ik proberen uit te leggen hoe de androgyne types in zijn schilderijen eruitzien en wat zijn bedoeling ermee was.

Delville geloofde dat het doel van de kunst is om het Ideaal of de Spirituele Schoonheid in de materiële vorm te afbeelden. Daarom kan zijn kunst ook tot het idealisme gerekend zijn. De kunst van het idealisme is vaak gebaseerd op de klassieke voorbeelden, maar het doel is niet om klassieke kunst alleen maar te kopiëren of te imiteren. Ze moeten naar de moderne context verplaatst worden om een nieuwe idealistische kunst te creëren.⁴ De kunst van Delville is ook allegorisch, hij vertoont voorstelling van de werkelijkheid, die gebaseerd op het metaforische principe is. Hij schrijft: *“Het doel van de kunst is, dan, eerder om mensen aan te zetten om de essentiële werkelijkheid der dingen waar te nemen. En het immateriële der dingen kan alleen waargenomen en begrepen worden door het immateriële principe van de intelligentie en het spirituele.”*⁵

De nadruk op Delvilles schilderijen ligt meestal op de menselijke figuren, de details zijn in de anatomie, en niet in bijvoorbeeld landschappen. Hij gebruikt menselijke figuren om zijn idealistische ideeën, maar ook de idealistische manier waarop hij schilderde, uit te drukken. Hij beeldt zijn figuren als geïdealiseerde en androgyne mensen af.

Het eerste voorbeeld dat ik zal noemen is *De School van Plato*, een schilderij uit 1898. Vandaag hangt dit werk in het *Musée d'Orsay*, in Parijs. De compositie bestaat uit drie delen: de leraar, Plato, staat centraal, met twee groepjes leerlingen aan beide kanten, zes aan de rechterkant en zes aan de linkerkant. Delville schreef vaak over het belang van harmonie en balans in kunst. Deze principes zijn in *De School van Plato* duidelijk te zien.⁶ Het idealisme speelt ook een belangrijke rol in dit schilderij – Delville zoekt naar toevlucht tot ideaal verleden. Hij koos voor een thema uit de klassieke wereld voor dit

u dva pola. U *Gozbi* Platon piše: „I tako je od razdvajanja u ljudima nastala želja da dva ponovo postanu jedno i da se time vrati prvobitno stanje.”

Ovaj Platonov mit bio je veoma popularan kod Peladana i ostalih pariskih simbolista, i verovali su da se ljudi moraju vratiti ovoj androginoj prirodi. Ipak, iako su njihove ideje bile inspirisane Platonovim, ovde nije reč o hermafroditima u biološkom smislu, kao kod nega. Kod androginije simbolista naglašeno je duhovno, a ne telesno. S druge strane, Platon za razliku od njih ne sugerise da su androgine figure uzvišena forma čoveka: on u *Gozbi* samo objašnjava da je reč o prvobitnoj prirodi čoveka, a ne i da je ona njegova uzvišenija, produhovljena forma. Postoji još jedna razlika između Platonove teorije ideja i neoplatonizma simbolista. Ako uzmemo u obzir da Platon smatra da je sve što možemo opaziti čulima samo senka svog idealnog prototipa iz sveta ideja, onda je umetnost senka senke. Simbolisti su u svom neoplatonizmu ovu negativnu ocenu umetnosti zaobišli. Poput ostalih simbolista, Delvil u svom delu često traga za povratkom jedinstvu maskulinog i femininog. Smatra da je androginija ideal. U nastavku eseja ću uz pomoć primera pokušati da objasnim kako androgine figure na njegovim slikama izgledaju i šta je njima hteo da postigne.

Delvil je verovao da je cilj umetnosti da prikaže Ideal i Duhovnu Lepotu u materijalnoj formi. Zato se njegova umetnost može svrstati i u idealizam. Umetnost idealizma je često zasnovana na antičkim primerima, ali ne radi se o pukom reprodukovanju i oponašanju tih primera. Kako bi se stvorila nova idealistička umetnost, potrebno je premestiti ih u moderni kontekst. Delvilova umetnost je takođe alegorična: on oslikava prikaz realnosti koji se zasniva na principu metafore. Piše: „Cilj umetnosti je, dakle, najpre da navede čoveka da spozna esencijalnu stvarnost stvari. A nematerijalno se jedino može spoznati i razumeti putem nematerijalnog principa inteligencije i duha.”

Naglasak se na Delvilovim slikama najčešće nalazi na ljudskoj figuri i detaljima u anatomiji, a ne na, recimo, pejzažima. Koristi ljudsku figuru kao sredstvo za izražavanje svojih idealističkih ideja, ali i idealističkog načina slikanja. Njegove figure su idealizovane i androgine.

Prvi primer koji ću pomenuti jeste *De School van Plato* (Platonova škola), naslikana 1898. godine. Danas je deo stalne postavke Muzeja Orse u Parizu. Kompozicija slike sastoji se iz tri dela: učitelj, Platon, nalazi se u centru, a sa njegove leve i desne strane nalaze se dve grupe od po šest učenika. Delvil je često pisao o značaju harmonije i sklada u umetnosti. Ovi principi se jasno vide u Platonovoj školi. Bitnu ulogu na ovoj slici igra i idealizam – Delvil traga za utočištem u idealnoj prošlosti. Izabrao je temu iz antičkog sveta, međutim, Platon je naslikan kao lik Hrista, dok se učenici mogu smatrati apostolima. Ovim likom Hrista Delvil potvrđuje viđenje Platona kao učitelja koji se može porediti i sa samim Hristom. Učenici su

3 Tack & Van Damme, 2008

4 Jean Delville (1867 - 1953), z.d.

5 “The object of art, then, is rather to cause man to perceive the essential reality of things. And the immateriality of things can be only perceived and understood by the immaterial principle of intelligence and spirit.” (Delville, *The New Mission of Art*)

6 Dekeukeleire & Sterckx, 2013

schilderij, maar Plato is als een Christusfiguur afgebeeld, en de leerlingen kunnen als de apostelen gezien worden. Met die Christusfiguur wilde de schilder bevestigen de visie op Plato als op een leraar die met Christus als leraar vergeleken kan zijn. De leerlingen zijn naakt, en volgens Delville is het naakt de zuiverste expressie van het Ideaal en de Spirituele Schoonheid. Daardoor koos hij om hen op die manier te schilderen. Hun lange, krullende haar en slanke gracieuze lichamen geven een impressie van androgynie. Het doel van de geïdealiseerde androgynie figuren is om het ideaal van een niet-erotische perfectie van de menselijke staat uit te drukken. In die perfectie zijn dus het mannelijke en het vrouwelijke gesynthetiseerd in een neoplatonische idee van oorspronkelijke mensen.⁷

Een ander voorbeeld is *De engel der schitteringen*, geschilderd in het jaar 1894. Delville schildert een androgynie engel aan de linkerkant, en een androgynie jongeman aan de rechterkant, die beide zowel mannelijke als vrouwelijke kenmerken hebben. Die twee figuren zijn een personificatie van de dualiteit: het gevecht tussen licht en donker, geest en materie, natuur en ideaal. Die dualiteit is een afbeelding van de spirituele evolutie van de ziel, met de engel als een leider voor de jongeman. Wat we nog kunnen opmerken is dat de proporties van de engel lijken een beetje ongewoon, of zelfs verkeerdt. Zijn tijdgenoten hebben dat bekritiseerd, maar Delville beseftte dat een engel geen mens is, dus haar proporties lijken ook niet naar die van een mens.⁸

Het schilderij *De liefde der zielen* uit 1900 is waarschijnlijk het meest representatief voorbeeld van dit symbolistische, neoplatonische idee over de terugkeer naar de androgynie natuur. Plato zei dat het lichaam een gevangenis voor de ziel is en dit idee kunnen we hier heel duidelijk zien. In dit schilderij wordt een unie van twee zielen, mannelijke en vrouwelijke, afgebeeld. Ook is de liefde in zijn werk niet lichamelijk of erotisch, maar spiritueel. Behalve de zielen, dus de twee geïdealiseerde androgynie figuren die centraal staan, zien we ook een kosmische sfeer rond hen. Delville schildert hun vlucht van die gevangenis – het lichaam. Het mannelijke en vrouwelijke vormt hier een geheel en compleet, perfect bestaan, net zoals mensen oorspronkelijk waren.⁹

De schilderijen van Jean Delville zijn natuurlijk niet de enige waarin de androgynie types te zien zijn. Fernand Khnopff was ook Belgische symbolistische schilder uit Brussel. Vaak schilderde hij zijn zus, Marguerite, afgebeeld als een geïdealiseerde androgynie vrouw. In deze portretten koos hij voor de symbolistische visie op een vrouw als een mysterieuze engel, in tegenstelling met een andere symbolistische visie op een vrouw als het kwade. Later modelleerde hij alle zijn figuren obsessieel naar zijn zuster.

⁷ Leshar, 2013

⁸ Jean Delville (1867 - 1953), z.d.

⁹ Jean Delville (1867 - 1953), z.d.

nagi, a nagost je prema Delvilu najčistija ekspresija Ideala i Duhovne Lepote. Zbog toga su figure naslikane na ovaj način. Njihove duge, kovrdžave kose i vitke, graciozne figure odaju utisak androginije. Cilj idealizovanih androginih figura je predstaviti ideal savršenosti ljudskog stanja koja po karakteru nije erotska. Dakle, u toj savršenosti dolazi do sinteze maskulinog i femininog u neoplatonsku ideju o prvobitnim ljudima.

Drugi primer koji ću navesti jeste *De engel der schitteringen* (Anđeo sjaja) iz 1894. godine. Delvil sa leve strane slika androginog anđela, a sa desne androginog mladića, a obojica imaju i maskuline i feminine crte. Ove dve figure predstavljaju personifikaciju dualnosti: borbu između svetlosti i mraka, duha i materije, prirode i ideala. Ta dualnost je prikaz duhovne evolucije duše, a anđeo je tu da mladiću pokaže pravi put. Može se primetiti i da proporcije anđela deluju pomalo neobično, ili čak pogrešno. Delvilovi savremenici su ovo delo zbog toga kritikovali, ali on je shvatao da anđeo nije čovek, te da samim tim njegove proporcije ne izgledaju kao proporcije ljudskog tela.

Ipak, možda najrepresentativniji primer ove simbolističke, neoplatonske ideje o povratku ka androginoj prirodi čoveka jeste *Ljubav duša* (*De liefde der zielen*) iz 1900. godine. Platon je rekao da je telo zatvor za dušu, i ta ideja se jasno vidi na ovoj slici. Na njoj je prikazano spajanje dve duše, maskulinog i femininog. U Delvilovoj umetnosti ni ljubav nije telesna ili erotska, već duhovna. Osim dve duše, koje se nalaze u centru slike, vidimo i kosmičku sferu oko njih. Delvil ovde oslikava njihov beg iz zatvora – tela. Maskulino i feminino formiraju jednu celinu, kompletno i savršeno biće, baš kao što su to bili prvobitni ljudi.

Naravno, Delvilov rad nije jedini u kom se javljaju androgine figure. I Fernand Knop bio je simbolistički slikar iz Brisela. Često je slikao svoju sestru Margaritu kao idealizovanu androginu ženu. U slikanju ovih portreta odlučio se za simbolističko viđenje žene kao misterioznog anđela, suprotno simbolističkom viđenju žene kao zla. I u kasnijem radu opsesivno je koristio svoju sestru kao model za sve ostale figure.

Conclusie

Om een conclusie te trekken, representeren de androgyne types in de kunst van Jean Delville het ideaal en het perfecte bestaan, geïnspireerd door een esoterisch, neoplatonisch begrip van de oorspronkelijke dubbelzinnige natuur van mens. Hoewel de oorsprong van deze ideeën al bij Plato is te vinden, krijgen androgyne types bij Delville een nieuwe betekenis. Geïnspireerd vooral door het esoterisme van Péladan, ze werden in de symbolistische kunst een hogere, meer spiritueel vorm van mensen. Door zijn geïdealiseerde figuren en de combinatie van de mannelijke en vrouwelijke kenmerken, probeert hij in zijn kunst de Spirituele Schoonheid te bereiken. Interessant in zijn werk is ook het gebruik van klassieke voorbeelden, die hij in een heel andere context, relevant voor zijn eigen tijd, verplaatst.

Zaključak

Može se zaključiti da androgine figure u umetnosti Žana Delvila predstavljaju ideal i savršeno biće, inspirisano ezoterijskim, neoplatonskim shvatanjem o prvobitnoj, dvojnoj prirodi čoveka. Iako se ove ideje mogu naći već u Platonovoj filozofiji, androgine figure kod Delvila dobijaju i novo značenje. Pre svega pod uticajem Peladanovog ezoterizma, u simbolističkim krugovima one postaju uzvišena, produhovljena forma čoveka. Idealizovanim figurama i kombinovanjem maskulinih i femininih crta, on pokušava da dostigne Duhovnu Lepotu u svojoj umetnosti. Pored toga, zanimljiva je i Delvilova upotreba antičkih primera, koje smešta u jedan potpuno novi kontekst, relevantan za vreme u kom je i sam živeo.

Bronnen/Izvori

Claes, J. (2021, 26 oktober). De eerste (androgyne) mens volgens Genesis & Plato. *Historiek*. Geraadpleegd op 03 januari 2022, van <https://historiek.net/de-eerste-androgyne-mens-volgens-genesis-plato/139229/>

Dekeukeleire, T., & Sterckx, M. (2013). Onder het vijgenblad: Het mannelijke naakt in de Belgische 19de-eeuwse beeldende kunst. Universiteits Bibliotheek Gent.

Harris, L. (2002, mei – juni). Jean Delville: Painting, Spirituality, and the Esoteric. *Quest*, 90.3. Geraadpleegd op 03 januari 2022, van <https://www.theosophical.org/publications/quest-magazine/1447#>

Key Paintings. Jean Delville (1867 - 1953). Geraadpleegd op 04 januari 2022, van <https://lightbearerofbeauty.wordpress.com/art/paintings/>

Leshner, J. H. (2013, herfst). The Philosophical Aspects of Jean Delville's L'Ecole de Platon. *Nineteenth-Century Art Worldwide*, 12, no. 2. Geraadpleegd op 04 januari 2022, van <http://www.19thc-artworldwide.org/autumn13/lesher-on-the-philosophical-aspects-of-jean-delville-s-l-ecole-de-platon>

Tack, E., & Van Damme, C. (2008). De Man en het Monster. De receptie van mannelijke personages uit de klassieke mythologie in het Belgisch symbolisme. Universiteits Bibliotheek Gent.

De liefde der zielen, 1900

De betekenis van maskers in het werk van James Ensor // Uloga maski u delima DžejmsaENZORA

door/piše: Sara Mihić

Inleiding

Het werk van James Ensor is prikkelend en zeer relevant ook nu, meer dan zeventig jaar na zijn dood. Zijn werk kenmerkt zich door zijn maskers. Wie was James Ensor en in welke periode schilderde hij? Hoe kwam hij op het idee om maskers te schilderen? Wat wilde hij ons vertellen met het gebruik van maskers in zijn werk? Met behulp van dit essay wil ik deze punten toelichten en dit onderwerp ook wat toegankelijker maken voor diegenen die meer willen weten over Ensors werk en kunst in het algemeen.

Uvod

Rad Džejmsa Ensora intrigantan je i relevantan i dan-danas, više od sedamdeset godina nakon njegove smrti. Njegov rad odlikuje upotreba karnevalskih maski. Ko je bio Džejms Ensor i u kom periodu je stvarao? Kako je došao na ideju da slika maske? Šta je hteo da nam poruči upotrebom maski u svom radu? Ovim esejom bih želela da dam odgovor na ova pitanja i da ovu temu približim onima koji bi želeli više da znaju o Ensorovom radu i umetnosti uopšte.

Zelfportret met maskers, 1899

James Ensor (1860-1949)

James Ensors werk behoorde tot het symbolisme, maar hij wordt ook wel beschouwd als een vroege expressionist of als een surrealist (James Ensor (1860-1949) Het onbegrepen genie James Ensor, z.d.). Hij was één van de belangrijkste Vlaamse schilders, en hij was in 1860 in Oostende geboren. Oostende was toen beroemd door het carnaval die nog steeds daar elk jaar plaats vindt. Zijn eerst contact met maskers was in de carnaval winkel van zijn moeder. De maskers en souvenirs die daar stonden prikkelden Ensor en hadden groot invloed op zijn werk (Metlic, 2017). Hij was drie jaar lid van de Koninklijke Academie voor schone Kunsten van Brussel, maar daar had hij geen succes en hij verliet deze instelling waarin hij zich niet gerespecteerd voelde. Hij was ook lid van *Les Vingt*, een Belgische avant-garde groep van schilders. In het begin voelde hij zich thuis in deze groep, maar al snel keerden ze hem de rug toe en weigerden zijn schilderijen in hun tentoonstelling te plaatsen. Door zijn hele leven voelde hij zich eenzaam en alsof hij uit de maatschappij verbannen was (Werman, 2003). Vaak schilderde hij zichzelf als een slachtoffer. Hij werd beroemd relatief laat in zijn leven, toen zijn meest productieve periode al af was.

De oorsprong van de maskers in Ensors werk

Zoals ik eerder heb gezegd heeft de winkel van zijn moeder groot invloed op zijn werk gehad. In die winkel

Džejms Ensor (1860-1949)

Rad Džejmsa Ensora pripada simbolizmu, ali često je predstavljan i kao rani ekspresionista ili kao nadrealista. Bio je jedan od najznačajnijih flamanskih slikara, i rođen je 1860. u Ostendeu. Ostende je tada bio poznat po karnevalu koji se tamo i danas održava svake godine. S maskama je prvi put došao u kontakt u suvenirnici svoje majke. Maske i suveniri koji su se tu nalazili su intrigirali Ensora i imali su veliki uticaj na njegov rad (Metlic, 2017). Tri godine je bio član Kraljevske Akademije lepih umetnosti u Briselu, ali kako se tamo ipak nije snašao, napustio je tu instituciju u kojoj se nije osećao poštovanim. Takođe je bio član Belgijske avangardne grupe slikara *Les Vingt*. U početku se u ovoj grupi osećao kao kod kuće, međutim, ubrzo su mu okrenuli leđa i odbili su da njegova dela izlože. Tokom celog života osećao se usamljeno i odbačeno od društva (Werman, 2003). Sebe je često slikao kao žrtvu. Relativno kasno u svom životu postao je poznat, nakon što je njegov najproduktivniji period već bio završen.

Poreklo maski u Ensorovom radu

Kao što sam ranije pomenula, suvenirnica njegove majke imala je veliki uticaj na Ensorov rad. Suvenirnica je bila puna šarenih stvari, uglavnom maski koje su se za vreme karnevala prodavale kao suveniri (Metlic, 2017). U mladosti je dosta vremena provodio u suvenirnici ili na obali mora, gde je šetao i slikao. Deca sa kojom je išao u

stonden allerlei kleurige dingen, met name die maskers die als souvenirs tijdens het carnaval waren verkocht (Metlic, 2017). Toen hij jong was, bracht hij zijn tijd door in die winkel of aan het strand, waar hij wandelde en schilderde. De andere kinderen die met hem op school zaten, pestten Ensor omdat hij verlegen was. En dat bracht groot gevoelens van eenzaamheid aan Ensor. Zijn vaders ervaringen binnen de maatschappij hadden ook groot invloed op Ensor. Zijn vader was een dronkaard en was een slachtoffer van spot door zijn hele leven, toch keek hij op naar zijn vader. Na de dood van zijn vader begon hij maskers te schilderen. Toen hij die maskers, op drieëntwintigste leeftijd, begon te schilderen hadden ze een decoratief doel, maar later krijgen ze een verdiepte betekenis (Werman, 2003).

Wat representeren de maskers in Ensors werk?

Naast het voornamelijk formele gebruik van maskers in Ensors werk, werd het masker al snel ook een middel om zijn perceptie van het ware zelf van mensen weer te geven. Jean Lorrain, een Franse symbolistische schrijver, heeft de volgende over Ensor gezegd: "Je zult zien wat voor een man Ensor is, en wat een geweldig inzicht hij heeft van het onzichtbare en van de atmosfeer gecreëerd door onze ondeugden ... die ondeugden waarvoor onze gezichten maskers maken" (Lorrain, Monsieur de Phocas, 1901).

Zoals ik al heb gezegd – Ensor voelde zich alsof hij verbannen uit de maatschappij was, en misschien was dat zijn eigen schuld ook. De Ridder merkte de volgende op "Het publiek ... was gealarmeerd en wendde zich prompt van hem af; de critici, wiens vooropgezette ideeën en veilige leerstellingen werden verbrijzeld door zijn werk, waren vijandig; en wat is erger nog, was de vijandigheid van zijn collega-kunstenaars aan wiens zijde hij worstelde" (De Ridder, 1930). De kritiek dat Ensor op zijn werk kreeg had grote invloed op zijn psychisch welzijn, en hij kon niet goed met kritiek omgaan. Hij maakte zijn critici in zijn werk vaak belachelijk, meestal door ze met maskers af te schilderen (Werman, 2003).

Hij kritiseerde en bespote de maatschappij in zijn werk. De maskers waren voor hem een middel van expressie. Door die maskers wilde hij de ware ziel, het hypocriete gezicht, van de mensen ons laten zien. Die maskers ontmenselijken de dragers en devalueren ze verder, juist door hun onbeweeglijkheid (Werman, 2003).

Maskers die de dood confronteren, 1888

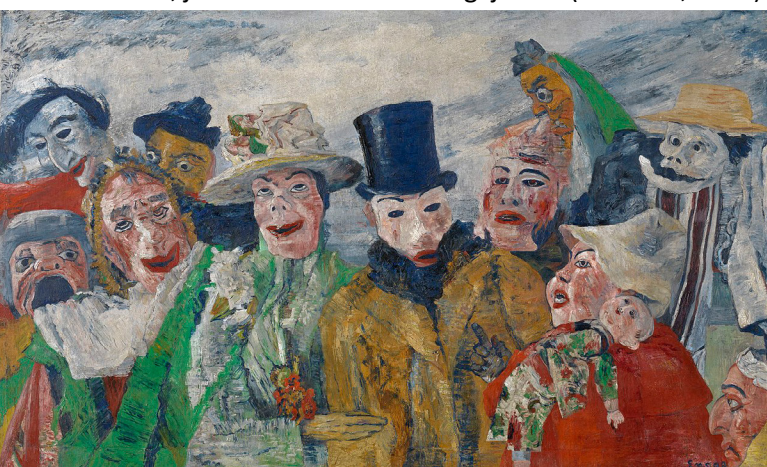
školu su ga zadirkivala zato što je bio stidljiv. To je dovelo do izraženih osećanja usamljenosti kod Ensora. Iskustvo njegovog oca u društvu takođe je imalo velikog uticaja. Otac mu je bio pijanica i žrtva ismevanja tokom celog života, međutim, Ensor se ipak ugledao na njega. Nakon očeve smrti počeo je da slika maske. Kada je počeo da slika maske, u dvadeset i trećoj godini života, imale su ukrasni karakter, ali kasnije se njihovo značenje produkuje (Werman, 2003).

Šta predstavljaju maske u Ensorovom radu?

Iako Ensor maske u svom radu prvobitno koristi u dekorativne svrhe, one ubrzo postaju sredstvo kojim prikazuje pravu prirodu ljudi. Žan Loren, francuski simbolista o Ensoru je rekao sledeće: „Videćete kakav je to čovek Ensor, i kakav izvanredan uvid ima u ono što se ne može opaziti čulima i u atmosferu nastalu našim nemoralnostima... nemoralnostima kojima naša lica služe kao maske” (Lorrain, Monsieur de Phocas, 1901).

Kao što sam ranije navela – Ensor se osećao kao da je odbačen od društva, za šta je možda i sam bio kriv. De Rider navodi sledeće: „Javnost (...) je bila uznemirena i ubrzo se okrenula protiv njega; kritičari čije je ustaljene ideje i načine učenja rušio svojim radom, bili su ogorčeni; a još gora je bila ogorčenost njegovih kolega umetnika na čijoj se strani borio” (De Ridder, 1930). Kritika koju je Ensor dobijao na račun svog rada imala je velikog uticaja na njegovo psihičko stanje, nije je dobro podnosio. Na slikama je često ismevao svoje kritičare, uglavnom tako što ih je slikao s maskama (Werman, 2003).

Ensor je kritikovao i ismevao društvo. Za njega su maske bile sredstvo izražavanja. Upotrebom maski stremio je da nam prikaže pravu prirodu, odnosno ljudsku dvoličnost. Te maske dehumanizuju one koji ih nose i ponižavaju ih, upravo zbog svoje inertnosti (Werman, 2003). O svojim maskama Ensor je napisao sledeće: „Od tog momenta nisam mogao da se otarasim nagona za

De intrige, 1890

Ensor heeft over zijn maskers de volgende geschreven: *“Sedertdien laat de smaak voor maskers me niet meer los. Zo heb ik filosofisch de hypocriete, verborgen, gluisperige, en berekende gezichten kunnen observeren van de lafaards die verpletterd worden door mijn minachtende omvormingen”* (Veelenturf, 2008).

Ironisch genoeg creëerde Ensor door de jaren heen een masker voor zichzelf, om zijn ware gezicht te verbergen als een verdediging maar ook als aanvalsmiddel op zijn vijanden. Van een onzekere, verwarde jonge man met schaamtegevoelens werd hij een voorloper in de kunst, een verbitterde man met een opgeblazen gevoel van eigenwaarde die zijn tijdgenoten bespotten. Dus hij werd wat hij zijn vijanden beschuldigde te zijn – een mens achter het masker (Werman, 2003).

Hoe zien die maskers eruit in Ensors werk

Een goed voorbeeld van maskers in zijn werk is zijn *Zelfportret met maskers*, die hij in 1899 heeft geschilderd. Daarin beeldt hij zich omringd door maskers af. De kunstenaar staat centraal op het schilderij. Als we naar hem kijken, zien we dat hij een beetje bezorgd blijkt, waarschijnlijk door de geesten, demonen, monsters en schedels die hem omringen. Het schilderij is zeker een verbeelding van de kunstenaars gevoel om bij de maatschappij niet te behoren. Het vertoont sociale vervreemding (DailyArt, 2014). Hij gebruikt carnaval symbolen als een allegorie van kwaad. Dit werk is ook een hommage aan één van Rembrandts zelfportretten, die ook, als Ensor, groot gevoelens van verwaarlozing had (*“Ensor’s eerie self portrait”*, 1981).

L’ Intrigue, die in 1911 is geschilderd, representeert een scene uit zijn eigen leven. Zijn zus gaat met een Chinees man trouwen. Zijn zus, Mariette, is met blauwe haar en een groene huik op haar schouders geschilderd. Naast haar staat haar man met een bolhoed. De verloving van het paar veroorzaakte een schandaal in Oostende. De kunstenaar schildert de roddelaars, verborgen achter hun maskers, die zijn gekomen om het paar belachelijk te maken. Het tafereel lijkt carnavalesk en hilarisch, maar is tegelijkertijd bitter. De uitdrukking van de vermomming onthult immers de ware aard van de personages: ze zijn dwaas en boosaardig (*“De intrige”*, z.d.). Met zo’n vreemd schilderij brengt hij een hommage aan de meesters van het bizarre zoals Jheronimus Bosch en Pieter Bruegel de Oude (*“The Intrigue, James Ensor”*, z.d.).

Het derde en het laatste voorbeeld dat ik zal noemen is *Maskers die de dood confronteren*. Het schilderij dateert uit 1888. De dood staat centraal. Het lijkt te zitten en verdrietig te zijn, rond haar staan de mensen die maskers dragen en ze lijken de situatie uit te lachen. Ze spelen een gevaarlijk spel. De witte huik die de dood draagt maakt een contrast tussen de dood en de andere elementen van het schilderij. De maskerdragers zijn in levende kleuren gekleed. Maar de witte kleur, in dit geval de kleur van de dood, domineert de doek – al die maskers hebben witte elementen op hun

slikanjem maski. Tako sam filozofski mogao da posmatram kako se prikrijevna, lukava, proračunata lica tih kukavica ruše pod mojim prezirnim izobličavanjem” (Veelenturf, 2008).

Ironično, Ensor je s vremenom i sebi napravio masku, da bi sakrio svoju pravu prirodu i odbranio se od svojih neprijatelja ali i da bi ih napao. Od jednog nesigurnog, neshvaćenog i postidećenog mladića postaje pionir u svetu umetnosti, ogorčeni čovek napumpanog ega koji ismeva svoje savremenike. Dakle postao je ono za šta je optuživao svoje neprijatelje – čovek iza maske (Werman, 2003).

Kako izgledaju maske u Ensorovom radu

Dobar primer upotrebe maski kod Ensora je njegov Autoportret sa maskama, koji je naslikao 1899. godine. U njemu sebe prikazuje okruženog maskama. U centru slike nalazi se sâm umetnik. Ukoliko obratimo pažnju na njega, vidimo da izgleda pomalo zabrinuto, verovatno zbog duhova, demona, čudovišta i kostura koji ga okružuju. Ova slika je jasan prikaz umetnikovih osećanja nepripadanja društvu. Prikazuje socijalnu otuđenost (DailyArt, 2014). Karnevalske simbole koristi kao alegoriju za zlo. Ovo delo takođe je omaž jednom od Rembrandtovih autoportreta, koji se, kao i Ensor, osećao napušteno (*“Ensor’s eerie self portrait”*, 1981).

Intriga, naslikana 1911. godine, prikazuje scenu iz umetnikovog ličnog života. Njegova sestra se udaje za kineza. Njegova sestra, Mariet, naslikana je s plavom kosom i zelenim plaštom na ramenima. Pored nje stoji čovek sa cilindrom na glavi. Veridba ovog para izazvala je skandal u Ostendeu. Ensor slika tračare, skrivene iza svojih maski, koje su tu došle da se podsmevaju paru. Čitava scena deluje karnevalski i smešno, ali je istovremeno i neprijatna. Izrazi maski otkrivaju pravu prirodu likova: oni su smešni i zli (*“De intrige”*). Ovako čudnom slikom on daje omaž majstorima bizarnog kao što su Hijeronim Boš i Piter Brojgel Stariji (*“The Intrigue, James Ensor”*).

Treći i poslednji primer koji ću navesti je slika Maske koje se suočavaju sa smrću. Slika datira iz 1888. godine. Smrt je u centru slike. Izgleda kao da sedi i kao da je tužna, oko nje su ljudi koji nose maske i izgleda kao da se podsmevaju celoj situaciji. Igraju se vatrom. Beli ogrtač koji smrt nosi pravi kontrast između smrti i drugih elementa slike. Nosioci maski su obučeni u živopisne boje. Ali bela boja, u ovom slučaju boja smrti dominira platnom – svi ljudi sa maskama imaju bele elemente na sebi, i nebo izgleda skoro belo. Ovo nagoveštava da će smrt na kraju pobediti. Ova slika predstavlja borbu društva sa shvatanjem smrti, uprkos činjenici da je smrt neizbežna (*“Masks Confronting Death,”* 2020).

zelve, en de hemel lijkt bijna wit te zijn. Dit symboliseert dat de dood uiteindelijk zal winnen. Het schilderij toont de strijd van de samenleving met het begrip van de dood, ondanks het feit dat de dood onvermijdelijk is ("Masks Confronting Death," 2020).

Conclusie

Dus, zoals ik al heb gezegd, Ensors eerst contact met maskers was in de winkel van zijn moeder. Ensor gebruikte maskers in zijn werk om de ware ziel van mensen te laten zien. Die maskers waren een soort van kritiek op de maatschappij, en een soort van wraak aan zijn vijanden. We kunnen ook zeggen dat hij ook een masker voor zichzelf heeft gemaakt – dat van een bewust man met een opgeblazen gevoel van eigenwaarde. Mijn eigen mening is dat als Ensor niet uit de maatschappij was verbannen, en als hij niet zo'n harde kritiek op zijn werk had gekregen, dan zou hij nooit zo'n groot kunstenaar zijn geworden. Ik denk dat de pijn de artiest maakt, en Ensor heeft zeker zijn pijn op de doek geplaatst. Zijn gevoelens van eenzaamheid, anders zijn en verlangen naar wraak zijn zeer zichtbaar in zijn werk, met name uit zijn gebruik van maskers.

Zaključak

Dakle, kao što sam već navela, Ensorov prvi kontakt sa maskama bio je u suvenirnici njegove majke. Ensor je koristio maske da bi prikazao pravu prirodu ljudi. Te maske su bile vrsta kritike društva i vrsta osvete njegovim neprijateljima. Može se reći da je i sebi napravio masku – masku čoveka velikog samopouzdanja i napumpanog ega. Po mom mišljenju Ensor ne bi postao tako veliki slikar da nije izopšten iz društva i da njegov rad nije bio tako oštro kritikovan. Mislim da bol čini umetnika, a Ensor je svoj bol sigurno preneo na platno. Osećanja usamljenosti i različitosti, ali i želja za osvetom jasno se vide u njegovim delima, i to najviše na osnovu načina na koji koristi maske.

Bronnen/Izvori

James Ensor (1860–1949) *Het onbegrepen genie James Ensor*. (z.d.). Art Salon Holland. Geraadpleegd op 3 januari 2022, van <https://www.artsalonholland.nl/grote-meesters-kunstgeschiedenis/james-ensor-belgische-moderne-kunst>

Metlic, D. (2017). James Ensor: Artist surrounded by masks. *Kultura*, 156, 192–209. <https://doi.org/10.5937/kultura1756192m>

Werman, D. S. (2003). James Ensor and the Mask of Reality. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 5(3), 335–348. <https://doi.org/10.1023/a:1023948201837>

Lorrain, J. (1901). Monsieur de Phocas. Société d'éditions littéraires et artistiques. «Vous verrez quel homme est cet Ensor et quelle merveilleuse divination il a de l'invisible et de l'atmosphère que créent nos vices... Nos vices, qui de nos visages font des masques.»

Veelenturf, K. (2008). Het bal masque van James Ensor. *Desipientia: zin & waan*, 15(1), 4–9. <http://www.kees-veelenturf.nl/pblktsvnksvlntrf.html>

DailyArt. (2014). [Mobile app]. App store. <https://www.getdailyart.com/en/>

Ensor's eerie self portrait. (1981, 28 augustus). BBC. Geraadpleegd op 4 januari 2022, van <https://www.bbc.co.uk/programmes/p00hqq27>

The Intrigue, James Ensor. Minneapolis Institute of Art. (z.d.). <https://new.artsmia.org/>. Geraadpleegd op 5 januari 2022, van <https://collections.artsmia.org/art/1800/the-intrigue-james-ensor>

Masks Confronting Death - Formal and Historical Analysis Essay. (2020, 6 mei). MID-TERMS. Geraadpleegd op 5 januari 2022, van <https://mid-terms.com/essays/masks-confronting-death/>

V Vertalingen en literatuur

Prevodi i književnost

De tegenstelling tussen westerse en oosterse levensbeschouwing in de roman *De stille kracht* van Louis Couperus

door/pijse: Anja Tramošljanin

Abstract: De koloniale roman *De stille kracht* van Louis Couperus tematiseert de compromisloze verhoudingen tussen westerse en oosterse levensbeschouwing in Nederlands-Indië. Het verhaal van de Nederlandse ambtenaar Otto van Oudijck schetst ook een beeld van de strijd tussen westers rationalisme en oosterse mysterie, de stille kracht van het inheemse volk en hun land. Hoe beschrijft Couperus die twee volken en hun culturen? Is het verschil tussen de twee culturen te groot om te overbruggen? Van welk standpunt exploreert hij deze tegenstelling? En ten slotte, waarom kan *De stille kracht* ook als een roman van hybridisatie gelezen worden? In dit werkstuk zal ik, met behulp van voorbeelden uit de roman en secundaire literatuur, proberen om een antwoord op deze vragen te geven.

Sleutelwoorden: koloniale literatuur, Nederlands-Indië, Louis Couperus, levensbeschouwing, Eurocentrisme, Oriëntalisme, hybridisatie

Inleiding

In de zeventiende eeuw werd Nederland een koloniale mogendheid. De belangrijkste koloniën waren Indonesië, Suriname en de Caribische eilanden. Daarom verschijnt er in de negentiende eeuw koloniale literatuur. Geïnspireerd door zijn tijd in Nederlands-Indië¹, schreef Louis Couperus een koloniale roman met Indische thematiek – *De stille kracht*.

Het doel van dit werkstuk is om de tegenstelling tussen westerse en oosterse levensbeschouwing in de roman met behulp van concrete voorbeelden uit de roman te beschrijven, maar ook om te verklaren, door het gebruik van de secundaire literatuur, op welke manier Couperus daarmee omgaat.

Louis Couperus en Nederlands-Indië

Louis Couperus was één van de belangrijkste Nederlandse romanschrijvers van de negentiende eeuw. Hij was geboren in Den Haag, in het jaar 1863. Couperus begon als een dichter, maar vanaf de publicatie van zijn roman *Eline Vere* in 1889, schreef hij meestal proza. Zijn werk

¹ De benaming sinds 1814 van de voormalige Nederlandse koloniale bezittingen in de Indonesische Archipel; huidige Indonesië.

bestaan uit psychologische en historische romans, mythologische romans en symbolische sprookjes, korte historische verhalen, reisimpressies en journalistieke schetsen (Van Bork & Verkruijssse 1985: 152-153). Zijn belangrijkste werken zijn romans, zoals bijvoorbeeld *Eline Vere* (1889), *De stille kracht* (1900) en *De boeken der kleine zielen* (1901).

Hoewel Louis Couperus zelf in Den Haag was geboren, was er een sterk verband tussen zijn familie en Nederlands-Indië. Hij komt uit een familie van ambtenaren in het Indische Binnenlands Bestuur. Zijn vader wilde dat Louis ook een ambtenaar in het Indische bestuur wordt, maar hij wilde zich helemaal aan het schrijven wijden. Hij had wel eens over zichzelf geschreven: "Als ik geen schrijver was geboren, was ik zeker Oost-Indisch ambtenaar geworden." Couperus bracht ook een deel van zijn leven door in Nederlands-Indië - hij was eigenlijk in Batavia geschoold. Hij schreef *De stille kracht* in het jaar 1899, toen hij weer in Batavia was verbleven. (Kuipers, n.d.)

Over de roman *De stille kracht*

In het jaar 1900 verschijnt de roman *De Stille Kracht*. Eerst was hij gepubliceerd in afleveringen in *De Gids*²,

² Nederlands oudste algemeen culturele en literaire tijdschrift, in 1837 opgericht door o.a. Potgieter.

en straks ook in de boekvorm. In deze roman gaat het over een Nederlandse resident in Nederlands-Indië, Otto van Oudijck, en zijn ondergang veroorzaakt door de stille kracht (Bel 2018: 31).

Deze roman kan tot de literatuur van het naturalisme gerekend worden, met name vanwege de belangrijke rol die de omgeving speelt. De Indische omgeving zelf zorgt ervoor dat Europeanen het daar niet uithouden. Alle personages zijn bepaald door drie factoren: *race*, *milieu* en *moment*³. En zoals de meeste naturalistische romans, kan hij als “de geschiedenis van een ontzuivering” gelezen worden (ibid.: 34) Daarnaast heeft *De stille kracht* kenmerken van andere literaire stromingen, zoals het decadentisme en de mystiek, en hij is ook een typisch voorbeeld van een Indische roman. (Bel 2014: 54-56)

Wat is de stille kracht?

De titel van de roman wijst naar de mysterieuze macht die een paar vreemde, en voor Westerlingen onbegrijpelijke, gebeurtenissen op het eiland veroorzaakt. De badkamerscène, waarin Léonies blanke lichaam besmeurd wordt met rode *sirih*⁴, is het meest bekende voorbeeld van de werking van de stille kracht, het mystieke element in de roman (Pattynama 2014: 75). Eigenlijk symboliseert de stille kracht het verzet van de Javanen tegen de Nederlandse overheersing.

Samenvatting

Aan het begin van de roman wordt de resident van Laboewangi, Otto van Oudijck, en zijn familie, geïntroduceerd. Hij heeft vier kinderen uit zijn eerste huwelijk met een nonna, en hij is hertrouwd met Léonie, een *femme fatale*. Ze heeft een geheime relatie met haar stiefzoon Theo en met Addy de Luce, op wie haar stiefdochter Doddy ook verliefd is. Ook andere personages, zoals bijvoorbeeld Onno en Eva Eldersma, worden aan de lezer geïntroduceerd.

Van Oudijck is een typische Nederlandse ambtenaar, een hardwerkende man van logica. Hij vindt zijn werk in Laboewangi goed, en hij is tevreden. Het enige probleem is zijn conflict met de Indische regent Soenario. Als de stille kracht aan het werken is, en als de vreemde gebeurtenissen in het huis van de resident plaatsvinden, loopt zijn familie weg. Nog steeds houdt Van Oudijck vast aan zijn westerse ratio, en gelooft in geen mysterieuze kracht. Hij besluit tot een scheiding nadat hij Léonies relatie met Addy ontdekte, en ze vertrekt naar Parijs. Doddy en Addy trouwen, maar ze, en zelfs Theo, verlaten Laboewangi.

Aan het einde gaat Van Oudijck ook ten onder door de stille kracht, en hij geeft zijn positie als resident op. Hij blijft op Java wonen, met een inheemse vrouw en haar familie, maar nu als een totaal veranderde man.

³ Erfelijkheid, omstandigheden en tijdsgewricht.

⁴ Het sap van de uitgekauwde betelnoot

De tegenstelling tussen westerse en oosterse levensbeschouwing

Soms maakt Indië me bang. Voelen jullie dat geen van allen? Een vage angst, een geheimzinnigheid in de lucht, iets dreigends... Ik weet het niet. De avonden zijn soms zoo vol geheimzinnigheid en er is iets mysterieus in het karakter van den inlander, die zoo ver van ons staat, zooveel van ons verschilt... (Couperus 1993: 62).

De stille kracht exploreert bekende koloniale thema's als de tegenstelling tussen Oost en West (Pattynama, 2014: 62). Dit is geen echte antikoloniale roman want Couperus schrijft van een Eurocentrisch standpunt. Europese cultuur staat in deze roman centraal, hoewel de gebeurtenissen op het eiland Java plaatsvinden. Het inheemse volk krijgt dus geen stem.

Eurocentrisme en Oriëntalisme

Eurocentrisme betekent dat Europese cultuur in de roman dominant is en ze wordt vertoond alsof ze boven de oosterse cultuur is. De lezer volgt het perspectief van Westerlingen in details, maar er is weinig verteld direct uit het perspectief van de Javanen, “die een mooie, decadente en oriëntalistische rol krijgen toebedeeld” (Bel 2014: 54). De manier waarop de tegenstelling tussen de westerse en oosterse levensbeschouwing beschreven is, kan ook met het begrip Oriëntalisme verbonden worden. Dit begrip was geïntroduceerd in de twintigste eeuw door de literatuurwetenschapper Edward Said. Hij definieerde Oriëntalisme als een manier van spreken, denken en schrijven dat het westen van “een Ander” onderscheidt. Dat betekent dat de westerse cultuur voor ratio, verlichting en beschaving staat, terwijl de Oriënt als achterlijk, emotioneel en onbeschaafd werd beschreven. Voor de Westerlingen zijn de inlanders van Laboewangi, de Javanen, “een Ander”. In dit voorbeeld is te zien wat de Hollandse resident Van Oudijck over de regent Soenario, dus een inlander, denkt:

Maar Soenario vond hij oneigenlijk, geen ambtenaar, geen Regent, alleen maar een fanatieke Javaan, die zich hulde in iets van geheim: allemaal nonsens, dacht Van Oudijck. Hij lachte om Soenario's faam van hoogheiligheid, die de bevolking hem gaf. Hij vond hem onpraktisch: een gedegenereerde Javaan, een gedetraqueerde Javaanse gommeux! (Couperus 1993: 36).

Aan de andere kant, draait Couperus de machtsverhouding hier om. In deze roman toont hij dat de Westerlingen,

de Hollanders, voor de inlanders ook “een Ander” zijn. Ze worden als de onbegrijpelijke vreemdelingen gezien (Pattynama 2014: 65). In het eerste hoofdstuk beschrijft Couperus hoe de Javaanse hoofdoppasser de resident Van Oudijck, en de andere Hollanders, ziet:

Wat doet hij hier zoo vreemd te staan bij den vuurtoren... Zoo vreemd, die Hollanders... Wat denkt hij nu... Waarom doet hij zoo... Juist op dit uur op deze plek... De zeegeesten waren nu om... Er zijn kaaimannen onder het water, en iedere kaaiman is een geest... Zie, daar heeft men aan ze geofferd, pisang en rijst en dèng- dèng en een hard ei op een vlotje van bamboe; onderaan bij het voetstuk van den vuurtoren... Wat doet Kandjeng Toean nu hier... Het is hier niet goed, het is hier niet goed... tjelaka, tjelaka... En zijn spiedende ogen gleden op en neer langs den breeden rug van zijn heer, die maar stond en uitzag... Waar zag hij naar toe...? Wat zag hij aanwaaien in den wind...? Zoo vreemd, die Hollanders, vreemd... (Couperus 1993: 11).

Het verschil tussen de twee culturen

In het vorige citaat is ook het verschil tussen de Westerlingen en het Javaanse volk, de tegenstelling tussen hun twee culturen, op te merken. De lokale bevolking is echt bijgelovig, ze geloven in verschillende geesten, zoals de kaaimannen in het water. Ze hebben in die tijd aan die geesten voedsel geofferd, dat wordt ook in het eerste hoofdstuk beschreven. De Westerlingen, en met name Van Oudijck, geloven er niet in. Voor hen is de oosterse mysterie nonsens en daar zien we duidelijk de strijd tussen westers rationalisme en oosterse mysterie. Nederlanders zouden nooit geïntegreerd worden, ze begrijpen de cultuur en de omgeving helemaal niet. Ze zijn praktisch, ambitieus, rationeel – ze zijn naar Indië gekomen om rijk te worden en ze zijn van plan om daarna met deze rijkdom terug naar Nederland te gaan om rust te vinden (Pattynama 2014: 64). “Tussen de twee culturen gaapt een kloof die niet te overbruggen is” (Bel, 2018: 35).

De Hollanders probeerden elementen van de Europese cultuur naar Java te brengen, maar die behoren daar niet. Dat is duidelijk te zien in het personage van Eva Eldersma, de vrouw van de secretaris Onno Eldersma. Eerst probeerde ze het mooie in Indië te zien, maar ze vond Laboewangi saai en ze miste de kunst en de muziek

van Europa. En ze wilde elementen van die Europese geest naar Laboewangi brengen, bijvoorbeeld de muziek, maar haar piano speelde altijd vals. Zelfs zij, een artistieke Europese vrouw, voelt zich alsof ze, de Westerlingen, daarbij niet behoren. Ze voelt de stille kracht, die hen, vreemdelingen, wil weghalen. Ze heeft wel eens aan Van Helderer, een man van haar zeer Europese vriendenkring in Laboewangi, gezegd:

Wij zijn idioot, hier, wij Westerlingen in dit land. Waarom brengen we hier geheel den nasleep van onze dure beschaving, die het hier toch niet uithoudt! ... Al jullie cultuur, waarmee je rijk wilt worden, - dat is een Westers idee, dat mislukt op den duur (Couperus 1993: 150).

De stille kracht als een roman van hybridisatie

De stille kracht kan ook als een roman van hybridisatie gezien worden. Hier spreken we over talige, raciale en culturele hybridisatie. Dus, de Oosterlingen waren voor de Westerlingen “een Ander”, en omgekeerd. Eerst was het makkelijk om “een Ander” te definiëren, en het probleem ontstond pas wanneer deze Ander niet meer duidelijk te onderscheiden viel. Naast het verzet van de Javaanse volk tegen de Nederlandse overheersing, thematiseert *De stille kracht* “het proces van vermenging van Nederlanders met de Ander waarbij eenduidige identiteiten verdwijnen” (Gera 2012: 87).

Raciale hybridisatie betreft kinderen van gemengd bloed, zoals bijvoorbeeld alle vier kinderen van de resident Van Oudijck – ze zijn allemaal hybride mensen, sinjo’s en nonna’s. Misschien het meest prominente voorbeeld voor de raciale hybridisatie is de familie De Luce, Addy’s familie, omdat ze half Indo’s en half Solo’s zijn. Er waren ook witte Europeanen die in Indië opgegroeid zijn, of die zelfs nooit naar Europa geweest zijn. Dat is het geval met Ida en Frans van Helderer, de personages uit Eva Eldersma’s vriendenkring. Daarom doen ze hun best om meer Europees te lijken. Hun vreemde identiteiten en hun gedrag wijzen naar culturele hybridisatie. En ten slotte, de makkelijkste om in de tekst op te merken is talige hybridisatie. De roman is vol met Indische woorden. “Deze integreren zich niet in de Nederlandse tekst: De Indische woorden zweven als aparte eilanden in een zee van het Nederlands” (ibid., 2012: 93).

Hoewel hij geen echte antiekoloniale roman is, suggereert dit perspectief op *De stille kracht* als een roman van hybridisatie impliciet antiekolonialisme. Door het verdwijnen van eenduidige identiteiten, toont Couperus de verzwakking van de Nederlandse koloniale macht. Als er geen “Ander” meer is, is er ook geen overheersing.

Conclusie

Om een conclusie te trekken, blijft *De stille kracht* van Louis Couperus vandaag de dag een belangrijk deel van de Nederlandse literatuur, zowel als een uitstekend literair werk als een herinnering aan het koloniale verleden. Hij vestigt de aandacht op de verhoudingen in de samenleving en cultuur tijdens de Nederlandse overheersing in Nederlands-Indië. Couperus beschrijft de tegenstelling tussen westerse en oosterse levensbeschouwing en hij maakt het duidelijk dat die twee nooit in harmonie zouden blijven, of door elkaar begrepen worden. Aan de andere kant maakt Couperus in zijn werk ook ruimte voor de complexe identiteiten die in deze vermengde omgeving ontstaan. Wat gebeurt er dan als de 'zuivere' Nederlandse identiteit verloren is? Daarom kan men zeggen dat deze roman, op een of andere manier, de bevrijding van Indonesië aankondigt.

Bibliografie

1) Primaire literatuur:

- Couperus, L. 1993. *De stille kracht*. Herdrukt naar de 1e druk. Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij.

2) Secundaire literatuur:

- Bel, J. 2014. 'Een vlammend rode flamboyant: Indië in het werk van Couperus rond 1900'. *Indische Letteren*, Jaargang 29. pp. 48-61.
- Bel, J. 2018. 'Fin de siècle en belle époque (1900-1914)'. *Bloed en rozen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1900-1945*. Amsterdam: Prometheus. pp. 30-43.
- Gera, J. 2012. 'De stille kracht van Couperus als roman van hybridisatie'. *Acta Neerlandica*, 9. pp. 87-96.
- Kuipers, A. 'Achtergronden: Couperus en Indië'. *Koninklijke Bibliotheek | Nationale Bibliotheek van Nederland*. Geraadpleegd op 8 januari 2022 van <https://www.kb.nl/themas/nederlandse-literatuur-en-taal/oostwaarts/achtergronden-couperus-en-indie>
- Pattynama, P. 2014. 'Angstige Hollanders en louche Indo's in De stille kracht'. *Indische Letteren*, Jaargang 29. pp. 62-79.
- Van Bork, G.J. & Verkruijsse P.J. 1985. 'Couperus, Louis Marie Anne'. *De Nederlandse en Vlaamse auteurs van middeleeuwen tot heden met inbegrip van de Friese auteurs*. De Haan: Weesp. pp. 152-153.

Vertalen

Wij, Eleonora Tomic en Teodora Mitrovic, zijn vierdejaars studentes en hebben twee Servische gedichten vertaald. Renske, onze docente Nederlands, heeft samen met ons aan de vertalingen gewerkt. Tijdens het zomersemester 2022 heeft Renske aan onze vakgroep een opdracht gegeven: we moesten een korte tekst in het Servisch vinden en hem naar het Nederlands vertalen. We besloten om naar bekende gedichten te zoeken. Eleonora koos voor het gedicht van Dusko Radovic: 'Lepo je sve što je malo'. Dit gedicht was een echte uitdaging voor haar maar de boodschap die positief is, maakte het waard. Teodora koos voor 'Plava zvezda' van Miroslav Antic. Dit gedicht herinnerde haar aan haar kindertijd en hoe belangrijk het is om groot te dromen. Hiermee willen we ook Renske bedanken voor haar hulp en steun tijdens het vertaling-sproces.

Prevodenje

Mi, Eeonora Tomić i Teodora Mitrović, studentkinje smo četvrte godine i prevele smo dve pesme na holandski jezik. Renske, naša profesorka holandskog, radila je zajedno sa nama na prevodu. Tokom letnjeg semestra 2022. godine, Renske je dala zadatak našog grupi – trebalo je da pronađemo kratak tekst na srpskom i da ga prevedemo na holandski. Odlučile smo da potražimo poznate pesme. Eleonora je izabrala pesmu Duška Radovića – „Lepo je sve što je malo“. Ova pesma je bila pravi izazov za nju ali zbog pozitivne poruke trud se isplatio. Teodora je izabrala pesmu „Plava zvezda“ Miroslava Antića. Ova pesma ju je podsetila na njeno detinjstvo i na to koliko je važno imati snove. Ovim putem želimo da se zahvalimo Renske na pomoći i podršci tokom prevodilačkog procesa.

Lepo je sve što je malo

Čim se nešto malo, malo rodi,
na kamenu, grani ili vodi,
prvi dan mu uz ljuljašku tepa:
Budi lepo kao što je lepa...
...Svaka buba od hiljadu buba,
svaka ptica od hiljadu ptica,
svaka riba od hiljadu riba!
Čim se nešto uspravi nad travom
– lupi glavom po prostranstvu plavom,
dan ga bodri: rasti i ne strepi,
bićeš lepo kao što su lepi...
...Svaka zvezda od hiljadu zvezda,
svaka klica od hiljadu klica,
svaka pesma od bezbroj pesama!
Čim se nešto oglasi u svetu,
u pokretu, glasu ili cvetu
– sluti, čuje kroz damare slepe:
već sam lepo kao što su lepe...
...Svaka buba od hiljadu buba,
svaka klica od hiljadu klica,
svaka ptica od hiljadu ptica!...

Duško Radović

Mooi is alles wat klein is

Zodra er iets kleins, klein geboren wordt,
op een steen, een tak of in het water,
wordt op de eerste dag schommelend toegefluisterd:
“wees mooi zoals de schoonheid van...
...Dat ene kevertje uit duizenden kevers,
dat ene vogeltje uit duizenden vogels,
dat ene visje uit duizenden vissen!”
Zodra er iets uit het gras oprijst
– zijn hoofd stoot tegen blauwe ruimte,
aangemoedigd door de dag: “groeï en wees niet bang,
je zult net zo mooi zijn als zij...
...Dat ene sterretje uit duizenden sterren,
dat ene kiempje uit duizenden kiemen,
dat ene liedje uit ontelbare liederen!”
Zodra zich iets in de wereld bekend maakt,
in beweging, stem of bloem
– vermoedt, hoort het door blinde pulserende levenskracht:
“Ik ben al zo mooi als zij...
...Dat ene kevertje uit duizenden kevers,
dat ene kiempje uit duizenden kiemen,
dat ene vogeltje uit duizenden vogels!”

vertaald door: Eleonora Tomić

Plava zvezda

Iza šuma, iza gora, iza reka, iza mora,
žbunja, trava,
– opet noćas tebe čeka čudna neka zvezda plava,
zvezda prava.

Čak i ako ne veruješ, probaj toga da se setiš.
Kad zažmuriš i kad zaspiš, ti pokušaj da je čuješ,
da odletiš,
da je stigneš i uhvatiš i sačuvaš kad se vratiš.

Ali pazi:
ako nije sasvim plava, sasvim prava,
mora lepše da se spava, da se sanja do svitanja,
mora dalje da se luta,
– tristo puta, petsto puta,
mora druga da se nađe... treća... peta...
mora u snu da se zađe na kraj sveta
i još dalje iza kraja – do beskraja.

Mora biti takve zvezde.
Šta se čudiš?
Pazi samo da je negde ne ispustiš dok se budiš.
Pazi samo da se negde ne izgubi,
ne povredi.
Takva zvezda u životu mnogo znači, mnogo vredi.

Ja ti neću reći šta je ova zvezda plava,
zvezda sjajna.
Kad je nađeš – sam ćeš znati.
Sad je tajna.

Miroslav Antić

De blauwe ster

Achter de bossen, achter de bergen, achter de rivieren, achter de zeeën,
struiken, grassen,
– wacht vannacht weer een zeldzame blauwe ster op jou,
een echte ster.

Zelfs als je er niet in gelooft, probeer je dat te herinneren.
als je je ogen sluit en als je in slaap valt, probeer hem te horen,
weg te vliegen,
hem in te halen en te vangen en te behouden wanneer je terugkomt.

Maar let op:
als hij niet helemaal blauw is, helemaal echt,
moet er beter geslapen worden, tot het ochtendgloren gedroomd worden,
moet er verder gedwaald worden,
– driehonderd keer, vijfhonderd keer,
moet er een andere gevonden worden... een derde... een vijfde...
moet er in de droom naar het einde van de wereld
en nog verder achter het einde – tot de oneindigheid.

Zo een ster moet er zijn.
Wat verbijstert jou?
Let alleen op hem niet ergens te laten vallen als je wakker wordt.
Let alleen op dat je hem niet ergens kwijt raakt,
of beschadigt,
Zo een ster betekent veel in het leven, hij is heel waardevol.

Ik zal je niet vertellen wat deze blauwe ster is,
een schitterende ster.
Als je hem vindt – zul je het weten.
Nu is het een geheim.

Vertaald door: Teodora Mitrović

Valentina Baktijarević:

Ik wilde je vertellen dat/ Htela sam da ti kažem da

vertaald door/prevele: Ivana Zubac, Nevena Kedžić, Jana Ćirović

Poezija. Ljudi je doživljavaju na različite načine. Različito utiče na njih. Ali na kraju, poezija ima moć da dotakne čoveka na neopisiv način. Mi ne govorimo o tome da svako delo ima tu moć. Ali na našu sreću, naišli smo na jednu izuzetnu pesnikinju kojoj to polazi za rukom. Valentina Baktijarević je mlada pesnikinja iz Srbije. Njen stil pisanja je specifičan, drugačiji moglo bi se reći. Valentina koristeći minimum vokabulara uspeva da čitaocima dočara širok spektar emocija. Upravo zbog ovih karakteristika odlučile smo se da prevedemo i da Vam predstavimo jedno njeno delo. Nadamo se da ćete u njemu uživati koliko i mi. Više Valentininih pesama možete pronaći u njene dve zbirke. Osim toga, ova pesnikinja je aktivna i na društvenoj mreži Instagram, gde je njena poezija takođe dostupna.

Poëzie. Iedereen heeft een eigen kijk daarop. Het beïnvloedt mensen verschillend. Maar uiteindelijk heeft het de kracht om je op een onbeschrijfelijke manier te raken. We hebben het er niet over dat elk gedicht deze kracht heeft. Maar gelukkig voor ons, hebben we een uitzonderlijke dichteres gevonden die dit met gemak kan. Valentina Baktijarevic is een jonge dichteres uit Servië. Haar schrijfstijl is specifiek, anders zouden sommigen zeggen. Met een minimum aan woordenschat weet Valentina een wijde selectie aan emoties op de lezers over te brengen. Het is precies vanwege deze kenmerken van haar schrijven dat we besloten hebben een van haar werken te vertalen en aan u voor te stellen, waarvan u hopelijk net zoveel geniet als wij. U kunt meer van haar gedichten vinden in haar twee bundels. Deze dichteres is ook actief op het sociale netwerk Instagram, waar haar gedichten ook te vinden zijn.

htela sam da ti kažem da
nisam postala bolja
trulo je
I tada je bilo
ne ponavljaš mi dugo
ponavljam mi za obe i
ništa
sve znam i sasvim
mi je svejedno
ne mogu da ti objasnim
koliko želim da me čuješ
htela sam da ti kažem da često zatvaram oči
spavam ali se
nemam gde vratiti
ne sanjam
ne plačem
prljava je
zaboravila sam put do kuće
i ne znam gde živim
znam gde sam
izgubila sebe
zaboravljam gde sam tebe
tamo te stalno tražim
tiho je i prazno
suvišno
gde da pođem
htela sam da ti kažem da se stalno pitam gde si
ti uporno nisi
tamo gde te tražim
ili nisam ja
ako pitam glasno

reći će da si umrla
dobro
sve sam unapred okončala i
čekam da prođem
ako je nešto trebalo da shvatim
zalud su se trudili
nisam shvatila ništa
otkucavam
puštam stvari da mi odu
odbrojavam
htela sam da ti kažem da sam se setila
kako smo pustile svet
kroz prste
u parku
iste me ruke umivaju
nikako da se probudim
treba da te pustim
da se pustim
da pustim pusta pusto
da spavam
da zaboravim da
te čekam
zapravo
htela sam da ti kažem
da mi se pije hladno vino
danima
vidiš
nisam postala bolja
budala

ik wilde je vertellen dat
ik niet beter werd
het is erg
toen was het ook
je herhaalt het al lang niet meer
ik herhaal voor ons allebei en
niets
ik weet alles en het maakt
mij niet uit
ik kan het je niet uitleggen
hoeveel ik wil dat je mij hoort
ik wilde je vertellen dat ik mijn ogen vaak sluit
ik slaap maar
ik heb geen plek om naar terug te komen
ik droom niet
ik huil niet
het is vies
ik vergat hoe ik terug naar huis kan komen
ik weet niet waar ik woon
ik weet waar ik
mezelf verloor
ik vergeet waar ik je verloor
daar zoek ik je altijd
het is rustig en leeg
overbodig
waar moet ik heen
ik wilde je vertellen dat ik me steeds afvraag waar je bent
je bent nooit daar
waar ik naar je zoek
of daar ben ik niet
als ik het hardop vraag
zullen ze zeggen dat je dood bent
prima

ik heb aan alles vooraf een einde gemaakt en
ik wacht om te verdwijnen
als ik iets moest leren
was dat tevergeefs
ik begreep niets
ik verdwijn
ik laat alles los
ik tel
ik wilde je vertellen dat ik me herinner
hoe we de wereld lieten gaan
door onze vingers
in het park
diezelfde handen wassen mijn gezicht
ik kan niet ontwaken
ik moet je laten gaan
mezelf laten gaan
om gewoon los te laten
ik moet slapen
ik moet vergeten dat
ik op je wacht
eigenlijk
ik wilde je vertellen
dat ik zin in koude wijn heb
dagen al
zie je
ik werd niet beter
gek

VI Interviews

Intervjui

Uitwisselingen

Razmene

Ludmila: Nieuwsgierigheid is onze beste vriend

door/intervju vodio: Milan Ristić

Hallo Ludmila, hoe gaat het? Ik ken je al, maar toch wil ik je een flink filosofische vraag stellen, zodat de lezers jou ook wat beter kunnen leren kennen: Wie ben jij?

Hallo Milan, hallo allemaal, bedankt voor de uitnodiging om zich te delen met de ervaringen van zo'n mooie periode van mijn leven. Ik ben Slowaakse, woon in Bratislava (de hoofdstad van Slowakije) met mijn ouders, broers en zuster. Aan de Comenius Universiteit studeer ik Nederlands en Duits. Van kinds af aan ben ik gek op reizen aangezien mijn grootouders 500 km van onze stad leven. Onderweg kan je veel activiteiten doen. Je kan bijvoorbeeld door het raampje kijken en van een prachtig uitzicht genieten. Of je kunt gewoon met anderen kletsen. Als je het rustiger wilt hebben kan je ook een leuk boek lezen. Dit alles doe ik heel graag ongeacht of ik aan het reizen ben of niet. Ik hou van lange wandelingen met leuke mensen met wie ik interessante gesprekken kan voeren. Boeken lezen betekent voor mij ontspanning en de deur tot een wijde zee van ideeën en gevoelens waar ik lekker in mag zwemmen. Ik zou toevoegen dat ik vooral van zulke boeken hou waar ik nog ook later over moet nadenken. Dat noem ik goede literatuur.

Je studeert Nederlands, ook zoals ik. Waarom heb je het Nederlands gekozen, en geen andere taal?

Dit is een goede vraag dat moet ik toenemen. Eigenlijk wilde ik een andere taal studeren in plaats van het Nederlands, namelijk het Italiaans. Toen ik ging studeren was het niet mogelijk. Ik was teleurgesteld en moest iets anders kiezen. Nederlands klonk zo exotisch en bovendien had ik er geen voorkennis voor nodig. Dat vond ik gunstig en was nieuwsgierig hoe die taal werkt en klinkt. Ik heb helemaal geen spijt dat ik uiteindelijk voor Nederlands koos. Ik ben heel erg tevreden.

Je hebt ook een interessante studie ervaring gehad – je kreeg een Erasmus studiebeurs en bracht een semester in Brussel door. Hoe ging dat? Hoe vond je België en wat zijn sommige verschillen tussen Belgen en Slowaken die je meteen hebt opgemerkt? Wat viel je op en heb je misschien nieuwe gewoonten daar opgebouwd? Is er ook een verschil tussen de studiestructuur hier en daar?

Kortom, wat heb je wel thuis gebracht en wat zou je liever nooit meer willen zien?

Ja, deze mooie ervaring heb ik in mijn tweede studiejaar gedaan. Net toen Corona kwam, dus het was geen beste beslissing maar wie kon het voorspelen? Aangezien we in het eerste jaar een leuke docent hadden die ons zo enthousiast had verteld over de cultuur en het leven in Brussel, koos ik in de tweede ronde van registratie voor Brussel. Ik werd door fascinerende multiculturaliteit van die stad aangetrokken. Onze docent had gelijk gehad. Brussel is de hele wereld in een kleinere mate. Ik werd verliefd op Brussel op het eerste gezicht. Lopend door de straten merkte ik de gezichten van mensen, meestal glimlachten ze tegen mij, dat vond ik erg vriendelijk. Ik herinner me nog een man die helemaal vrij en vrolijk zang toen hij door de stad fietste. Op dat ogenblik kreeg ik zo fantastisch humeur hoewel het weer eerder onvriendelijk was. (Typisch Brussels – wind, regen en grijze hemel). Aan de universiteit waren mensen, docenten en studenten ook heel gastvrij en hulpbereid. Soms voelde ik me daar beter dan thuis. Misschien waren dat alleen maar eerste wonderbare momenten, alles was zo mooi nieuw, wie weet hoe dit alles zou zijn verlopen als ik niet na anderhalf maand had moeten vertrekken. Ik kan mijn kamergenote niet vergeten. Ze was mijn engel. Elke dag toen ik thuiskwam was ik zo blij dat ze daar was. Ik kon haar alles vertellen wat ik in de loop van de dag had beleefd. Ze kwam uit Afrika en was in Brussel ook voor één semester zoals ik. Haar optimisme hielp me meermaals. Ik was dankbaar dat we geen problemen hadden de huishoudelijke klusjes fair te verdelen over elkaar. Wat de studie daar betreft, ik vond elk vak heel interessant. Het vertalen was praktisch gericht, we moesten de woordenschat goed leren, tijdens het examen mochten we geen internet en vertaalhulpmiddelen gebruiken. Aan de ene kant zou men kunnen denken van raar of hoe kan dat? Geen zorgen, volgens mij was dat helemaal in orde. Tijdens het semester hebben we met vertaalhulpmiddelen gewerkt. Het examen was gebaseerd op de woordenschat van de teksten die we in de loop van het semester hadden vertaald. Het was goed om de woordenschat uit te breiden. Jullie vragen je waarschijnlijk af tussen welke talen ik had vertaald. Het antwoord is heel eenvoudig: aangezien ik Duits en Nederlands studeer, werkte ik met deze 2 talen

hoewel geen daarvan mijn moedertaal is. Het was dus een oefening in beide talen. Als jullie zulke kans hebben, zeker doen, jullie zullen veel leren. Klinkt een beetje moeilijk, klopt, het was niet makkelijk maar het was de moeite waard. Ik nam ook deel aan andere interessante cursussen, bijvoorbeeld Variatielinguïstiek. Lezingen hield fantastische, gedreven docent Wim Vandenbussche, elke lezing was een onvergetelijke belevenis hoewel ze twee uren duurden (met een pauze van 10 minuten). Helaas verplaatsten zich alle lezingen na anderhalf maand in het online-ruimte en ik moest terug naar Slowakije. Mijn avontuur ging door op een andere manier. Ik melde me niet af van het Erasmus-project, ik studeerde online op Vrije Universiteit Brussel. Mijn collega's waren vriendelijk en hielpen me ook van afstand. Spijtig genoeg ben ik met hen niet meer in contact. Hopelijk zal ik volgend jaar nieuwe vrienden vinden in Gent of Antwerpen. Wat ik persoonlijk heb geleerd van Brusselaars? Open te zijn voor iemand en vooral dat het leven mooier is zonder anderen te beoordelen.

Sommige mensen die een taal studeren hebben vaak problemen om een carrière te kiezen. Ze weten niet zeker wat de volgende stap na hun studies zou zijn. Wat is jouw plan, als je een hebt, voor je leven als neerlandica? Wat zijn je doelen en inspiraties in het gebied van de Nederlandse taal? – 200 woorden

Volgens mij zijn er veel opties voor ons. Nederland is een grote investeerder in ons land, er zijn bedrijven die mensen met de kennis van de Nederlandse taal nodig hebben, ik loop nu een stage bij zulke firma. Tot nu toe ben ik tevreden en ik kan me het goed voorstellen ook in toekomst te werken voor dat soort bedrijven. Ik ben van plan om het te combineren met literair vertalen omdat ik van literatuur hou. Buitendien droomde ik van gids te worden en veel reizen met de toeristen. Ik word ook door het sociaal tolk aangetrokken, volgens mij is het een heel belangrijke taak want je helpt mensen eigenlijk. In Slowakije bestaat die professe onder deze naam nog niet. Ik zou naar België kunnen gaan om daar de opleiding te volgen om sociaal tolk te worden... Aan de ene kant vind ik het spannend, aan de andere kant zou het te moeilijk zijn, denk ik, en het zou me veel tijd kosten. Op het eerste plaats dus zou ik naar een baan in mijn beurt rondkijken.

En tot slot – wat is jouw advies, of een 'bericht' voor jouw collega's in Belgrado?

Nieuwsgierigheid zou de beste vriend moeten worden van mensen die zich met de talen bezighouden. Nieuwsgierigheid laat alle angsten vallen, het is de deur tot de wereld en tot mensen, tot diversiteit en tot harmonie, tot communicatie en tot kennis, tot avonturen. Met nieuwsgierigheid zouden we het veer kunnen brengen, geloof ik. Veel succes!

Francesco Gucci: Hoe overleef je Belgrado / Preživeti Beograd

door/intervju vodile:

Ivana Zubac, Nevena Kedžić, Jana Ćirović

Om te beginnen, vertel ons iets meer over jezelf. Stel jezelf voor.

Dag, ik ben Francesco. Ik ben 21 jaar oud. Ik kom uit Palermo, Sicilië. Ik studeer rechten en ik ben in mijn derde jaar. Ik ben zes maanden geleden naar Servië gekomen via Erasmus, en ik ben momenteel aan het einde van het eerste deel van mijn masterprogramma. Na het afronden van mijn basisstudie in Italië moet ik hier nog vier maanden terugkomen om mijn volledige masterstudie te kunnen voltooien. Een van mijn belangrijkste levensdoelen is om rechter te worden, en dat is de reden waarom ik mijn best probeer te doen in wat ik doe.

Heb je ooit zo'n ervaring gehad? Heb je de kans gehad om deel uit te maken van het Erasmus-programma?

In zekere zin wel. Ik ben naar de Turkije gegaan via Erasmus. Maar alleen voor twee weken. Servië is mijn eerste Erasmus-ervaring voor een lange periode. Oké, meer over Turkije. Ik was 14 jaar oud. Ik was erg jong. Mijn middelbare school gaf me de kans om twee weken naar Istanbul, Turkije te gaan. Het was geweldig. Er zijn grote verschillen tussen hun cultuur en gewoonten en de onze. Dat was erg interessant. De mensen daar zijn erg

Za početak, reci nam nešto više o sebi. Predstavi se.

Zdravo, ja sam Francesco. Imam 21 godinu. Dolazim iz Palermo, sa Sicilije. Studiram Pravni fakultet i na trećoj sam godini. Preko Erasmusa sam došao u Srbiju na šest meseci, i trenutno završavam prvi deo svog master programa. Nakon završenih osnovnih studija u Italiji moram da se vratim ovde na još četiri meseca, kako bih završio celokupne master studije. Jedan od glavnih životnih ciljeva mi je da postanem sudija, i zato se trudim da uložim svoj maksimum u ovo što radim.

Da li si ikada imao iskustvo nalik ovom? Da li si imao priliku da budeš deo Erasmus programa?

Može se reći da jesam. Išao sam u Tursku preko Erasmusa ali samo na dve nedelje. Srbija mi je prvo Erasmus iskustvo na duži vremenski period. Dobro, nešto više o Turskoj. Imao sam 14 godina. Bio sam veoma mali. Srednja škola mi je pružila priliku da odem u Istanbul, u Tursku na dve nedelje. Bilo je neverovatno. Njihova kultura i navike su veoma drugačiji od naših. Ljudi su tamo izuzetno druželjubivi, veoma lepo su nas ugostili. Projekat je bio zasnovan na kulturološkim razlikama. Cilj je bio da se unapredi engleski jezik i da zemlje jednostavno nauče nešto više jedna o drugoj. Ali iskreno govoreći trenutno Erasmus iskustvo je mnogo više uticalo na mene. Srpski narod mi se veoma dopao. Smatram da ste veoma iskreni i prirodni za razliku od Italijana.

Kakvo mišljenje imaš o Srbiji?

Po nekom mom mišljenju Srbija ima veliki potencijal kao država. Mogu da primetim da se na Beogradu veoma radi. Posetio sam takođe Novi Sad i veoma mi se dopao. Mada se meni lično dopadaju manji gradovi. Nisam imao prilike mnogo toga da vidim, ali iz onog što sam video mogu da kažem da mi se Srbija dopada. Jedina stvar koja mi zaista smeta i na koju ne mogu da se naviknem je vreme u Srbiji. Za mene je veoma hladno ovde.

Kakvo mišljenje si stekao o Pravnom fakultetu ovde?

Pravni fakultet je dobar. Mislim da se smatra jednim od fakulteta sa najviše studenata u Srbiji. Profesori su zaista divni. Uvek su tu da pomognu i izađu u susret. Ne mogu da kažem da je Pravni ovde lakši nego u Italiji. Mada svakako da postoje razlike. Prvi put smo se susreli ovde sa mogućnosti pravljenja PowerPoint prezentacije, uopšteno se ovde koristi mnogo više tehnologije nego kod nas. Naravno postoji mogućnost da mi kao Erasmus studenti imamo drugačiji tretman ovde ali to ne mogu sa sigurnošću reći. Sveopšti utisak je veoma pozitivan, takođe sam upoznao mnogo kolega koji su zaista divni.

Šta misliš o srpskom jeziku? Da li ti se sviđa?

Iskreno, ne. Moram da budem iskren tokom ovog intervjuja, zar ne? Po mom mišljenju nije melodičan. Ponekad me podseća na ruski. Dosta se razlikuje od italijanskog, francuskog i španskog, to su ipak romanski jezici, a srpski pripada potpuno drugoj grupi jezika. Možda

vriendeljk, ze waren goede gastheren. Het project was over culturele verschillen. Het doel was om het Engels te verbeteren en dat mensen uit de twee landen gewoon meer over elkaar leren. Maar om eerlijk te zijn, deze Erasmus-ervaring heeft een grotere invloed op mij. Ik vond het Servische volk erg leuk. Ik denk dat jullie heel eerlijk en natuurlijk zijn, in tegenstelling tot de Italianen.

Wat is je mening over Servië?

Naar mijn mening heeft Servië een groot potentieel als land. Ik kan opmerken dat er in Belgrado veel wordt gedaan. Ik bezocht ook Novi Sad, ik vond het erg leuk. Hoewel ik persoonlijk van kleinere steden houd. Ik had geen kans om heel Servië te zien. Maar uit wat ik heb gezien, kan ik zeggen dat ik van Servië houd. Het enige dat ik niet zo leuk vind is het weer. Dat stoort me echt en daar kan ik me niet aan wennen. Het is hier echt koud voor mij.

Welke mening heb je over de Faculteit der Rechtsgeleerdheid hier?

Naar mijn mening is de Faculteit der Rechtsgeleerdheid goed. Ik denk dat het wordt beschouwd als een van de meest voorkomende faculteiten in Servië. De docenten zijn echt geweldig en behulpzaam. Ik kan niet zeggen dat de Faculteit der Rechtsgeleerdheid hier makkelijker is dan in Italië. Maar er zijn zichtbare verschillen. We hadden hier voor de eerste keer de mogelijkheid om een PowerPoint-presentatie te maken. Hier wordt veel meer technologie gebruikt dan in Italië. Er zijn natuurlijk de mogelijkheid dat we hier als Erasmus-studenten een andere behandeling krijgen. Maar ik kan het niet zeker zeggen. De algehele indruk is zeer positief. Ik heb ook veel collega's ontmoet die echt geweldig zijn.

Wat vind je van de Servische taal? Vind je hem leuk?

Eerlijk gezegd nee. Ik moet eerlijk tijdens dit interview zijn, toch? Naar mijn mening is hij niet melodieus. Hij doet me soms aan Russisch denken. Hij is echt anders dan Italiaans, Frans of Spaans, dit zijn Romaanse talen, en Servisch behoort tot een andere groep talen. Misschien moet ik er nog aan wennen. Als ik hier een jaar zou blijven, zou ik hem misschien leuk vinden. Maar ik blijf hier een paar maanden, dus mijn antwoord is nee.

Zou je anderen aanraden om naar Servië te komen?

Ja, dat zou ik doen. Ook al is Servië niet mainstream. Toen ik mijn vrienden vertelde dat ik naar Servië zou komen, waren ze verrast. Ze vroegen mij „Waarom Servië?“ De meeste mensen gaan via Erasmus naar Spanje of Polen. Ik denk dat het hier echt interessant is. En het nachtleven is beter dan in Italië.

Wat vond je niet leuk in Servië?

Ik denk dat er een enorm verschil tussen de generaties

se još uvek navikavam na njega. Kada bih ostajao ovde godinu dana možda bi mi se i svideo, ali budući da sam ovde par meseci, moj odgovor je ne.

Da li bi preporučio dolazak u Srbiju drugima?

Da, preporučio bih čak iako Srbija nije *mainstream*. Kad sam rekao prijateljima da dolazim u Srbiju svi su se začudili i pitali me „Zašto Srbija?“ Većina ljudi preko Erazmusa odlazi u Španiju ili Poljsku. Ja mislim da je ovde jako zanimljivo, i noćni život je mnogo bolji nego u Italiji.

Šta ti se nije svidelo u Srbiji?

Mislim da postoji veliki međugeneracijski jaz. Mlađi ljudi ovde više prihvataju druge kulture, za razliku od starijih. Takođe, mlađi ljudi ovde mnogo bolje pričaju engleski od nas u Italiji. Mi želimo da ostanemo u Italiji, dok većina mladih ovde želi da napusti Srbiju.

Imao sam loše iskustvo kada sam tek došao ovde. Vlasnik stana koji sam rezervisao preko sajta Airbnb mi je iznajmio stan dok je on bio u Finskoj. U Srbiji postoji zakon da ne možeš da iznajmiš stan strancu ako nisi u državi. Imao sam samo 48 sati da pronađem novi stan, tako da sam u početku bio u hotelu.

Da li bi preporučio razmenu preko Erazmusa?

Da. Na razmeni sam postao odgovorniji. Ranije sam previše zavisio od roditelja, ništa nisam mogao da uradim sam – kuvanje, čišćenje, pranje sudova, a zatim sam morao da naučim da rasporedim budžet i sve ostalo. Tako da, u suštini, da. Posebno ako ste stidljivi.

Da li si imao poteškoće u učenju, budući da je sve na engleskom?

Ne, pošto sam već imao okej nivo jezika. Sada ga svakako znam bolje, već šest meseci razgovaram sa ljudima samo na engleskom, tako da je morao da se poboljša. Takođe sam morao da pišem jako duge eseje za neke predmete na fakultetu. Mada, nekima je u početku dosta teže, sve zavisi od toga sa kojim nivoom engleskog neko počne.

Šta umeš da kažeš na srpskom?

Jeste li sigurne? Dobro jutro, dobar dan, dobro veče, laku noć, 300g ćurećih prsa, 200g pileći file, dobro. Izostavićemo psovke. Godina, danas, sutra, petak, subota, menjačnica, mesara, burek, Pravni fakultet, Filološki fakultet. Znam dosta toga.

Da li ti se dopada srpska hrana?

Uh... Okej. Mislim da vegetarijanci ovde imaju problema. U suštini da, dopadaju mi se neke stvari – kobasice na primer. Mislim da su ćevapi previše izvikani. Nisam probao sarmu ni burek, ali želim.

is. Jongeren staan veel meer open voor andere culturen dan ouderen. Ook spreken jongeren in Servië beter Engels dan wij in Italië. Wij willen in Italië blijven en zij willen Servië verlaten.

Ik had een slechte ervaring toen ik hier kwam. De eigenaar van het appartement dat ik via Airbnb heb geboekt, heeft me het appartement gehuurd terwijl hij in Finland was. In Servië is er een wet die stelt dat je een appartement niet aan een buitenlander mag verhuren als je niet in Servië bent. Ik had maar 48 uur om een nieuw appartement te vinden, dus moest ik in een hotel verblijven.

Zou je Erasmus studentenuitwisseling aanbevelen?

Ja. Ik werd verantwoordelijker. Vroeger was ik te afhankelijk van mijn ouders, ik kon niets alleen doen – koken, schoonmaken, afwassen, ik moest leren om mijn eigen geld te gebruiken enz. Dus, kortom, ja. Vooral als je verlegen bent.

Had je moeilijkheden met studeren, aangezien je alles in het Engels moet doen?

Nee, want ik sprak al goed Engels. Nu ken ik het beter, natuurlijk, want ik spreek het al zes maanden, dus het moest verbeteren. Ik moest ook echt lange essays schrijven voor sommige vakken. Maar het is in het begin moeilijker voor sommige mensen, het hangt af van hoe goed je taalbegrip is.

Wat kan je in het Servisch zeggen?

Ben je er zeker van? Goedemorgen, goedemiddag, goedenavond, slaap lekker, 300g kalkoenfilet, 200g kipfilet, goed. We zullen de vloekwoorden weglaten. Jaar, vandaag, morgen, vrijdag, zaterdag, geldwisselkantoor, slagerij, burek, Faculteit Rechten, Faculteit Filologie. Ik ken veel woorden.

Wat vind je van Servisch eten?

Nou... Okee. Ik denk dat vegetariërs hier problemen hebben. Ik bedoel ja, ik houd van sommige dingen – bijvoorbeeld worsten. Ik denk dat ćevapi niet te lekker zijn, als iedereen zegt. Ik heb sarma en burek niet geprobeerd, maar dat wil ik wel.

Dag van de Vlaamse cultuur in Bratislava

Door/piše: Milan Ristić

Bron/izvor:

https://www.princekeerbergen.net/post/onets-nieuws-bratislava-brno?utm_campaign=d48f9105-d8e9-4093-99de-004be8b72a41&utm_source=so&utm_medium=mail&cid=3e51488f-bfb4-4cd6-af75-2cb2b59757e9

Kulturu severnog dela Belgije, odnosno Flandrije, odlikuje istorija bogata umetnošću, književnošću i filmom. Ove godine je ONETS organizovao poseban događaj kako bismo zavirili u flamansku kulturu i sve ono što Flandriju čini onim što jeste.

Dan je počeo govorom Kuna Haverbekea (generalni zastupnik flamanske vlade u Austriji, Mađarskoj, Češkoj, Slovačkoj i Sloveniji) koji nas je podsetio na najstariji spomenik nizozemskog jezika i flamanske kulture. „Sve su ptice svile gnezda, šta čekamo sad?“ – tekst iz XI veka pronađen na marginama knjige, jeste citat koji smo uzeli kao početnu tačku, sa nadom da ćemo što bolje moguće izgraditi vremensku liniju sa najznačajnijim tačkama u oblasti umetnosti, plesa i filma.

Najvažniji gost na danu flamanske kulture bio je Tom de Mor, profesor na Univerzitetu u Hentu, koji je prvenstveno posvetio pažnju slikarstvu. Braća Van Ajk, odnosno poznatiji Jan, obeležio je početni period flamanskog slikarstva koji su činili flamanskih majstori, odnosno „primitivci“. Naziv „primitivci“ se ne odnosi na nešto primitivno, već na činjenicu da su oni bili što bi značilo prvi ili najbolji (fr. *primitifs*). Takođe je bilo reči i o svetski poznatom *Portretu Arnolfinijevih*, i o neizostavnom detalju – odrazu u ogledalu. S druge strane se govorilo i o činjenici da je ovo delo, kao i mnoga druga, čest izvor inspiracije za modernu umetnost (na primer portret Triksi Matel koji prikazuje identičnu scenu). Vermer i *Devojka sa bisernom mindušom* (srebrnom mindušom zapravo) jeste jedno od mnogih dela koja su proslavila talentovane slikare iz Flandrije, kao i mnoge njegove druge slike na kojima je prikazao žene okrenute na levu stranu, često se služeći svetlosnim kontrastima (*clair-obscur*). Zatim, nakon italijanskog perioda, usledio je postimpresionizam,

u okviru kog treba pomenuti Džejmsa Ensora, koji je žustro kritikovao ljudsko društvo i izazivao snažne reakcije. Fernand Knopf tokom simbolizma, Rik Vauters za vreme fovizma, Gustav van de Vustejne u religioznom kontekstu ekspresionizma, sve do Renea Magrita koji je ostavio dubok trag u nadrealizmu i najavio konceptualnu umetnost; to su samo neki od umetnika kojih smo se podsetili, i značaja i uticaja njihovog rada koji i danas traje.

Organizatori su osmislili i ručak u flamanskom stilu, u toku koga je poslužen *stoofvlees*, belgijska varijanta gulaša sa pomfritom, koji je ukazao na bogatu kuhinju Flandrije i učinio dan flamanske kulture nešto više flamanskim.

Ne smemo zaboraviti na ulogu koju je belgijski ples i razvoj kulture igara i teatra imao na ostatak Evrope. Ana Tereza De Kersmaker imala je neosporno značajnu ulogu u redefinisanoj igre, podižući svetske standarde i čineći Belgiju bogatijom i na polju igre i koreografije. Njena koreografija *Rosas danst Rosas* još uvek živi i nastavlja da inspiriše modernu umetnost. Jedan od najpoznatijih dokaza toga jeste muzički spot pevačice Bijonse za pesmu *Countdown*. Konceptualnu umetnost i performans između ostalih obeležio je Jan Fabr, koji je takođe sarađivao sa Marinom Abramović, postavivši podlogu za razvoj teatra u avangardnom smislu.

Time dolazimo i do prikazivanja filma belgijske autorke Luize Beržez, pod nazivom „*No sleep till sleep*“, čiji sadržaj predstavlja njen performans inspirisan noćnim morama koje je kao mala često imala.

Svi oni koji su bili pomenuti, jesu samo mali deo flamanske istorije, koju je nemoguće verodostojno predstaviti u samo jednoj petočasovnoj konferenciji. Međutim, bilo je dovoljno da se podsetimo svega što je u srži flamanske kulture, od njenog početka do danas, i nastavimo da cenimo i negujemo njen značaj.

Gostujuće predavanje dr Rolanda Nađa / Gastlezing van dr. Roland Nagy

door/pišu: Nevena Dinić i Uroš Martinović

U četvrtak 10. decembra 2021. godine, svi studenti prve godine Grupe za nederlandistiku su imali priliku da slušaju gostujuće *online* predavanje doc. dr Rolanda Nađa sa Univerziteta ELTE u Budimpešti.

Održavši predavanje iz fonetike i fonologije, Roland nam je približio osnovne karakteristike fonetskog sistema nizozemskog jezika. Zajedno s Rolandom smo uvežbavali izgovor karakterističnih *i*, za govornike slovenskih jezika, problematičnih glasova, a i naučili smo da, za razliku od srpskog jezika, u nizozemskom jeziku jedan glas može biti zapisan na više načina (na primer: diftong *ei* može imati realizacije *ei* i *ij*; glas *t* može da se javi kao *t* u bilo kom delu reči ili kao *d* na kraju reči). Takođe nam je ukazano i na nekoliko bitnih karakteristika savremenog nizozemskog govornog jezika, kao što su rečenična intonacija i sklonost govornika nizozemskog jezika ka očuvanju dužine glasova, ali i na razlike između holandskog i flamanskog izgovora.

Uzevši u obzir da izgovor glasova nizozemskog jezika na početku učenja može da nam bude najveća prepreka, Rolandovo predavanje je bilo veoma informativno i korisno. Ukazao nam je na česte greške koje početnici prave, a vežbe su dodatno pomogle pri savladavanju izgovora. Materijalima s predavanja se vraćamo i nekoliko meseci nakon predavanja.

Nadamo se da ćemo u budućnosti Rolanda moći da ugostimo i na fakultetu!

grupa
za
nizozemske
studije

DOC. DR ROLAND NAGY
UNIVERSITEIT ELTE, BOEDAPEST

UITSPRAAK VAN
HET NEDERLANDS

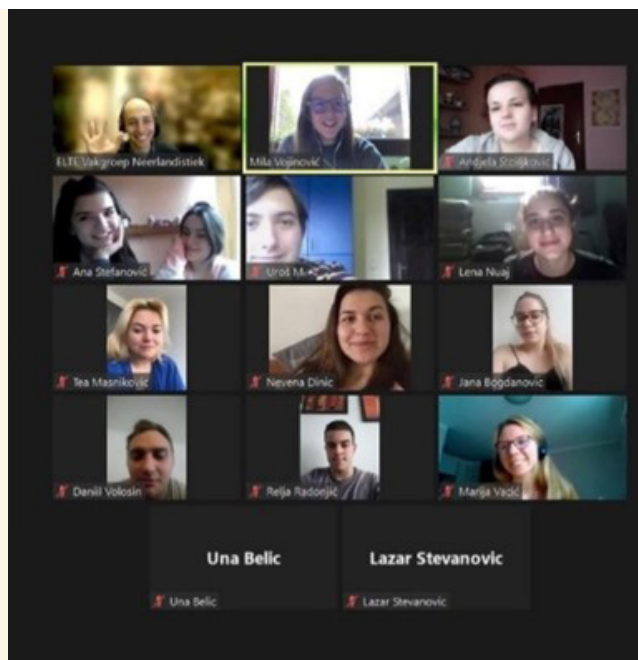

donderdag, 2 december

10 uur

ZOOM

Op donderdag 10 december 2021 hadden eerstejaarsstudenten van de Vakgroep Neerlandistiek de kans om de gastlezing van docent dr. Roland Nagy van Universiteit ELTE in Boedapest te volgen.

Door zijn lezing over fonetiek en fonologie zijn we vertrouwd geworden met de basiskenmerken van het fonetische systeem van de Nederlandse taal. We hebben samen met Roland de uitspraak van bijzondere en voor de Slavische sprekers moeilijke klanken geoefend en we hebben ook geleerd dat één klank in het Nederlands (in tegenstelling tot het Servisch) op verschillende manieren geschreven kan worden.

Daarnaast was er sprake over de zinsintonatie en de neiging van de Nederlandse taal om de lengte van de klanken te bewaren, maar ook de verschillen tussen de Nederlandse en de Vlaamse uitspraak. Aangezien de uitspraak in het begin heel moeilijk kan zijn, was Rolands lezing heel informatief en nuttig.

Maanden na de lezing bladeren we nog terug in het lesmateriaal. We hopen dat we Roland in de toekomst ook in het leslokaal kunnen verwelkomen!

Ambasada Kraljevine Holandije je povodom Evroprajda organizovala fotografsku izložbu Kings & Queens holandskih umetnika Leona Hendriksa (Léon Hendrickx) i Mihe Snejderberha (Micha Schneiderberg). Izložba je održana u Endžio HAB-u od 9. do 18. septembra 2022. godine.

Reč je o foto-projektu koji prikazuje dve strane istog pojedinca, dreg kraljica i kraljeva, na jednoj fotografiji: umetnika/umetnice i njihovog alter ega. Cilj ovakvog prikaza je rušenje binarnog i heteronormativnog shvatanja roda, i borba za slobodno izražavanje svog identiteta. Izložba koja se održala u Beogradu je rezultat saradnje umetnika sa internacionalnim dreg kraljevima i kraljicama, između ostalog i iz Srbije.

Otvaranju izložbe prisustvovao je veliki broj ljudi, među kojima su bili i saradnici Grupe za nederlandistiku Bojana Budimir i Renske Feenstra, kao i studenti Sara Mihić i Anja Tramošljanin. Izložbu su govorima otvorili fotograf Leon Hendriks i organizatori, a potom su nastupile dve dreg kraljice: Snorella (Miha Snejderberh) iz Holandije i jedna od dreg kraljica sa beogradske scene koja je učestvovala u projektu, Ostroga Mi.

Kings & Queens

door/pišu Sara Mihić & Anja Tramošljanin

De Nederlandse ambassade in Belgrado heeft als een deel van Europride de fototentoonstelling Kings & Queens van de Nederlandse kunstenaars Léon Hendrickx en Micha Schneiderberg georganiseerd. De tentoonstelling vond plaats in Endžio HAB van 9 tot 18 september 2022.

Het gaat over een fotoproject dat twee kanten van eenzelfde individu, dragqueens en kings, op dezelfde foto toont: de kunstenaar/kunstenares en hun alter ego. Het doel van dit soort beeld is om het binaire en heteronormatieve besef van gender te vernietigen, maar ook om te strijden voor de vrijheid om je eigen identiteit te kunnen uiten. De tentoonstelling die in Belgrado plaatsvond is het resultaat van een samenwerking van de kunstenaar en internationale dragqueens en kings, waaronder die uit Servië.

Een groot aantal mensen was aanwezig bij de opening van de tentoonstelling, onder anderen de docenten van de afdeling Neerlandistiek, en de studenten Sara Mihić en Anja Tramošljanin. De tentoonstelling was geopend met de toespraken van de fotograaf Léon Hendrickx en de organisators. Daarna hebben de optreden van twee dragqueens plaatsgevonden: Snorella (Micha Schneiderberg) uit Nederland en een van de dragqueens uit Belgrado die aan het project deelnam, Ostroga Mi.

Impresum

Redakcija:

Anđela Stojiljković, Anja Tramošljanin, Daniil Vološin, Eleonora Tomić, Ivana Jovićević, Ivana Zubac, Jana Bogdanović, Jana Ćirović, Jelena Lapadatović, Jovana Filipović, Lena Nuaj, Nevena Dinić, Nevena Kedžić, Olivera Mitić, Sara Mihić, Tea Masniković, Teodora Mitrović, Teodora Mladenović, Tijana Bjeletić, Uroš Martinović

Glavni urednik:

Milan Ristić

Adresa redakcije:

Filološki fakultet,
Studentski trg 3,
11000 Beograd

Lektura i korektura:

Redakcija

Prelom:

Mila Vojinović

Naslovna strana:

Rukopis: Bodleian Library, Oxford
Foto: privatna kolekcija Paula Kempenersa
Arhiva redakcije

Izdavač:

Centar za naučnu i kulturnu saradnju Srbije i zemalja nizozemskog govornog područja Arius
Džona Kenedija 6,
11000 Beograd
Matični broj: 17646150
PIB: 104433590
ISSN: 1820-6014x
CIP: COBISS.SR – ID: 145128972